

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

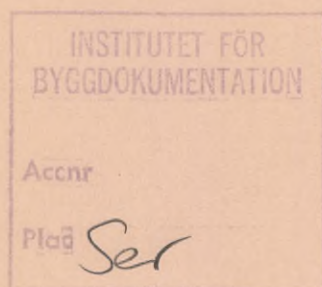
Rapport

R103:1988

Fittjamodellen

**Exempel på förnyelse av
miljonprogrammet**

Cecilia Jensfelt

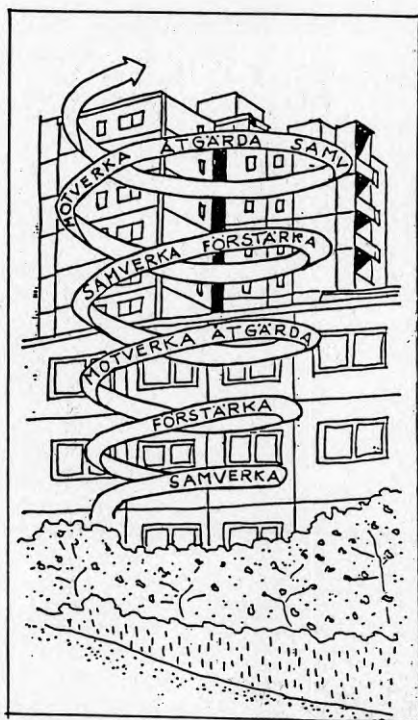
R
Jensfelt

Byggforskningsrådet

F I T T J A M O D E L L E N

Exempel på förnyelse av miljonprogrammet

Cecilia Jensfelt

Denna rapport hänför sig till forskningsanslag
860381-0 från Statens råd för byggnadsforskning
till AB Botkyrkabyggen och Botkyrka kommun, Tumba.

REFERAT

Fittja ska bli ett bättre bostadsområde att leva i. Detta är syftet med det projekt som drivs för att få igång en förnyelseprocess bland boende och arbetande i området. Rapporten beskriver hur en förnyelse inifrån kommit igång utifrån idén med omedelbar mobilisering och successiv problemlösning. Kring denna idé har Botkyrkabyggen, Botkyrka kommun, Hyresgästföreningen och forskaren Cecilia Jensfelt samverkat under de två första åren av projektet. Förnyelseprocessen går nu vidare efter det att forskningsprojektet är avslutat.

Rapporten visar på de problem, resurser och brister som kan finnas i ett invandrartätt bostadsområde från miljonprogrammet. Teknik för att hämta och ställa samman kunskap om dessa förhållanden visas också. Många konkreta och några mycket detaljerade exempel på hur parterna samverkat i förnyelsearbetet redovisas. Den modell för förnyelse som har utvecklats ur dessa exempel är generellt tillämpbar.

Fittjamodellen strukturerar förnyelseprocessen på kort och lång sikt i flera delprocesser, som handlar om samverkan, förstärkning av resurser, åtgärdande av brister och motverkande av destruktionsproblem. Möjligheterna att finansiera en förnyelse enligt Fittjamodellen diskuteras också.

Fotografierna från Fittja är tagna av fotograf Sören Johansson.

I Byggforskningsrådets rapportserie redovisar forskaren sitt anslagsprojekt. Publiceringen innebär inte att rådet tagit ställning till åsikter, slutsatser och resultat.

Denna skrift är tryckt på miljövänligt, oblekt papper.

R103:1988

ISBN 91-540-4972-5

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Svenskt Tryck Stockholm 1988

INNEHÅLL

	INLEDNING	5
	SAMMANFATTNING	6
1	VARFÖR ETT FITTJAPROJEKT?	7
1.1	Syftet.	7
2	VILKA ANDRA PROJEKT?	9
2.1	Litteratursökning	9
2.2	Andra forskare	9
2.3	Projekt i Stockholmsregionen	9
2.4	Studieresor	10
3	FÖRNYELSE INIFRÅN	12
3.1	Idé	12
3.2	Målsättningar	13
4	FRÅN FÖRR TILL IDAG	14
4.1	Förankring bakåt i tiden	14
4.2	Fittja idag	17
5	TA FRAM MERA KUNSKAP OM FITTJA	19
5.1	Kunskap inifrån	19
5.2	Kunskap om Fittja	19
5.2.1	Boendet	22
5.2.1.1	Allmänt	22
5.2.1.2	Stabiliteten och kvarboendet	24
5.2.2	Störningarna	27
5.2.3	Fritiden	34
5.2.4	Byggnaderna	36
5.2.5	Fittja Centrum	37
5.3	Ta tempen på husen	38
6	LYFT FRAM RESURSER, PROBLEM OCH BRISTER	44
6.1	Varför resurser, problem och brister?	44
6.2	Resurser i Fittja	45
6.3	Problem eller resurs?	47
6.4	Problem i Fittja.	49
6.4.1	Destruktionsproblem	51
6.4.2	Problem med främlingskap och attityder i boendet	53
6.5	Brister i Fittja	55
6.5.1	Samhällsbrister	55
6.5.2	Lokala brister	57
6.5.2.1	Personalbrister	57
6.5.2.2	Lokalbrister.	58
6.5.2.3	Övriga brister	59
7	FÅ IGÅNG FÖRNYELSEPROCESSEN	64
7.1	Vad innebär förnyelseprocessen i Fittja-projektet?	64
7.2	Samverkan mellan parterna	64
7.2.1	Vilka har samverkat?	66

7.3	Förstärkning av befintliga resurser.	68
7.3.1	Planeringsgruppen stärks	69
7.3.2	Nya plattformar etableras	70
7.3.2.1	Kvartersvärdar	72
7.3.2.2	Servicestugan	73
7.3.2.3	Kontaktkommittéer	76
7.3.3	Mera kunskap om Fittja tas fram	80
7.3.4	Information delas ut	81
7.3.5	Traditioner hålls igång	85
7.3.6	Motivationen ökas	88
7.4	Motverkande av problem	91
7.4.1	De boende motverkar själva problemen	94
7.4.2	Destruktionsproblem motverkas genom fysiska åtgärder	96
7.5	Åtgärdande av brister	97
7.5.1	Skapa opinion mot samhällsbrister	98
7.5.2	Åtgärda lokala brister	100
7.5.2.1	Brister åtgärdas med förnyelsebidrag . . .	101
7.5.2.2	Gatulivspaketet är lagt på is.	102
7.5.2.3	Öppna förskolan får ingen ny byggnad . . .	109
7.6	Förnyelseprocessen fortsätter.	110
7.6.1	Parternas fortsatta arbete i Fittja- projektet	112
7.6.2	Slutrapportens roll i den fortsatta förnyelseprocessen	112
8	FITTJAMODELLEN	114
8.1	Vad innebär Fittjamodellen?	114
8.2	Är Fittjamodellen bra?	114
8.3	Inifrånmobilisering startas uppifrån . . .	115
8.4	Svårigheter med Fittjamodellen	116
8.5	Går Fittjamodellen att finansiera?	117
8.6	Fortsatt forskning	118
8.7	Reflektioner kring forskningens roll . . .	119
	LITTERATUR	120

INLEDNING

Denna rapport utgör en beskrivning av de två första åren av Fittjaprojektet, då byggforskningen var delaktig i förnyelseprocessen.

Fittjaprojektet är ett exempel på hur en förnyelseprocess kommit igång bland boende och arbetande enligt idén om "mobilisering och successiv problemlösning".

Idén innebär att miljonprogrammets "andra etapp" inriktas mot en förnyelse inifrån och har genom erfarenheterna från Fittjaprojektet utvecklats till en generell modell som här kallas "Fittjamodellen".

Botkyrkabyggen och Botkyrka kommun valde att i projektets uppläggning samarbeta med forskningen. Därigenom har det blivit möjligt att påverka, följa och delta i processen i Fittja samt att förmedla kunskaperna om vad som hänt.

Jag vill tacka alla dem som helhjärtat ställt upp på och utvecklat Fittjamodellen och som inom ramen för Fittjaprojektet samarbetat för att göra Fittja bättre att bo i:

Bengt Eliasson, Pia Lena Putkonen och Per Holmgren från kommunen. Christer Runing och Curt Lindqvist från Botkyrkabyggen.

Rinnie Iderborn och Nils Erik Eriksson från Hyresgästföreningen.

Samtliga anställda på Botkyrkabyggens distriktskontor i Fittja.

Hela planeringsgruppen i Fittja.

Alla kontaktkommittéer och boende i Fittja.

Tack också till Barbro Walther på kommunen som skrivit ut allt som forskningen producerat inom Fittjaprojektet och till Eva Berggren och Kersti Leary på kommunens statistikkontor.

Forskningsprojektet har haft en referensgrupp som varit till stöd och hjälp. Den har bestått av Bengt Hallberg, länsbostadsdirektör i Stockholms län, Lars Hjärne, forskare SIB, Lena Jarlöv, forskare CTH och Claes Ånstrand, kommunalråd i Botkyrka.

SAMMANFATTNING

Fittjaprojektet är ett exempel på förnyelse av miljonprogrammet. Idén är att förnyelsen ska ske inifrån genom att frigöra outnyttjade resurser bland de boende och arbetande.

Syftet med projektet är att få igång en förnyelseprocess som medför ökat kvarboende och ökad trivsel och som gör Fittja till ett bättre bostadsområde att leva och bo i.

Förnyelseprocessen är en kombination av mobilisering uppifrån, mobilisering inifrån och fysiska åtgärder.

Forskningsuppgiften har i Fittjaprojektet varit att påverka uppläggningsen av projektet, delta aktivt i projektet under två år, rapportera de samlade erfarenheterna och dra vissa generella slutsatser.

Fittjaprojektet har resulterat i att tekniker utvecklats för att lyfta fram och sammanställa detaljerad kunskap som hämtats inifrån området. Kunskap som handlar om förhållanden, människor, resurser, problem och brister.

En särskild modell, Fittjamodellen, har utvecklats mot bakgrund av erfarenheterna i förnyelseprocessen under de två första åren av projektet.

Erfarenheterna från Fittjaprojektet bygger på en rad detaljerade och mindre detaljerade exempel varav somliga redovisas i slutrapporten.

Forskningsresultatet kan användas praktiskt på flera sätt:

- Slutrapporten kan användas av parterna i den fortsatta förnyelseprocessen i Fittja.
- Exempelen kan användas för att i detalj beskriva de komplexa förhållanden som råder i ett miljonprogramområde med sociala och fysiska problem.
- Slutrapporten visar på fördelar och nackdelar med en förnyelse inifrån.
- Den generella Fittjamodellen kan användas för att strukturera arbetet vid en förnyelse inifrån i andra bostadsområden.
- Slutrapporten visar statsmakterna vilka svårigheter det är att finansiera en förnyelseprocess enligt Fittjamodellen.

1. VARFÖR ETT FITTJAPROJEKT?

1.1 Syftet

På 60- och 70-talen byggdes en miljon bostäder på 10 år, det s k miljonprogrammet. Bostäderna byggdes snabbt, storskaligt och med oprövade byggmetoder. Detta innebär att stora fysiska brister ofta byggdes in redan från början.

Efter endast 15 års boende i dessa områden konstaterades nu att i många av dem förutom fysiska även finns "sociala" problem. Dessa måste man göra något åt. Man trodde sig bygga miljonprogrammet billigt. Nu måste den dyra notan betalas.

Förutom de stora tekniska och gestaltningsmässiga bristerna tillkommer att det under alla år, som det funnits gott om lägenheter, varit en hög omflyttning och att antalet tomma lägenheter också varit högt. Ibland, men inte alltid, är också lägenhetsfördelningen mycket ensidig.

De senaste åren har omflyttningen sjunkit i storstäderna och det finns inte längre några tomma lägenheter. Detta är en följd av den stora bostadsbristen.

Botkyrkabyggen köpte 1985 tre stora bostadsområden i norra Botkyrka, alla byggda i slutet av miljonprogrammet. Ett av områdena var Fittja.

I och med köpen 1985 blev Botkyrkabyggen en av landets största ägare till miljonprogramsområden med sociala problem absolut sett och den absolut största procentuellt sett inom det egna beståndet.

Mot bakgrund av att samma situation rådde i flera områden bedömde Botkyrkabyggen, att de åtgärder som man skulle finna lämpliga för att förbättra Fittja också kunde vara av visst generellt intresse och därmed av intresse för forskningsmedverkan.

Bakgrunden till kommunens och Botkyrkabyggens gemensamma ansökan om pengar för att skriva ett forskningsprogram för Fittja var framför allt behovet att finna och genomföra lämpliga insatser för att hejda och komma till rätta med den negativa utvecklingen i Fittja.

Det finns bara ett syfte med Fittjaprojektet och det är att öka kvarboende och trivsel genom att göra Fittja bättre att bo i.

Botkyrkabyggen ville nå syftet genom att stödja och stimulera åtgärder som bidrar till att Fittjas invånare känner förankring och hemkänsla i området. Man ville också bryta trenden av utflyttning av resursstarka hushåll. Man har däremot inte haft någon avsikt att göra stora ombyggnader.

Kommunen ville också öka kvarboende och trivsel i området. Man strävar för övrigt i hela kommunen efter att öka den sociala stabiliteten och lokala sysselsättningen genom offensiva kommunala satsningar.

Kommunen ville i Fittja särskilt komma åt de problem som man uppfattar som entydiga nämligen

- främlingskapet och attitydfrågorna
- städ- och ordningsproblemen
- befolkningssammansättningen.

Befolkningssammansättningen har inte ansetts som ett primärt problem i Fittjaprojektet. Man har utgått ifrån att de som bor där idag ska bo kvar. Det är således en stabilitet i befolkningssammansättningen man vill uppnå.

När det gäller befolkningssammansättningen finns enligt politiker i kommunen och i Botkyrkabyggens styrelse en bestämd uppfattning att olika former av kvoteringsvarken är möjliga eller önskvärda.

Hyresgästföreningens engagemang i projektets arbetsgrupp syftade till att få igång fungerande kontaktkommittéer i hela Fittja. Något som man hittills förgäves försökt sedan Fittja byggdes för 15 år sedan.

Forskningens syfte var förutom en önskan att förbättra miljonprogrammets bostadsområden överhuvudtaget att ur detta projekt få fram generell och speciell kunskap om problem och metoder och ge konkreta exempel.

2. VILKA ANDRA PROJEKT?

2.1 Litteratursökning

I början av Fittjaprojektet i september 1986 gjordes en omfattande sökning bland både svensk och utländsk litteratur och pågående projekt hos BYGG-DOK. Den gav en överblick över litteratur och andra projekt.

En mängd titlar ställdes samman i en intern översikt. Somliga av dem har blivit föremål för litteraturstudier, andra för studiebesök inom ramen för Fittjaprojektet.

Sammanfattningsvis har genomgången visat att problemen formuleras på likartat sätt i litteraturen: inbrott i källare och garage, trist utseende, dålig service, hög omflyttning, tomma lägenheter, fukt- och byggsador, segregation, problemhushåll, vandalism, etnisk boendekongregation, svaga grupper på bostadsmarknaden, splittrade kulturella mönster, sociala problem, många barn, bara hyreshus, höga kostnader och hög brottslighet.

De åtgärder man vidtagit varierar inom ett spektrum av rivning, demontering, ombyggnader och fysiska förändringar, bättre och mer personlig förvaltning, bättre marknadsföring, bättre utemiljö, hyresrabatter och kvarboendestimulanser, gemensamhetslokaler, alternativ-användning och kontorisering av lägenheter och samarbete kommun - förvaltare om hyresgäster med sociala problem.

2.2 Andra forskare

Utöver med referensgruppen har personlig kontakt tagits med folklivsforskaren Åke Daun, som skrivit mycket om segregation, boende och livsformer, särskilt utifrån erfarenheter i Botkyrka. Han konstaterade bl a att andelen socialt och ekonomiskt missgynnade växer, även om de utgör en minoritet (Daun, 1980).

Fittjaprojektet har kontaktat forskaren Anna Lena Högberg, som skrivit mycket om förvaltning, hyresgäster och en ny delaktighet. Hennes rekommendationer beträffande förvaltningen har vi försökt tillämpa i Fittja. (Högberg, 1984).

Den s k BOOM-gruppen på KTH har gjort en studie av bostadsbebyggelsens ombyggbarhet och utnyttjat ett hus i Fittja som demonstrationsobjekt. Detta arbete har inte kunnat utnyttjas i Fittjaprojektet p g a att man varit rädd för att visa färdiga lösningar för de boende.

2.3 Projekt i Stockholmsregionen

Genom ett aktivt deltagande i Storstockholms Planeringsnämnds arbete med miljonprogramområdena i Stockholmsregionen har Fittjaprojektets "omvärld" bestått av alla

de fjorton projekt som nämns i planeringsnämndens lägesrapport (Miljonprogramområden i förändring, 1987).

Bakgrunden till insatserna i dessa miljonprogramområden finns beskriven i Skiss-85 till regionplan för Stockholmsregionen. I den beskrevs att det i drygt 20 bostadsområden i regionen, spridda i femton kommuner, finns s k "sociala problem". Gemensamt för alla dessa bostadsområden är att de är byggda under miljonprogrammet, att de under en längre tid befunnit sig i en "nedåtgående spiral" som inneburit att där bor många människor med "små resurser" och att de har svårt att förbättra sin situation. De "resursstarka" har ofta valt att flytta därifrån.

Denna "socialt nedåtgående spiral" har också kännetecknat Fittja.

I alla de drygt tjugo områdena är kunskapen om problemen väl känd ytligt sett. De har en negativ överrepresentation bland de boende med avseende på de faktorer, som man mäter i den offentliga statistiken, nämligen antal barn under 15 år, medelinkomst, utbetalning av socialbidrag, arbetslöshet, antal ensamhushåll, medelbetyg i årskurs 9, hälsa, antal förtidspensionerade och andel invandrare.

Det är till stor del utifrån dessa faktorer man definierar de "sociala problemen" och "segregationen" som kännetecknar dessa områden.

Regionplanekontoret har särskilt studerat invandrarna i en stor invandrarutredning (Invandrare i Stockholms län, 1985).

Fittjaprojektet utgör i detta sammanhang ett intressant exempel på hur man utan att försöka "bygga bort" de sociala problemen prövar en alternativ metod att förbättra ett miljonprogramområde. Denna metod för förnyelse väckte också intresse internationellt då Fittjaprojektet presenterades på en konferens i Glasgow om City Renewal through partnership 1987.

2.4 Studieresor

Fittjaprojektet har gjort tre studieresor ute i omvärlden. Till Göteborg, Malmö-Landskrona-Köpenhamn och Örebro för att få inspiration och en gemensam referensram.

I Göteborg studerades särskilt arbetsboksmetoden (se avsnitt 7.3.2.3) i Lövgärdet. Dessutom besöktes projektet "Lokal utveckling i Kortedala" och bostadsområdena Gårdsten och Biskopsgården där man i det senare försökt engagera de boende genom s k stadsstudier dvs historiska studier.

I Malmö studerades Kroksbäck och det socialt sett något tvivelaktiga resultatet av en genomgripande ombyggnad där. I Törnrosen togs med intresse del av hur engage-

rade hyresgäster byggt upp och driver ett områdeskoooperativ som ger de boende all möjlig service. Allt arbete skedde ideellt i kontaktkommittéerna medan hyresgästföreningens roll var ganska liten.

I Landskronahem studerades en lyckosam decentralisering av förvaltningen. Där hade också ett kategoriboende utvecklings ganska långt. Störande grannar fick bo för sig och hundägare för sig (hunden skäller när tidningen kommer).

I Köpenhamn studerades den s k Tingbjergmodellen eftersom den vid det tillfället var föremål för diskussion i Fittjaprojektet.

Till Örebro och Tornfalkgatan gjorde Fittjaprojektet en studieresa med en buss full av hyresgäster. Man ville se hur de arbetat med arbetsboksmetoden. Denna studieresa blev startskottet för att komma igång med arbetsboken i Fittja.

Genom deltagandet i Storstockholms planeringsnämnds arbete med miljonprogramfrågorna har Fittjaprojektet haft tillfälle att studera några utländska motsvarigheter till våra miljonprogramprojekt.

I Holland var det efterkrigsområden med likartade fast än större problem med storskalighet, hög omflyttning mm. Där prövade man en kombination av sociala och fysiska insatser och begränsad rivning. Lyckades man inte med det återstod enligt de ansvariga endast rivning av hela området (Biljermeer, 12 500 lägenheter). I Rotterdam prövade man förstärkt förvaltning och genomgripande ombyggnad i regi av ett framgångsrikt förvaltningsbolag.

I Frankrike studerades flera storskaliga efterkrigsområden i Parisregionen. Staten har där bildat en särskild nationalkommission med uppgift att samordna åtgärdsprogrammen i landets s k "krisdrabbade" områden. Programmen innebär en kombination av fysiska och sociala åtgärder samt även rivningar.

Efter alla studiebesök kunde bli konstateras att ingenstans är andelen invandrare så hög som i Fittja och att Fittjas förutsättningar att bli ett bra bostadsområde är goda.

3. FÖRNYELSE INIFRÅN

3.1 Idé

Idén med Fittjaprojektet, som den formulerades i forskningsansökan, är att det i första hand är de boendes egna outnyttjade resurser som ska frigöras och komma både den enskilde och samhället till gagn.

Idén bygger på att det hos de flesta boende finns outnyttjade resurser. Projektet utgår ifrån att människor är kreativa och skapande varelser, som kan bidra till formandet av sin egen och kommande generationers levnadsvillkor.

Idén innebär att en förnyelse ska genomföras inifrån, dvs att de boende och arbetande tar ett gemensamt ansvar för sitt bostadsområde. Förnyelsen ska ske genom "mobilisering och successiv problemlösning".

Den mest fängslande förespråkaren för denna idé är en amerikanska vid namn Bertha Gilkey. Hon berättar utifrån egna erfarenheter från sitt bostadsområde Cochran Gardens, ett f d slumområde i St Louis, Missouri.

Idén har i tillämpningen i Fittjaprojektet emellertid utgått ifrån att det inte räcker att enbart frigöra de boendes outnyttjade resurser. Samhället i dess vidaste bemärkelse måste parallellt möta upp med sina resurser för att inte de boende ska resignera.

Idén och initiativet till Fittjaprojektet kom uppifrån. Projektbeskrivningen uttrycker samtidigt att Fittja ska förnyas inifrån. Går detta ihop?

Man ansåg sig inte enbart kunna vänta på en förnyelse inifrån. Man ville påskynda och förstärka processerna bland boende och arbetande i Fittja för att därmed ta Fittja snabbare ur den nedåtgående spiralen. Därför togs initiativet uppifrån.

De boende hade tidigare erfarenheter av ett s k "miljöprojekt" från åren 1981-83. Då gjordes många miljöförbättringar i miljonprogrammets bostadsområden med skiftande resultat (Schlyter, 1985).

Förre ägaren Familjebostäder satsade 9 Mkr i förbättringar av utemiljön samt av vissa källarförråd, garage och gemensamhetslokaler. Då byggdes bl a Fittja Gård om till Folkets Hus.

De boende ansåg att de inte hade hunnit engagera sig i dessa åtgärdsförslag p g a att planerings- och genomförandetiden var för kort.

Miljöprojektet innebar inte den mobilisering av de boende som man hoppats från statens och förvaltarens sida. Även om man direkt efter kunde konstatera att samvaron på gårdarna ökat och att intresset för de gemensamma utrymmena stimulerats.

De boende, som kom ihåg miljöprojektet, gjorde genast jämförelser mellan det och Fittjaprojektet. Man kunde i början märka en viss skepsis inför ett nytt projekt som initierats uppifrån. Samtidigt fanns en utbredd vilja att engagera sig i Fittjaprojektet med den inriktning som det hade, nämligen att få de boende att tillsammans med kommun och förvaltning göra Fittja bättre.

3.2 Målsättningar

Huvudmålsättningen i Fittjaprojektet är enligt kommunens och Botkyrkabyggens formulering i projektbeskrivningen från 1986:

- att stabilisera Fittja

Därmed menas att folk ska bo kvar och trivas i stället för att flytta.

Delmålen som formulerades vid samma tidpunkt lyder:

- att förbättra servicen
- att öka kvarboendet
- att korta restiderna till arbetsplatserna
- att realisera de boendes drömmar.

Fittjaprojektets målsättningar är höga och allmänt formulerade. Målen konkretiseras i den pågående förnyelseprocessen. Det har visat sig att Fittjaprojektet handlar om allt ifrån städning av trapphus till lokalisering av arbetsplatser.

En viktig fråga som Fittjaprojektet dock inte behandlat direkt är språkfrågan. Problemen med alla språk som talas i Fittja dyker upp i flera sammanhang - så även i denna rapport. Beträffande språkfrågan hänvisas till två språkprojekt i Fittja. Dels är det svensk-språksträning i förskolan som avrapporterats och rönt stort intresse även utanför Fittja (Holmberg och Burns, 1985). Dels är det ett pågående "Hemstödsprojekt", som går ut på att stödja hemspråket på ett annorlunda sätt genom att ge pedagogiskt stöd till föräldrarna (Petersson och Gonzales, 1987). Språkfrågan behandlas i Fittjaprojektet endast i samband med information till de boende.

4. FRÅN FÖRR TILL IDAG

4.1 Förankring bakåt i tiden

Miljonprogrammets bostadsområden har inte oväntat haft vissa svårigheter att skapa sina egna traditioner och få förankring bakåt i tiden.

I Fittja har det sedan länge pågått aktiviteter för att förstärka den historiska förankringen för Fittjas mångnationella befolkning i det egna bostadsområdet.

Vårby-Fittja hembygdsförening ger sedan flera år ut tidningen Brovakten. Man ordnar hembygdsaftnar, båtresor i Sjöfrökens kölvatten och rundvandringar i Fittja. Många Fittjabor har deltagit genom åren.

En man som bott i Fittja sedan det byggdes och en av de gamla "eldsjälarna" är Hans Carlberg på Yttergården. Förutom många övriga insatser för Fittja har han nyligen skrivit en bok om Fittjas och Fittja Gårds historia. Kulturnämnden beslutade våren 1987 om anslag för att trycka denna bok. Den kommer eventuellt att bli en gåva till alla hyresgäster.

Fig. 1
Fittja blomstrade redan på 1600-talet när den nya landsvägen från huvudstaden drogs söderut genom Fittja.

På värdshuset i Fittja tog man hand om de resande, ordnade med hästbyte och postbefordran. På Fittja Gård hölls också ting. Många kända och trötta resenärer som Karl XII, Oscar I, Gustav III och Carl von Linné har övernattat eller bytt hästar i Fittja.

Carl Michael Bellman körde år 1775 omkull med häst och vagn i de branta backarna på väg till Fittja, en händelse som skalden illustrerat i sin dikt "Då auctor körde ikull med schäs och hästen dog".

Här låg Fittja tegelbruk, ett av de äldsta tegelbruken i Mälardalen och Fittja var ett brukssamhälle under 1700-talet.

Från Fittja brygga gick ångbåten Sjöfröken till Stockholm vid sekelskiftet.

Kommunen ger ut små broschyrer på temat Upptäck Botkyrka! I den om Fittja får man veta att Fittja blomstrade redan på 1600-talet när den nya landsvägen från huvudstaden drogs söderut genom Fittja och att värdshuset då byggdes på näset mellan Albysjön och Mälaren.

Fittja var under flera århundraden centralpunkt i Botkyrka socken.

Stockholm—Vårby—Fittja—Hamra

samt mellanliggande ställen.

Ångf. SJÖFRÖKEN eller SIREN afgår f. o. t.

Riddarholmen:

OBS. Turförändring Tisdagen den 3 Juni.

Söknedagar:

Till Fittja kl. 11 f. m., 3,15, 6,45* och 8,20 e. m.

Från Fittja kl. 7,30 f. m., 12,30, 6,30 och 8,30* e. m.

Till Hamra kl. 3,15 och 8,20 e. m.

Från Hamra kl. 6,45 f. m. och 5,45 e. m.

Till Skärholm kl. 7,45*, 11 f. m., 3,15, 4,30*, 6,45* och 8,20 e. m.

Från Skärholm kl. c:a 7,50, 8,50* f. m., c:a 12,50, 5,30*, c:a 6,50 och c:a 8,50* e. m.

Till Fridhem kl. 6,30*, 7,45*, 11 f. m., 3,15, 4,30*, 6,45* och 8,20 e. m.

Från Fridhem kl. 7,10*, c:a 8,30, c:a 9,15* f. m., c:a 1,30, c:a 5,55*, c:a 7,15 och c:a 9,30* e. m.

OBS. Petersberg angöres af Ångf. TESSIN på resan 9,45 från Stockholm.

Sön- och Helgdagar:

Till Fittja kl. 10 f. m., 3 och 9,30 e. m.

Från Fittja kl. 8 f. m., 1 och 8 e. m.

Till Hamra kl. 10 f. m., 3 och 9,30 e. m.

Från Hamra kl. 7,15 f. m., 12,15 och 7,15 e. m.

Till Skärholm kl. 10 f. m., 3 och 9,30 e. m.

Från Skärholm kl. c:a 8,20 f. m., c:a 1,20, c:a 8,20 e. m.

Till Fridhem kl. 8,30*, 10, f. m., 12,30* 3, 9,30 o. 10* e. m.

Från Fridhem kl. c:a 8,45 11,30* f. m., c:a 1,45, c:a 2*, c:a 9, 9,20* och 10,30* e. m.

Till Sättravik kl. 10, f. m., 12,30* 3 o. 9,30 e. m.

Från Sättravik kl. c:a 8,25, c:a 11,15* f. m., c:a 1,25, c:a 1,45* och c:a 8,30 e. m.

* Ångf. SIREN.

Fig. 2

Ångbåtstrafik vid Fittja brygga. Tidtabeller ur Nya Dagligt Allehanda lördagen den 7 juni 1902.

Fittjas historia leder ännu längre tillbaka i tiden. I parken bakom centrum finns ett gravfält från yngre järnåldern, som visar att människor bott i Fittja sedan 500-talet.

Botkyrka kommun har givit ut flera böcker om kommunens flertusenåriga historia som används i skolorna.

I Botkyrkabygd - från mälarstrand till österhav - skriver man bl a att 1970-talets höghusbebyggelse med bostadshus och köpcentrum i Fittja har återgivit rörligheten åt det gamla gästgiveriområdet. Personbilarna har avlöst den långa raden av gästgivar-skjutsar.

I boken Tiotusen år i Botkyrka (Sundström, 1985) skriver man att den första flyktingströmmen till Botkyrka kom från Ungern 1956. Senare grep diktatorer makten i Chile, Argentina, Paraguay och Uruguay. Många måste fly för att överleva. En del kom till Sverige. Några år in på 70-talet var det gott om tomma bostäder i Alby, Fittja och Hallunda. Till dessa hänvisades många. Botkyrka blev deras nya hembygd.

Detta leder oss snabbt fram till "Fittja idag".

Fig. 3

I Fittja byggdes 2200 lägenheter i flerbostadshus mellan åren 1971-74.

4.2 Fittja idag

På 1960- och 70-talen beslutade riksdag och regering att bygga en miljon bostäder på 10 år för att råda bot på den stora bostadsbristen. I norra Botkyrka, där Fittja ligger, byggdes ca 13 500 nya bostäder under en femårsperiod. 2 400 av dessa kom att ligga på åkrarna runt Fittja Gård.

Fittja byggdes mellan åren 1971 och 1974. Marken ägdes före exploaterandet av familjen Kärger, som bodde på Fittja Gård. Den såldes till Stockholms stad, som exploaterade Fittja och hela norra Botkyrka. Husen byggdes av byggmästare Ehn och ritades av arkitekten Jon Höjer.

Under en kort tid ägdes Fittja av byggmästare Ehn, som sålde det till Stockholmsägda allmännyttiga bostadsbolaget Familjebostäder, som sedan ägde och förvaltade Fittja fram till försäljningen till Botkyrkabyggen 1985.

Bebyggelsen består huvudsakligen av större kvarter med flerbostadshus, grupperade kring Fittja T-banestation, Fittja Centrum och Fittja bussterminal. Flerbostadshusen är placerade på likartat sätt längs tre vägar, Förvägen, Krögarvägen och Vårdshusvägen.

Fig. 4
Flerbostadshusen är grupperade längs tre vägar och runt Fittja centrum.

Bebyggelsen ägs med undantag av Fittja Centrum av allmännyttiga Botkyrkabyggen. Fittja Centrum köptes 1985 av Barkman fastigheter. Det var även tidigare privatägt.

Bostadshusen är dels 32 loftgångshus i tre våningar (670 lgh) dels 25 punkthus i 10-12 våningar (1540 lgh). I de yttre delarna av stadsdelen finns gruppbyggda privata småhus (350 småhus).

Lägenhetsfördelningen i flerbostadshusen är 29 % 1½ r o k, 5 % 2 r o k, 46 % 3 r o k, 18 % 4 r o k och 2 % 5 r o k och större. De största lägenheterna ligger dels högst upp i punkthusen, dels i tvåtagelägenheter med egen uteplats i loftgångshusen på Forvägen och Vårdshusvägen. Somliga 3 rok-lägenheter i loftgångshusen har två ingångar och ett avskiljbart uthyrningsrum med pentry. Dessa delas ibland och hyrs ut som 1 r o k och 2 r o k.

Den genomsnittliga hyran i lägenheterna var 1987 355 kr/m².

Till flerbostadshusen hör 1100 parkeringsplatser i parkeringsgarage. Dessa ligger under överbyggda gårdar med direkt uppgång till alla hus runt gården. Dessutom finns det 800 markparkeringsplatser utomhus. Dessa omringar flerbostadshusen utåt entrégatorna.

I Fittja Centrum finns postkontor, ICA-butik, pappershandel, konditori, blomsteraffär, bijouteriaffär, tyg- och garnaffär, grönsaks- och invandrardelikatessaffär, skoaffär, klädaaffär, lampaffär, frisör, videobutik, godisaffär, skomakare, sömmerska, kiosk, restaurang och pizzeria.

I Centrum finns också den nya Servicestugan och Botkyrkabyggens stora tvättstuga.

Utanför Centrum finns tre skolor, bibliotek, simhall, sporthall, fritidsgård, kyrka, moské, fem dag- och fritidshem, tre deltidsgupper, en öppen förskola och en parklek.

Det finns ammanlagt 1320 arbetstillfällen i Fittja. Den största arbetsplatsen är varuhuset Obs. Näst störst är Huddinge polisdistrikt. Därefter kommer Fittjaskolan och övriga skolor, invandrarbyrån samt dag- och fritidshemmen i området.

Fittja kan av denna beskrivning tyckas ha allt man kan begära. Ändå betraktas Fittja som ett oattraktivt område på bostadsmarknaden.

Man kan inte låta bli att reflektera över den historiska tillbakablicken. Den gör en påtagligt medveten om att Fittja av idag har en mycket kort historia. Det är i det perspektivet omöjligt för dagens Fittja att få djupa rötter än på många år. Botkyrkabyggens VD sade också på ett möte med hyresgästerna att "Rom byggdes inte på en dag".

5. TA FRAM KUNSKAP OM FITTJA

5.1 Kunskap inifrån

Tillämpning av idén med omedelbar mobilisering och successiv problemlösning bygger på att man inte bör förlora tid på omfattande inventeringar innan man sätter igång.

Man möter vid en inifrånförnyelse många boende som säger att de redan vet allt om Fittja, särskilt problemen.

Inom Fittjaprojektet har det dock visat sig att detaljerad kunskap om förhållanden, människor, resurser, problem och brister i området är intressant att fort-löpande sammanställa och göra överblickbar under arbets-gång.

De kunskaper som sammanställts i Fittjaprojektet ska ses som ett alternativ till en enkät till alla Fittja-bor. En sådan diskuterades med regionplanekontoret. Den lades sedan på is av Botkyrkabyggen. Det berodde på att Botkyrkabyggen just genomfört en liknande enkät i Norsborg (Norsborg idag och i morgon, 1987).

Man ansåg att det blev för dyrt med en enkät i Fittja också. Norsborgsenkäten gick ut på sju språk, vilket kostade mycket. Man frågade sig också till vilken nytta man skulle ge ut en enkät i Fittja, eftersom man ansåg att resultatet av Norsborgsenkäten var tillämp-ligt i Fittja. Se avsnitt 6.4.

Det mest vägande skälet till att kunskaper samman-ställts på ett speciellt sätt i Fittjaprojektet är att enkäter ger en slags "engångskunskap" som snabbt blir föråldrad.

5.2 Kunskap om Fittja

Följande sammanställningar har gjorts inom Fittja-projektet:

- Sociala miljön i Fittja, maj 1987, arbets-material
 - Sociala miljön i Fittja, sept 1987, arbets-material
 - Nya Fakta om Fittja, febr 1988, arbets-material
- Se avsnitt 5.3.1 och 5.2.2.
- Föreningsverksamhet i Fittja, våren 1987
 - Kartläggning av ungdomarnas fritid, hösten 1987
 - PM angående barnens önskemål om hur de vill ha sin park, mars 1987
- Se avsnitt 5.2.3.

Botkyrkabyggen har med konsulthjälp gjort två utredningar om tekniska frågor:

- Rapport från inventering av VVS-tekniska anläggningar i Fittja, våren 1987
- Utredning kring speciella problem som rör byggnadstekniska frågor, våren 1988
Se avsnitt 5.2.4.

Botkyrkabyggen har också gjort två utredningar som innebär en applicering av en färdig sk "expertmodell" (Tingbjergmodellen eller Linköpingsmodellen) på Fittja.

- Exemplet Fittja - Morgondagens boende, oktober 1986
- Nya Fittja, januari 1987
Se avsnitt 7.2.1.

Det har förekommit en del annat arbete som ökat kunskapen om Fittja.

Ett litet samarbete mellan Fittjaprojektet och en lärare i Botvidsgymnasiet ledde till att tretton gymnasieelever från Fittja och norra Botkyrka skrev uppsatser på temat: Hur ska man uppnå gemenskap i sitt bostadsområde? Materialet har använts för att strukturera arbetet i Fittjaprojektet.
Se avsnitt 7.3.3.

Städningen är en viktig fråga. Därför gjordes en liten utredning beträffande städpersonalen. Man sade att städningen inte fungerade på samma sätt som sjukfrånvaro bland personalen, vilket visade sig inte vara hela sanningen.
Se avsnitt 6.5.2.

En folklivsforskare, Oscar Pripp, knuten till Åke Dauns institution tog tidigt kontakt med Fittjaprojektet. Han började 1987 göra djupintervjuer med turkiska invandrare från landsbygden i Turkiet, som numera är bosatta i Fittja. Hans trebetygsuppsats kommer att få titeln "Kulturbundna attityder och anpassningar i boendet." Den kunskapen bör bli värdefull i det fortsatta arbetet i Fittja.

Fittja Centrumhus AB, som sedan 1985 är ägare till Fittja Centrum, lät en konsult göra en marknadsundersökning.

- Drabanten - Fittja Centrum - lokalprogram och hyresintäktskalkyl, januari 1986
Se avsnitt 5.2.5.

Ett mycket intressant delprojekt diskuterades med landstinget redan i programarbetet. Syftet var att undersöka varför sjukligheten är så hög i Fittja. Förhållandet med den höga sjukligheten skulle ha undersökts av vårdcentralen i Fittja i samarbete med Fittjaprojektet. Detta var tänkt som ett försök att utifrån arbetet i en initiativgrupp (Planering för välfärd och jämlikhet, 1985), fullfölja tanken att hälso- och sjukvården enligt lag ska medverka i samhällsplaneringen.

När arbetet skulle börja hösten 1986 avbröt hastigt sydvästra sjukvårdsområdet undersökningen. Frågan i den framtagna enkäten "Varför är folk sjukare i Fittja?" kvarstår därför.

Ett annat försök att få in enkätsvar gällde dem som flyttade från Fittja. Det lyckades ej trots ihärdiga försök. De som flyttade var uppenbarligen ointresserade av att svara på frågor om Fittja.

Fig. 5
Kunskapen om Fittja
hämtas inifrån
bostadsområdet.

5.2.1 Boendet

5.2.1.1 Allmänt

Ur den offentliga statistiken för Stockholms län (Områdesdata, 1987) och Botkyrka kommun (Områdesbeskrivningar, 1987) har en del uppgifter sammanställts om de boende i Fittja. Utifrån områdesdata kan man jämföra Fittja med andra bostadsområden i regionen.

I Fittja bor idag 6500 personer. Medelåldern är 30 år. Andelen invandrare är mycket hög.

Fittja uppvisar den högsta andelen utländska medborgare i hela regionen, 50 %. Andelen invånare med utländsk bakgrund är 75 %. Den omfattar förutom utländska medborgare även svenska medborgare födda utomlands och barn 0-17 år med minst en förälder född utomlands. Dessa kommer från över 40 olika länder, vilket är extremt mycket.

De största grupperna kommer i tur och ordning från Turkiet, Finland, Chile, Jugoslavien, Grekland, Irak, Hongkong, Polen och Libanon.

Andelen barn under 15 år är högst i hela regionen och de utgör nästan 1/3 av befolkningen. De svenska barnen är mycket få i förhållande till dem med invandrabakgrund. Detta förhållande slår kraftigt igenom i daghem och skolor.

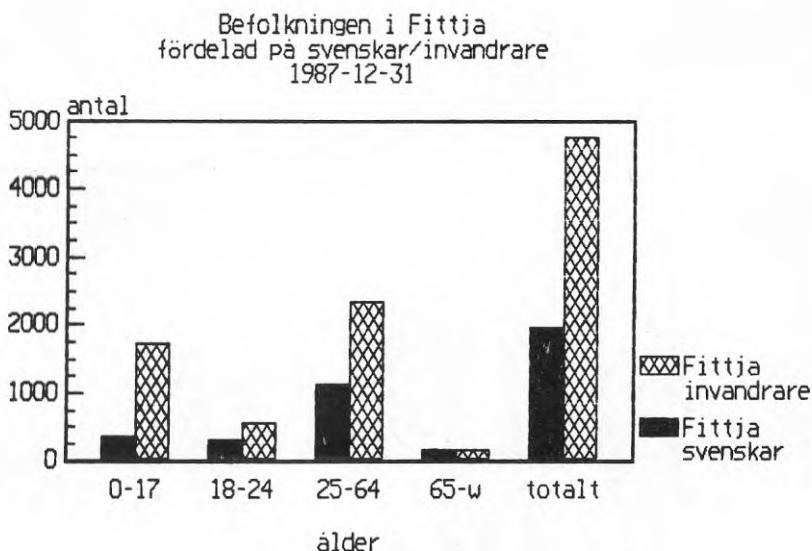

Fig. 6

De svenska barnen är mycket få i förhållande till dem med utländsk bakgrund i flerbostadshusen.

Medelinkomsten var år 1987 72 200 kronor, vilket är lägre än kommungenomsnittet. 1986 var andelen låginkomsttagare 40 % och andelen höginkomsttagare 7 %. Läns-genomsnittet av låg- och höginkomsttagare ligger på 20 % enligt definitionen. 1980 var andelen låginkomsttagare 25 % och andelen höginkomsttagare 10 %.

Andelen familjer med bostadsbidrag var 22,9 % år 1986. Utbetalningen av socialbidrag var hög, men långt ifrån högst i regionen. Andelen hushåll med socialbidrag var 24 % i Fittja, medan den t ex var 42 % i Rinkeby 1986. Under 1986 erhöill 764 hushåll socialbidrag med sammanlagt 13 Mkr i Fittja.

Arbetslösheten har sjunkit sedan 1981 precis som i övriga regionen. Den har emellertid hela tiden legat över läns-genomsnittet, dock inte högst i regionen. Den högsta arbetslösheten i Fittja uppmättes bland ungdomar 1981. Den var då 17 % men år 1986 nere i 5 %.

Förvärvsintensiteten är lägre än kommungenomsnittet för både män och kvinnor. 68 % av befolkningen (16 år och äldre) förvärvsarbetar, 71 % av männen och 65 % av kvinnorna.

Förvärvsfrekvensen bland samtliga boende i Fittja med svensk respektive utländsk bakgrund ligger på 82 % respektive 68 %. Kvinnorna med utländsk bakgrund ligger lägst på 62 % och de svenska männen ligger högst på 83 %. I småhusen har de utländska kvinnorna hög förvärvsfrekvens. Den är 90 % och högre än de svenska kvinnornas.

Antalet ensamhushåll är inte stort i Fittja. Andelen ligger långt under regionens medeltal.

Medelbetyget i årskurs 9 ligger på 3,0 medan länets genomsnitt ligger på 3,2. Nästan 70 % av eleverna går vidare i gymnasiet, vilket är färre än genomsnittet som ligger på drygt 80 %.

Hälsan är dålig i Fittja om man mäter den i antalet ersatta sjukdagar per försäkrad. Fittja uppvisar det högsta antalet ersatta sjukdagar i hela regionen, 44 dagar/försäkrad, medan läns-genomsnittet är 22 dagar/försäkrad.

Andelen förtidspensionärer är mycket hög, nästan högst i hela regionen. Den har också ökat kraftigt mellan 1981 och 1986. Normalindex i länet ligger på 100. I Fittja har index ökat från 135 till 186 under dessa fem år.

Antalet ålderspensionärer var endast 270 stycken vid årsskiftet 1986/87. Av dem var 75 stycken äldre än 75 år. Den enda åldersgruppen där det är lika många svenskar som invandrare är den över 65 år.

Andelen boende med utländsk bakgrund har ökat hela tiden i Fittja sedan 1983.

År 1986 var andelen 75 % i flerbostadshusen och 40 % i småhusen. Krögervägen har flest boende med utländsk bakgrund, 80 %.

Av invandrarna tycks jugoslaver och turkar i minst utsträckning välja att bli svenska medborgare. Turkarna tenderar att bo mest segregerat i Sverige, vilket synes stämma även i Fittja (Andersson, Brolin, 1984). Ser man på segregationen inom Fittja från 1983 och framåt visar det sig att turkarna ökat kraftigt på Forvägen. Särskilt stor andel har samlats i början på Forvägen.

Utgår man ifrån att Fittjas befolkning till 75 % hade utländsk bakgrund och till 25 % hade svensk bakgrund år 1986 finner man att hushållen med svenska namn var överrepresenterade bland utflyttarna 1986. Den tendensen förstärktes ytterligare bland utflyttarna 1987.

Studerar man namnen i de välkomstbrev, som kommunen skickade till nyinflyttade med egen adress i Fittja 1987, stämmer de ganska bra med fördelningen 1986, 75-25 %. Man ser också att bland de nyinflyttade med c/o-adress är de svenska namnen överrepresenterade. Svenskar som flyttar in tycks till viss del se Fittja som en tillfällig boplatz, att döma av c/o-adresserna.

Kommentar:

Kan man ut detta gissa hur befolkningen i Fittja kommer att se ut i framtiden? Om trenden håller i sig vad gäller utflyttarna blir det fler och fler med utländsk bakgrund i Fittja. Den trenden kan ytterligare förstärkas av bostadsförmedlingens principer att de som har bott i Fittja och vill bo kvar får förtur dit. Dessutom kan det bli en segregation inom Fittja, där vissa nationaliteter och släkter håller ihop.

Fr o m årsskiftet 1988-89 och fem år framåt kommer den övervägande delen av nyinflyttade till Fittja från evakuerade lägenheter i samband med att Botkyrkabyggen bygger om i Norsborg på andra sidan motorvägen.

Detta räknar man med ska ha en stabiliserande funktion beträffande befolkningssammansättningen i Fittja. Eftersom Norsborg har en liknande befolkningssammansättning som Fittja, kommer troligtvis inte bilden att ändras när det gäller boende med utländsk bakgrund.

5.2.1.2 Stabiliteten och kvarboendet

Omflyttningen har under många år varit en pålitlig mätare på trivsel och stabilitet i miljonprogrammets bostadsområden.

Omflyttningen på de tre vägarna i Fittja under perioden 1983-86 har som mest varit 29 % och som minst 16 % årligen. Krögervägen har hela tiden legat högst.

Vart flyttade då Fittjaborna? Den största andelen flyttade inom Botkyrka därefter kom Stockholm. Resten flyttade i ganska lika andelar till Huddinge, övriga länet, övriga riket och utlandet.

Vart i Botkyrka flyttade Fittjaborna? I början av perioden, dvs 1983, var Norsborg mest populärt. Mot slutet av perioden blev flerbostadshusen i Alby alltmer populära. Antalet boende som flyttar inom Fittja mellan vägarna har ökat under perioden.

En genomgång av alla uppsagda kontrakt under 1986 och 1987 samt en genomgång av alla kontrakt våren 1988 har gjorts med avseende på adress, våningsplan, lägenhetsstorlek, om kontraktshavaren har svenskt eller utländskt namn, när denne är född samt inflyttningsdatum. Härigenom har kunskap kunnat tas fram trapphusvis.

Den trapphusvisa lägenhetsbaserade omflyttningen, dvs de lägenheter i höghusadresser respektive låghusadresser som bytte kontraktshavare, var under 1986 som högst 35 % och lägst 11 % i höghus och som högst 44 % och lägst 0 % i låghus. Under 1987 var den som högst 17 % och lägst 1 % i höghus och 26 % och 0 % i låghus.

Omflyttningen fördelade sig således mycket olika från trapphus till trapphus på alla vägarna. Somliga trapphus har ett stabilt boende medan andra har hög rörlighet inom samma väg.

Mellan åren 1986 och 1987 sjönk den totala omflyttningen kraftigt till en tredjedel i Fittja. Trots den kraftiga nedgången fördelar sig fortfarande de tre vägarna så att Krögarvägen ligger sämst när det gäller omflyttningen, boendetiden och kontraktshavarens ålder. Vårdshusvägen ligger bäst till och Forvägen ligger mitt emellan.

Omflyttningen var genomgående mellan 1-6 % lägre i låghus än i höghus på alla vägarna under 1986. Under 1987 svängde det så att omflyttningen var mellan 1-3 % högre i låghus på Forvägen och Krögarvägen men fortfarande 4 % lägre i låghus på Vårdshusvägen.

De flesta omflyttningarna i höghus under dessa år skedde i lägenheter i bottenvåningarna.

Genomsnittliga boendetiden bland dem som flyttade 1986 och 1987 låg på 3,9 år. Denna siffra ska jämföras med att de som bor i Fittja idag har bott i genomsnitt 6,1 år.

24 % av hushållen har enligt kontrakten bott mer än 10 år i samma lägenhet. Siffran är betydligt högre om man ser till hushåll som bott mer än 10 år i Fittja. Att döma av de uppsagda kontrakten tycks ca 10 % av det totala antalet flyttningar ha skett inom Fittja de senaste åren. Denna statistik är emellertid svår att få fram exakt ur tillgängligt material. Flyttningarna inom Fittja kommer troligtvis att öka ytterligare p g a att Botkyrkabyggen sedan 1987 har intern byteskö och att servicestugan hjälper till med egna byten.

Skillnaden i boendetid är mycket liten mellan höghus och låghus utom på Vårdshusvägen, där den är ett år längre i låghusen.

Längsta genomsnittliga boendetiden i ett höghustrapphus är 7,5 år och kortaste är 4,7 år. Längsta genomsnittliga boendetiden i ett låghustrapphus är 8,9 år och kortaste 4,5 år.

De utländska kontraktshavarna är 3-4 år yngre än de svenska i genomsnitt.

Svenskarna dominerar något i 1 r o k, något mer i 2 r o k och särskilt i 5 r o k, där de är mer än dubbelt så många som utlänningarna. Utlänningarna dominerar i 3 r o k, 4 r o k, i uthyrningsrummen och särskilt i 6 r o k, där de är mer än fyra gånger så många.

GENOMSnittLIG BOTID

STL	FORVÄGEN	KRÖGARVÄGEN	VÄRDHUSVÄGEN	SUMMA
1 ROK	6.5	5.7	6.7	6.3
2 ROK	5.9	6.1	7.1	6.2
3 ROK	5.8	5.4	6.2	5.8
4 ROK	6.2	6.1	7.3	6.6
5 ROK	4.5	8.0	8.5	7.4
6 ROK	3.8	0.0	3.9	3.8
7 X)	2.5	5.7	0.0	5.3
SUMMA	6.0	5.7	6.6	6.1

X) 7 = UTHYRNINGSRUM

Fig. 7

Genomsnittliga boendetiden är 6,1 år.

Längst bor man i 5 r o k och kortast i 6 r o k.

5 r o k-lägenheterna är i två etage med egen uteplats i låghuset. 6 r o k-lägenheterna ligger högst upp i hög-huset och är s k lyxlägenheter med egen bastu.

GENOMSnittLIG BOTID

	FORVÄGEN	KRÖGARVÄGEN	VÄRDHUSVÄGEN	SUMMA
SVENSKT NAMN	7.6	6.8	7.9	7.4
UTLÄNDSKT NAMN	5.0	4.9	5.8	5.2
SUMMA	6.0	5.6	6.6	6.0

Fig. 8

Svenskarna har bott i genomsnitt ett par år längre än utlänningarna i Fittja.

Fittjabornas önskemål hos bostadsförmedlingen har fortlöpande följts under 1987. Av de hushåll som ville byta lägenhet ville 1/3 bo kvar i Fittja. Mer än hälften av dem som ville bo kvar hade tre barn eller fler. Det är troligtvis invandrarfamiljer, vilket emellertid inte går att utläsa ur bostadsförmedlingens material.

Bland dem som vill lämna Fittja vill fler flytta till Stockholm än som sker i verkligheten. Den största andelen flyttar ju till annan lägenhet i Botkyrka.

Under 1987 stod mer än 500 hushåll i kö för att få lägenhet i Fittja. Efterfrågan på stora lägenheter, mer än 4 r o k, tycks ha ökat under året.

Kommentar:

Stabiliteten och kvarboendet har ökat de senaste åren i Fittja. Bostadsbristen i Stockholmsregionen är säkert en bidragande orsak.

Oavsett bostadsbristen tycks det finnas en viss stabilitet i Fittjabefolkningen. Kvarboendet i genomsnitt är högre än man först trodde. Det varierar emellertid kraftigt mellan trapphusen, varför det är intressant att försöka hitta orsakerna till det. Vissa antydningar till orsaker beskrivs senare.

Många flyttade tidigare till Alby. Det beror enligt förvaltaren på att det finns kabel-TV där. Det får Fittja också 1988.

Det höga antalet omflyttningar i lägenheterna i höghusens bottenvåningar beror enligt förvaltaren på att dessa lägenheter har kraftig insyn, många inbrott, mycket folk som passerar på väg ut och in genom porten, smuts i entrén och kallt på golvet vintertid.

Även från servicestugan bekräftas det att dessa lägenheter förorsakar problem. De som flyttat in p g a att det är svår bostadsbrist kommer snart till servicestugan och vill byta. De är rädda att bo där, särskilt kvinnorna. Det går inte att byta lägenhet efter endast en kort boendetid. De är tills vidare fångade i en fälla.

5.2.2 Störningarna

Botkyrkabyggen har sedan 1986 inrättat en störningsjour dit alla hyresgäster kan vända sig om de är störda på tider då distriktskontoret är stängt.

När Fittjaprojektet började hade endast ett fåtal hyresgäster gjort anmälningar till störningsjouren. Fr o m sommaren 1987 och framåt märks en tydlig ökning.

Ökningen kan bero på flera saker. Störningsjouren kan ha blivit mera känd bland hyresgästerna. Toleransnivån bland hyresgästerna kan ha sjunkit. Hyresgästerna har kanske märkt att det händer något när de säger ifrån.

På distriktskontoret trodde man inte att antalet anmälningar till störningsjouren gav en fullständig bild av den verkliga störningssituationen i de olika trapphusen.

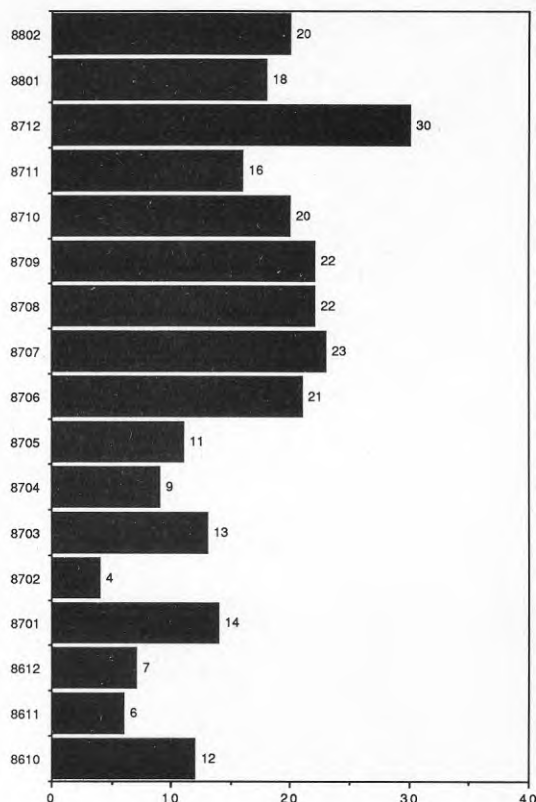
För att undersöka om detta stämde, och för att få en fullständigare bild, har samtliga störningar som registrerats på olika håll kartlagts trapphusvis.

Utöver samtliga anmälningar till störningsjouren har även de, som kommit till miljö- och hälsoskyddsförvaltningen, samt de som vill ha förtur i bostadskön för att få flytta från Fittja av miljöskäl och samtliga polis-anmälda brott kartlagts under perioden nov 86 - nov 87.

Fig. 9
När Fittjaprojektet
pågått i åtta månader
sänktes toleransnivån
markant bland Fittja-
borna.

Data from "Störstatistik"

■ FITTJA

När det gäller kartläggningstekniken av de polisanmälda brotten har samråd skett med forskare på BRÅ (brottsförebyggande rådet).

De störningar, som anmälts till störningsjouren, gäller oftast högljudd musik och högljudda fester nattetid ofta i kombination med lägenhetsbråk. Störande är också ofta grannar som snickrar, borrar eller flyttar möbler sent på nätterna.

Till miljö- och hälsoskyddsförvaltningen har man anmält besvär med lukt, djur och buller i lägenheterna. Dit hör även kackerlackor.

Förtursönskemålen i bostadskön beror ofta på ångest och rädsla för familjens säkerhet och trygghet samt påfallande ofta släkt- och grannterror.

De polisanmälda brotten har delats upp i fyra kategorier. Brott mot person, brott mot egendom (bilbrott, lägenhetsinbrott, etc), missbruksbrott och övriga brott.

Inbrott, stölder och våldsbrott är dagliga företeelser i Fittja. I polisens brottsstatistik ligger Fittja högst i norra Botkyrka när det gäller antalet polisanmälda brott/person och år. Antalet i Fittja är enligt den statistiken 0,25 att jämföra med Hallunda/Norsborgs 0,15.

I polisens brottsstatistik för Fittja ingår emellertid allt som händer kring varuhuset Obs i Fittja samt även på polisstationen i Fittja Centrum, vilket gör att siffran blir orättvist hög.

I den kartläggning över brotten, som gjorts inom Fittja-projektet, är enbart brott som inträffat i själva Fittja medräknade. Utgår man i stället från den statistiken blir siffran för det undersökta året 0.11 brott/person och år, vilket är lägre än Hallunda/Norsborg.

Här noterade fåtaliga missbruksbrott är inte heller ett mått på omfattningen. Enskilda anmäler enligt polisen aldrig denna typ av brott p g a rädsla för "märkning". Polisens resurser att hålla efter denna brottstyp blir helt avgörande för antalet registrerade fall. Polisen har lite resurser i Fittja.

Forvägen uppvisar flest noterade störningar sammanlagt men minst när det gäller brott mot egendom. Krögarvägen uppvisar flest noterade brott mot egendom och flest förtursönskemål.

Mer än ett bilbrott om dagen inträffade på parkeringsplatserna utomhus i Fittja. De är rätt jämnt spridda på vägarna. Var fjärde dag inträffade ett bilbrott i garagen. Forvägen uppvisar något färre bilbrott i garagen än de övriga vägarna. Av de begångna bilbrotten i garagen skedde ca 20 % i bilar som var inbåsade i garageburar.

Våldsbrotten har delats upp i två kategorier, dels de där gärningsmannen är obekant med offret, dels de där gärningsmannen är bekant med offret.

Var fjärde dag inträffade ett våldsbrott där gärningsmannen var obekant med offret. De flesta i Fittja Centrum och på Krögarvägen. De flesta inträffade på allmän plats.

Nästan lika ofta inträffade ett våldsbrott där gärningsmannen var bekant med offret. De flesta av dessa brott inträffade på Forvägen och i lägenheterna. Sammantaget innebär detta att det inträffat ett våldsbrott varannan dag i Fittja under detta år. Oftast misshandel, olaga hot, rån, våldtäkt och mord i nämnd ordning.

Kommentar:

Kartläggningen av störningarna ger en mörk bild av Fittja. Många är också rädda och otrygga, ofta p g a att de själva eller deras närmaste råkat ut för något.

Påfallande många säger sig emellertid aldrig vara rädda och aldrig ha råkat ut för vare sig inbrott eller våldsbrott, trots att de rör sig i området alla tider på dygnet.

För att ytterligare belysa störningssituationen har störningarna sammanförts med omflyttningen trapphusvis. Se avsnitt 5.3. Dessa två faktorer är bland de viktigaste att motverka i förnyelseprocessen.

POLISANMÅLDA BILBROTT UTMOMHUS PÅ PARKERINGSPLATSER I FITTJA UNDER PERIODEN NOV86- NOV 87.

BILBROTEN OMFAFTAR STÖLD, INBROTT OCH SKADEGÖRELSE OCH ÄR 387 STYCKEN.

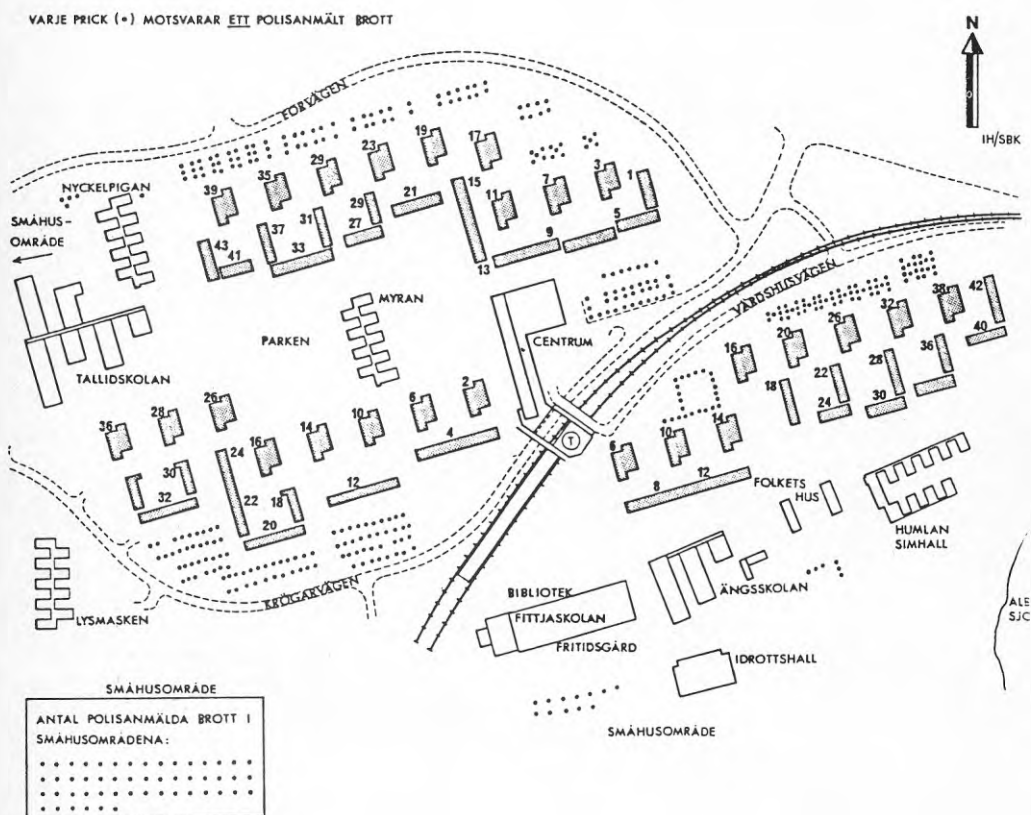

Fig. 10

Kartläggning av polisanmälda bilbrott utomhus under ett år.

POLISANMÄLDA BILBROTT I GARAGEN I FITTJA UNDER PERIODEN NOV86- NOV87
BILBROTTE OMFATTAR STÖLD, INBROTT OCH SKADEGÖRELSE OCH ÄR 85 STYCKEN.

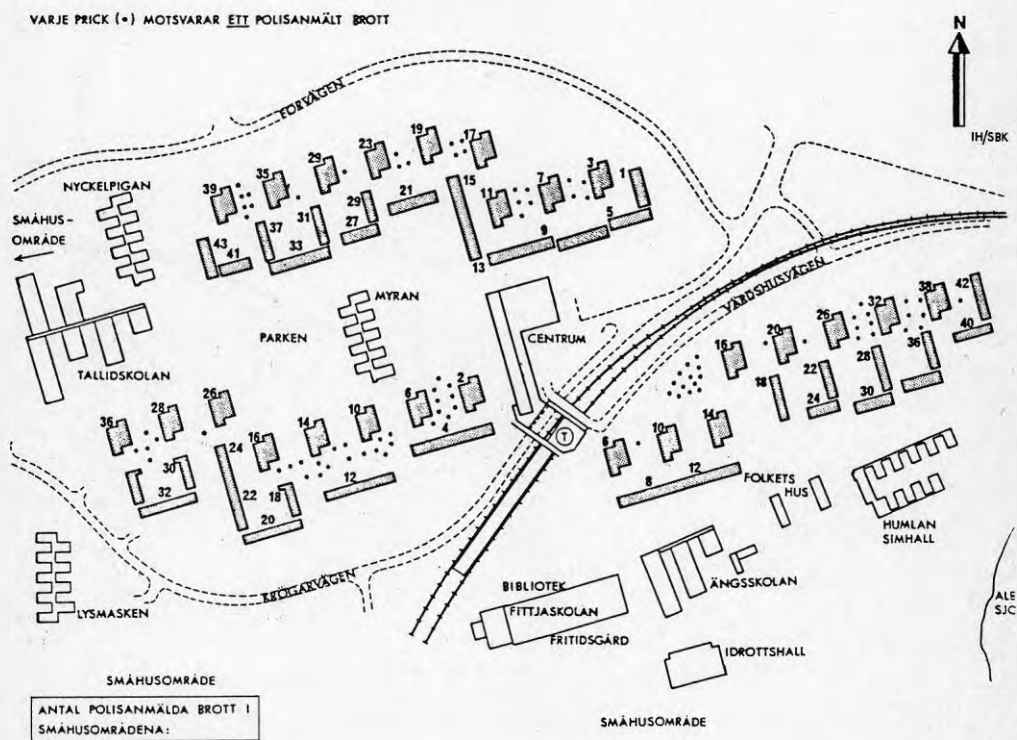

Fig. 11

Kartläggning av polisanmälda bilbrott i garagen under ett år.

POLISANMÄLDA BROTT I FITTJA UNDER PERIODEN NOV 86- NOV 87 DÄR
GÄRNINGSMANNEN I SAMTLIGA FALL VAR OBEKANT MED OFFRET.
AV DESSA VALDSBROTT HAR 70 INTRÄFFAT PÅ ALLMÄN PLATS MEDAN 16
HAR INTRÄFFAT I LÄGENHETER.

VARJE PRICK (•) MOTSVARAR ETT POLISANMÄLT BROTT

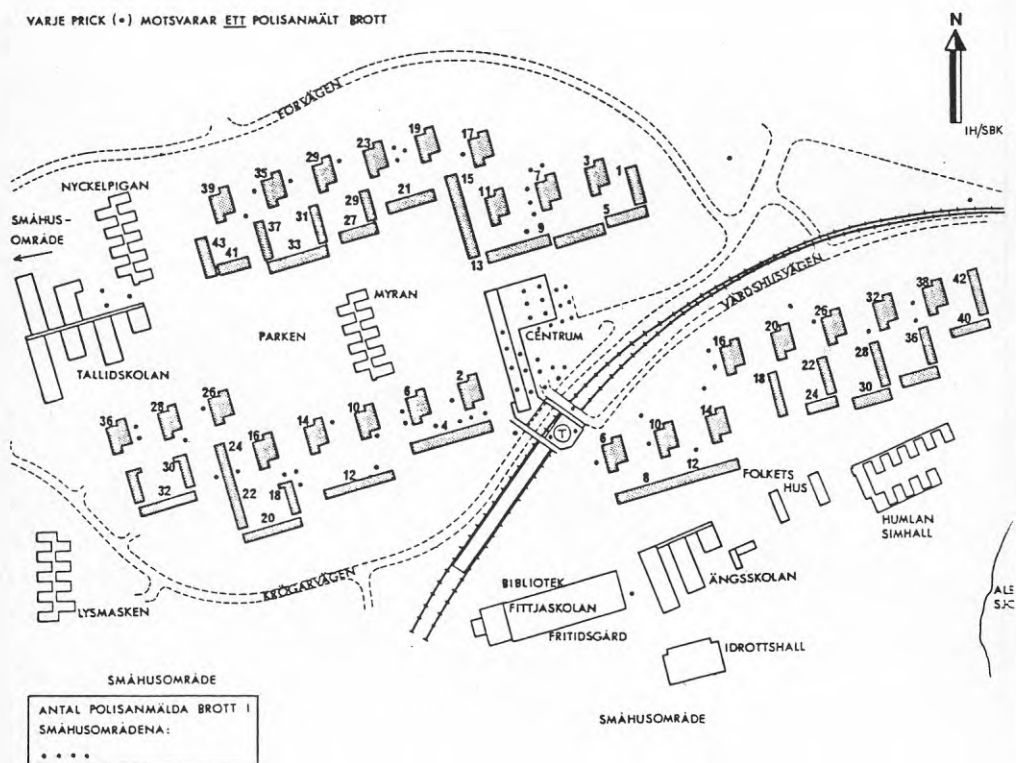
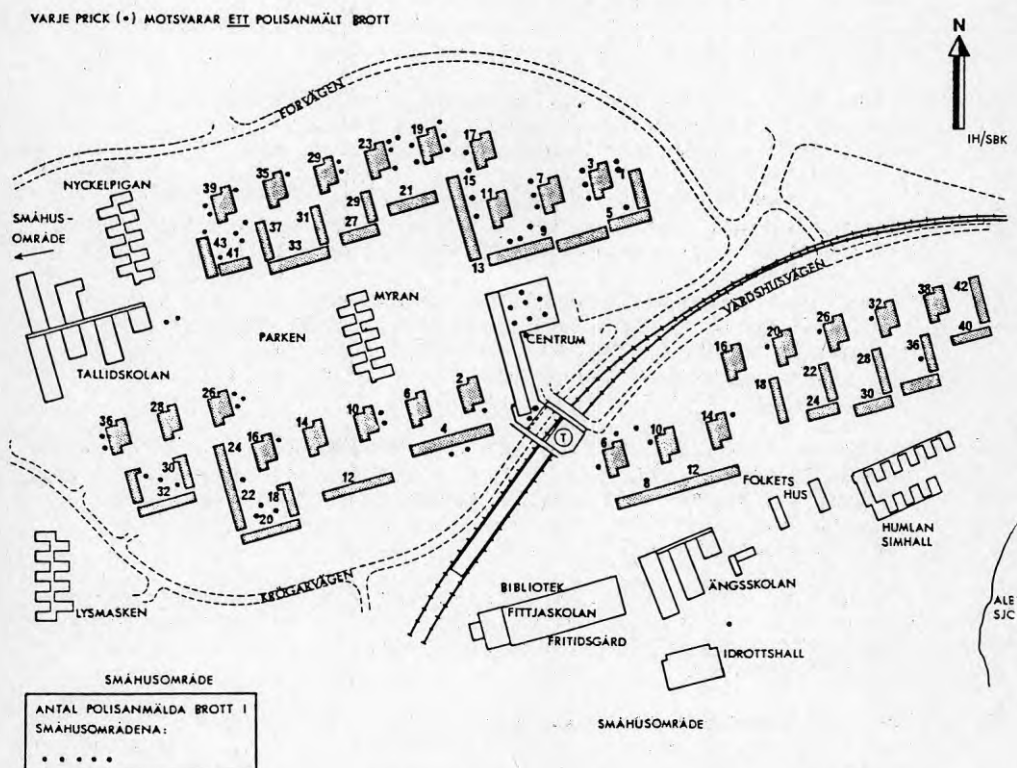

Fig. 12
Kartläggning av polisanmälda våldsbrott under ett år, där gärningsmannen var obekant med offret.

POLISANMÄLDA VALDSBROTT I FITTJA UNDER PERIODEN NOV 86- NOV 87 DÄR
GÄRNINGSMÄNNEN I SAMTLIGA FALL VAR BEKANT MED OFFRET.
AV DESSA VALDSBROTT HAR 21 INTRÄFFAT PÅ ALLMÄN PLATS MEDAN 58 HAR
INTRÄFFAT I LÄGENHETER.

Kartläggning av polisanmälda våldsbrott under ett år där gärningsmannen var bekant med offret.

5.2.3 Fritiden

Kommunens kartläggning av föreningsverksamheten var nödvändig för att få ett samlat grepp om föreningslivet både vad avser lokaler och verksamheter. Man hade tidigare ett dåligt grepp om dessa förhållanden i Fittja.

Kartläggningen visar att det finns 24 föreningslokaler i Fittja. Det finns 15 svenska föreningar och 15 registrerade invandrarföreningar.

Aktiviteten i föreningarna är mycket olika och varierar också inom föreningarna beroende på tillgången till ledare. Lokalsituationen varierar också mycket både vad avser standard och hyra.

Fittja basketklubb utmärker sig t ex genom att vara en svensk förening med 80 % invandarmedlemmar, de flesta unga. Fittja förenade musikgrupper är t ex en annan svensk förening med bara svenska ungdomar som medlemmar.

Bland invandrarföreningarna anses t ex Botkyrka turkiska arbetar- och kulturförening mest attrahera äldre män, medan de turkiska ungdomarna inte vill gå dit.

Den chilenska föreningen Lautauro IF har t ex försökt ordna en fotbollsskola för ungdomar från olika länder, men det har varit svårt med rekryteringen.

Föreningslokalerna ligger i bostadshusens botten- och källarvåningar. Flera klagomål har kommit från de boende, som anser sig störda av verksamheterna. Det är högljudd verksamhet på nätterna och bilkörning till och från lokalerna som stör mest.

Många föreningslokaler är bra och föreningarna är nöjda. Några är mycket dåliga. Flera föreningar saknar helt lokaler, t ex mångnationella kinesiska föreningen, som vill ha en lokal där folk passerar förbi och kan läsa deras väggtidningar.

För att ta reda på vilka möjligheter det finns för ungdomar att tillbringa sin fritid i Fittja gjordes en enkät i Fittjaskolan under en vecka våren 1987 i samarbete med tillsynsläraren där.

Den förutfattade meningen att ungdomarna i Fittja tittar ovanligt mycket på TV visade sig vara fel. Däremot förekommer det en del "storkonsumenter" av TV och video. Det visade sig att de i genomsnitt tittar på TV nästan tio timmar i veckan, vilket är normalt för ungdomar i den åldern. De är något mindre föreningsaktiva än genomsnittet, vilket beror på att invandrarflickorna har mycket låg föreningsaktivitet. För övrigt är det idrott och läsläsning som dominerar fritiden på vardagarna.

Enkäten visade att få av de tillfrågade utnyttjade fritidsgården. På helgkvällarna förekommer sysselsättningsproblem inom Fittja. Då finns där inga träffpunkter.

Med träffpunkter menas sådana ställen, som i princip är öppna för alla och kostnadsfria. Det finns nio träffpunkter i Fittja. De är systugan, öppna förskolan, parkleken, tvättstugan, servicestugan, biblioteket, simhallen, kyrkan och inomhusdelen av Fittja Centrum.

Ingen av dessa träffpunkter är som regel öppen på kvällarna och helgerna. Kyrkan har dock gudstjänst på söndagar och Centrum stänger kl 19 vardagar. Tvättstugan stänger kl 22 vardagar och simhallen kl 21 tre dagar i veckan.

Efter en rundfrågning i klasserna i samband med enkätresultatet såg "Önskelistan" betr sysselsättning för ungdomar ut så här:

- Stort disco
- Bättre simhall
- Mer tid i sporthallen
- Egen lokal
- Teater och dansverksamhet
- Mer att göra på helgerna
- Fritidsgården öppen på helgerna

Med tanke på de lite yngre barnens fritid har de tillfrågats hur de ville ha den centrala parken upprustad i samband med att gatukontoret hade avsatt medel för upprustning av parken i sin budget för 1988.

Barnen ritade och berättade både i dagis, skola och öppen förskola. Förslagen strukturerades och lades till grund för gatukontorets förslag. En utställning om parkens framtid visades slutligen i servicestugan, där alla boende fick tillfälle att "tycka till". De vuxna ville bl a ha en scen och barnen ville bl a ha djur i parken förutom vattenlek, bassäng, rutschbana och gungor.

Kommentar:

Ungdomarna tittar i genomsnitt inte så mycket på TV som man trott. Det finns dock en del "storkonsumenter".

Det finns en önskan i kommunen att bryta ner barriärerna mellan nationaliteter och folkgrupper i syfte att förbättra den sociala miljön i bostadsområdena. Föreningslivet bland invandrarföreningarna strävar i stället mot att bevara den egna kulturen vilket ofta innebär en slutenhet inåt.

Man har kommit fram till att det är ungdomarna som är mest benägna att ta kontakter oavsett bakgrund och nationalitet. I flera invandrarföreningar och även i svenska föreningar finns därför en önskan att göra något för ungdomarna i Fittja.

Kartläggningen av träffpunkterna visar att det faktiskt inte finns några träffpunkter för ungdomar på kvällar och helger i Fittja.

Barnens önskemål och drömmar präglades först av den torftiga miljö de vuxit upp i. För att de skulle få inspiration var personalen tvungen att åka på studiebesök med dem till fina parker i Huddinge och Södertälje.

5.2.4 Byggnaderna

I den byggnadstekniska utredningen har vissa sättningar inom markytorna och rörelser i byggnadsdelar som ansluter till mark konstaterats. Sprickor i däck förorsakar vattenläckage i samtliga garage. Även i anslutningar mellan garagedäck och trappor och broar har sprickor uppstått bl a på grund av bristfällig ingjutning av armering.

Yttertaken måste läggas om bl a på grund av att de är platta och att man använt dåliga pappmaterial.

Även om det finns brister i väggisoleringen erfordras inga större åtgärder utöver tätning av fogar med mera beständigt fogmaterial.

De flesta fönstren i Fittja har under 1987-88 erhållit en utvändig plåtbeklädnad. Denna är dock inte tillräckligt tät för att hindra att regnvatten tränger in under ogynnsamma förhållanden, varför en kompletterande tätning måste ske med en plåtvinkel.

Vatten- och avloppsstammarna är i acceptabelt skick.

Ventilationen är inte bra p g a kraftigt undertryck i lägenheterna. Detta förorsakar, förutom vattenläckage vid fönster, även luftläckage mellan olika lägenheter.

Hissarna är ofta ur funktion, vilket enligt utredningen beror på rostskador och att kontaktorerna sätts ur funktion. Skälet till detta sägs vara att hisskorgarna utnyttjas som toalett. Åtgärder för att byta rostiga schaktplåtar och placera kontaktorer i mera skyddat läge föreslås.

Utredningen har också gjort en kalkyl över tillbyggnader på höghusens tak med två 2 r o k-lägenheter i varje höghus.

Den vvs-tekniska utredningen kommer fram till att det går att sänka årsvärmeförbrukningen med ca 10-15 % genom en sammanlagd effekt av ett åttapunktsprogram, som emellertid är dyrbart att genomföra.

Kommentar:

Den byggnadstekniska utredningen visar, att det inte finns några allvarliga skador på grund av grundläggningssättet i Fittja, vilket Botkyrkabyggen befarade när man beställde utredningen.

Den byggnadstekniska kunskapen i övrigt har inte diskuterats speciellt i Fittjaprojektet. Den ligger till grund för Botkyrkabyggens fortlöpande underhållsarbete. Det är emellertid viktigt att känna till att det löpande underhållsarbetet utgör en tung kostnad mot vilken andra insatser vägs. Fram till 1990 beräknas kostnaden för underhållsåtgärder till över 43 Mkr, lågt räknat.

5.2.5 Fittja Centrum

Marknadsstudien av Fittja Centrum visade på en liten, vikande marknad med hård konkurrens. Fittja Centrum bestod då av ett litet antal olönsamma butiker.

Man betonade att ICA-butiken var centrets "dragare".

Fittja Centrum ansågs ha en extremt trist och färglös miljö och en hög andel gemensamma ytor i förhållande till totalytorna.

Ägaren rekommenderades att minska butiksytan och behålla de livskraftiga enheterna, reducera de gemensamma ytorna och förbättra miljö och trivsel med torgmiljö och bättre förvaltning.

Detta beslutsunderlag ledde till omedelbara åtgärder i och utanför centrum på parkeringsplatser och busshållplatser. Kommunen och landstinget samverkade med centrumombyggnaden.

Barkmanfastigheter hade köpt Fittja Centrum för 25 Mkr och rustade upp det för 17 Mkr trots den pessimistiska marknadsutredningen.

Ett fräscht och ombyggt centrum invigdes under pompa och ståt lagom till julhandeln i november 1987.

Ägaren till Fittja Centrum har tagit fram ytterligare planer för att få fler arbetsplatser och ett stärkt underlag för butikerna.

Kommunen har givit dispens att bygga på två våningar (5000 m²) på centrumbyggnaden under förutsättning att Huddinge polisdistrikt samlar alla sina lokaler där.

Fittja Centrumhus har också tagit fram ritningar på hur man kan bygga ut 8000 m² på parkeringsplatsen intill centrum. Denna yta skulle räcka för både sociala servicecentralen och vårdcentralen. Kommer vårdcentralen ökar dessutom möjligheterna att få ett apotek.

Kommentar:

Botvidshuset på andra sidan motorvägen kommer under nästa år att byggas till kraftigt på en sedan länge färdiggjuten grund. Dragkampen mellan Fittja Centrum och Botvidshuset kan därmed komma att fortsätta. Se vidare avsnitt 6.5.1 och 7.5.1.

5.3 Ta tempen på husen

För att lägga grunden till en fortlöpande kännedom om förhållandena i varje trapphus har en speciell teknik för att jämföra statistik och störningar mellan trapphusen utvecklats i Fittjaprojektet. Den kallas här för att "ta tempen på husen".

Tekniken med att "ta tempen på husen" bygger på att fakta om förhållanden och händelser samlats in och knutits till adresser, trapphusvis. På detta sätt har ny kunskap om varje trapphus erhållits.

Tekniken, som utvecklats i Fittjaprojektet, kan användas för att beskriva den sociala verkligheten i ett miljonprogramområde.

Den kunskap, som man kan få fram om området trapphusvis, vägvis och med avseende på trivsel, störningar och omflyttning är väsentlig.

De nio höghusen på Forvägen får här utgöra exempel för att visa vilken kunskap man kan få fram trapphusvis utifrån de sju kartläggningar som gjorts i Fittjaprojektet.

Kartläggning		FORVÄGEN HÖGHUS									
		Husnr	3	7	11	17	19	23	29	35	39 medeltal/ summa
		Antal lgh	68	68	68	68	68	68	62	62	594
		Genömsn. botid år	5,9	5,2	6,4	5,8	7,5	6,0	5,2	6,5	6,0
		Botid %									
Samtliga kontrakt 1988	0-4 år	53,7	58,8	57,8	50,0	36,8	50,8	53,2	48,4	53,2	51,4
	5-9 år	23,9	23,5	15,6	26,5	29,4	24,6	30,6	24,2	29,0	25,3
	10-14 år	13,4	13,2	15,6	16,2	23,5	15,4	11,3	17,7	16,1	15,9
	15- år	9,0	4,4	10,9	7,4	10,3	9,2	4,8	9,7	1,6	7,5
	Kontr.hav. gen.sn.åld.	40,9	39,5	41,9	42,2	43,6	42,6	38,7	40,6	39,1	41,0
		Svenska namn	19	23	21	26	26	26	20	24	208
		Utländska namn	46	45	41	42	42	38	42	38	373
Uppsagda kontrakt 1986	Omflytt. %	35	22	18	31	25	18	19	13	15	22
	Genömsn. botid år	3,7	3,1	3,2	3,2	3,5	3,1	4,7	4,6	6,0	3,7
	Kontr.hav. gen.sn.åld.	33,7	37,6	39,9	33,9	38,4	32,7	33,7	37,6	44,1	36,4
	Svenska namn	13	8	6	10	6	3	6	3	5	60
	Utländska namn	11	7	6	11	11	9	6	5	4	70
	Sv. namn 11/2 RoK	5	2	3	4	2	1	1	1	3	22
	Utl.namn 11/2RoK	2	0	2	1	4	3	4	2	1	19
Uppsagda kontrakt 1987	Omflytt. % 1987	5	13	7	1	1	10	11	5	8	7
Störningar 1986-87	Störjour	2	14	2	3	1	16	10	3	2	53
	Brott mot person	6	10	0	2	5	9	3	3	4	42
	Brott mot egendom	12	24	15	10	9	17	15	8	28	138
	Missbruksbrott	0	1	0	0	0	3	0	0	11	15
	Övriga brott	3	3	1	3	0	2	0	0	3	15
	Miljö och hälsoskydd	0	0	1	0	1	0	2	0	0	4
	Förtursönsk.	0	0	0	0	0	2	1	0	1	5
	Summa störn	24	52	19	18	16	49	31	14	49	272

Fig. 14

Så här mycket kunskap i siffror kan man få fram trapphusvis utifrån de sju kartläggningarna i Fittjaprojektet. Exemplet visar Forvägens höghus.

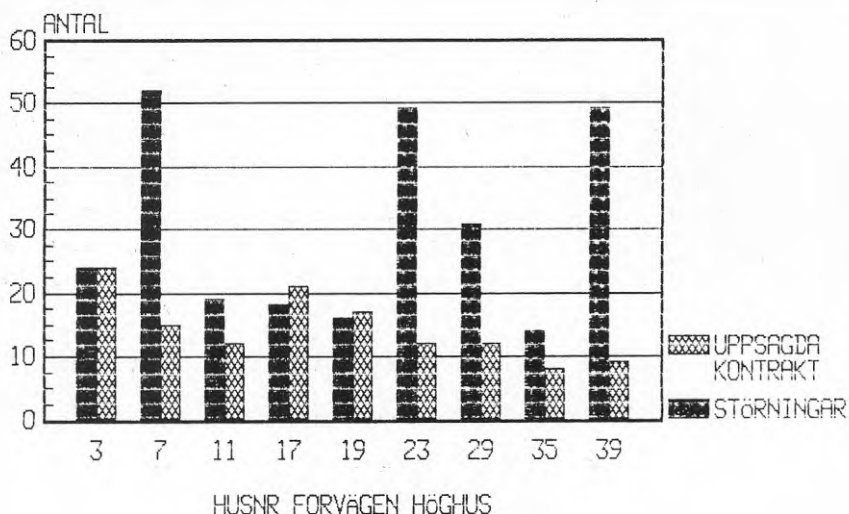

Fig.15

Samtliga störningar och uppsagda kontrakt i de nio höghusen på Forvägen år 1986.

Stapelldiagrammet över Forvägens nio höghus, som visar antal störningar och uppsagda kontrakt trapphusvis, är anledningen till att tekniken kallats "att ta tempen på husen". Ju högre staplarna är desto "sjukare" är trapphuset.

Detta stapelldiagram har diskuterats med övriga i arbetsgruppen, distriktskontor och företagsledning. Det har visat sig att det är intressant och ger viktig kunskap om trapphuset.

Man skulle kunna tro att det var ett jämnare samband mellan störningar och omflyttning. Enligt erfarenhet kan emellertid vissa störningar börja plötsligt och pågå ett tag för att sedan upphöra lika plötsligt. För att få ett fastare grepp om situationen måste tekniken med att ta tempen pågå under en längre period än det har funnits möjlighet till i Fittjaprojektet.

Skiljer man ut störningsjouren ur störningsstapeln och särredovisar den ser man, att anmälningarna till störningsjouren är en mycket otillförlitlig mätare på den verkliga störningssituationen i huset. Detta är viktigt att påpeka, eftersom det förekommit politiska och andra uttalanden med innebörden att lite anmälningar är detsamma som att allt är bra. I förlängningen av det kanske man menar att ingenting behöver göras. En slutsats som är direkt felaktig.

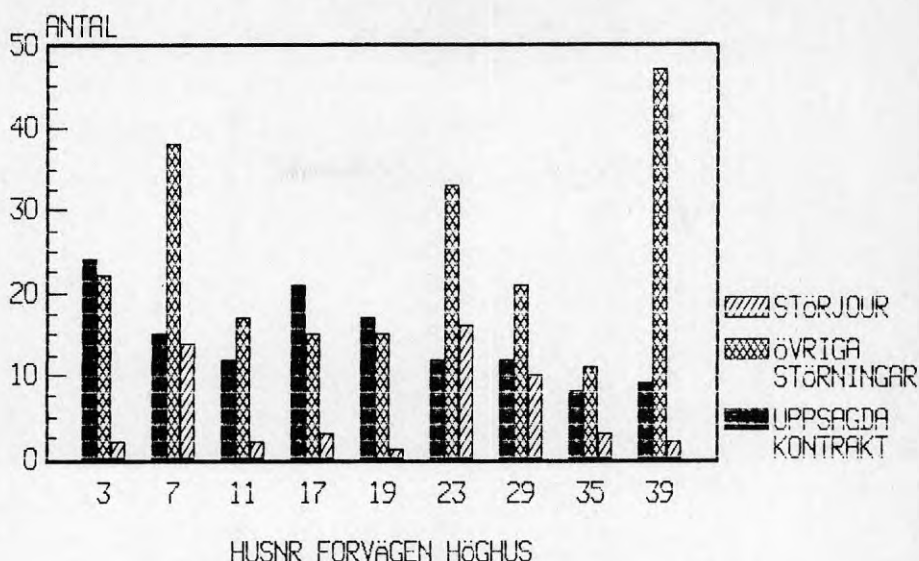

Fig.16

Störjour, övriga störningar och uppsagda kontrakt i de nio höghusen på Forvägen år 1986.

Utan att det funnits möjlighet att inom ramen för Fittjaprojektet i någon större omfattning använda den framtagna tekniken med att ta tempen kan här utifrån diskussionerna ges några idéer om hur den skulle kunna användas fortlöpande i förnyelseprocessen.

Man kan t ex diskutera om en viss adress är lämplig för en viss hyresgäst eller ett visst hushåll.

Man kan diskutera i vilka trapphus det är lämpligt att placera övergångslägenheter (i dem med lite störningar). Utifrån en tagen temp kan man avgöra, om det finns anledning att prata med kontaktkommittén för att de boende verkar ha en extremt hög toleransnivå. Man kan också helt nöjd konstatera att tills vidare fungerar vissa trapphus bra med lite störningar och låg omflyttning.

Tempen gör det möjligt att se tydliga samband mellan förekomsten av knarkar- och fyllekvarter och anmälda störningar och även tydliga samband mellan förekomsten av fungerande kontaktkommittéer, lite störningar och låg omflyttning. Tempen kan också avslöja om det är extremt mycket störningar men att de boende inte tycks "våga" ringa störningsjouren med risk för "märkning".

Socialkontoret har redan haft nytta av tempen i samband med en kartläggning av de sociala förhållandena i ett trapphus på Forvägen.

Tekniken kan även vidareutvecklas till att mäta trivseln i en situation, där det råder brist på lägenheter, dvs då antalet tomma lägenheter och omflyttning inte går att använda som tillförlitliga mått på trivsel.

Tekniken är till sist också användbar i en eventuell framtida utvärdering av Fittjaprojektet. Den ger möjlighet att avläsa utvecklingen av den sociala verkligheten trapphusvis.

Genom att databearbeta materialet kan man ur dessa kartläggningar få svar på många frågor. Några har redan visats i tabeller. Här ges ytterligare exempel på frågor som går att få svar på:

- Hur länge hade de som flyttade bott i låghus respektive höghus?
- Hur länge hade de som flyttade bott i olika lägenhetsstorlekar?
- Vid vilken ålder flyttade kontraktshavarna?
- Var det svenska eller utländska kontrakts-havare som flyttade ut?
- Från vilket våningsplan flyttade man?
- Hur länge har folk bott på de olika vägarna och i vilken lägenhetsstorlek?
- Hur länge har svenska respektive utländska kontraktshavare bott på de olika vägarna?
- Hur länge har man bott i olika lägenhetsstorlekar?
- I vilka lägenhetsstorlekar bor svenska respektive utländska hushåll?

Kommentar:

Inom kommunen har man ännu inte tagit ställning till hur den kunskap som forskningen givit ska följas upp.

Botkyrkabyggen säger sig vilja följa upp den. Man är särskilt intresserad av störnings- och brottsstatistiken och möjligheten att utläsa sociala skillnader mellan vägar och trapphus, vilket kräver ett bättre samarbete med polisen än man har för närvarande.

TR	FORVÄGEN	KRÖGARVÄGEN	VÄRDHUSVÄGEN	SUMMA
1	8.2	8.1	11.6	9.1
2	8.8	11.0	13.2	10.8
3	8.8	6.9	7.8	7.8
4	8.8	12.1	10.1	10.4
5	5.9	8.1	9.3	7.6
6	10.6	8.7	4.7	8.3
7	12.9	10.4	12.4	11.9
8	7.6	6.4	6.2	6.8
9	8.2	4.6	4.7	5.9
10	4.7	5.8	2.3	4.4
11	2.9	2.9	0.0	2.1
12=BV	12.4	15.0	17.8	14.8
SUMMA	100.0	100.0	100.0	100.0

Fig.17

Under åren 1986 och 1987 skedde de flesta utflyttningarna från lägenheter i bottenvåningarna i höghusen.

6. LYFT FRAM RESURSER, PROBLEM OCH BRISTER

6.1 Varför resurser, problem och brister?

I Fittjaprojektet visar det sig att det förutom mer detaljerad kunskap finns behov av att tydligt lyfta fram resurser, problem och brister. Det finns flera skäl till det.

Ett är att de boende och arbetande hellre vill se resurserna än problemen.

Ett annat är att man på olika sätt åstadkommit ett bostadsområde där befolkningssammansättningen kommit att betraktas som ett problem. Detta leder lätt till att man kan fortsätta missgynna denna befolkning i tysthet på grund av att den inte är tillräckligt "högljudd, välformulerad och envis" när det gäller att ställa krav på att åtgärda brister.

Ett tredje är att i samband med intervjuerna för programarbetet tillfrågades olika personer om vilken roll de spelar för en förnyelse av Fittja, vilka problem de ser och vad de vill och kan göra åt dem. Det visade sig då att det för många är lätt att räkna upp problem och brister. Det visade sig också att det är lätt att nämna någon annan, som den som kan och bör göra något åt dem, när man i själva verket kan göra en hel del själv utifrån den roll man har. Detta beror på att man rör ihop problem och brister.

Vid en inifrånförnyelse måste man ta hänsyn till allt detta. I detta avsnitt visas därför ett sätt att se på problem och resurser som två sidor av samma sak och hur man kan strukturera bristerna och ansvaret för att åtgärda dem.

Dessutom beskrivs vad parterna har för uppfattning om resurserna och problemen utifrån egna erfarenheter.

Eftersom idén till Fittjaprojektet utgår ifrån att det är resurserna som ska stärkas och utvecklas kan man inte uppehålla sig för mycket vid problemen, vilket man oftast är van vid.

Resurserna, som ska förstärkas, utgörs av både sociala och fysiska resurser, dock mest sociala.

Problemen, som ska motverkas, utgörs enbart av "destruktionsproblem", (Swedner, 1986) vilket innebär att somliga förstör resurser för andra.

Bristerna, som ska åtgärdas, utgörs av samhällsbrister och lokala brister.

6.2 Resurser i Fittja

De boende och arbetande i Fittja ser det som en viktig del i förnyelsearbetet att fortsätta bygga upp en positiv framtidstro. Man kan se detta på de boendes titel till arbetsboken "Ett bostadsområde med framtid" eller personalutvecklingsprogrammet, som har antagit ett gemensamt motto: "I Fittja växer framtiden".

Om man frågar de boende varför Fittja är bra nämner de flesta de naturgivna förutsättningarna. Framför allt omgivningarna och närheten till mycket. De nämner också ofta sammanhållningen och stödet i den egna gruppen.

De naturgivna förutsättningar som nämns är t ex närheten till Stockholms Centrum, 35 min med tunnelbanan och närheten till vacker natur, friluftsbad och sjöar. Här finns också kolonilotter och snart en roddbåtsbrygga. Dessutom är det bra cykelvägar till hela Botkyrka och nära till badmintonhall, två slalombackar och ett ridhus.

Andra fördelar som nämns är den mångsidiga servicen. Här finns simhall, sporthall, moské, invandrarbyrå, bibliotek, kyrka, systuga och servicestuga för att nämna några inte alltför vanliga "serviceinrättningar" i de flesta bostadsområden.

Lägenheterna är välplanerade, ljusa och rymliga. Oftast med fin utsikt och somliga i två étage med egna uteplatser och sjöutsikt. Punkthusens trapplan är stora, ljusa och luftiga med hel fönstervägg åt två håll, vita marmorgolv och fantastisk utsikt.

Fittja Centrum är efter ombyggnaden hösten 1987 ett uppskattat och fint litet centrum med ett kafé centralt och öppet beläget där många samlas.

De boende visar sig i Fittjaprojektet ibland ha svårt att se sig själva som den största resursen i förnyelsearbetet. Detta kanske kan förklaras med att referera till intervjuer med turkiska kvinnor (Sachs, 1983). Man fann att en gemensam nämnare när det gäller kvinnornas förklaringar till händelser som rubbar det vardagliga livet är att orsakerna finns utanför människorna och inte inom dem. Även om slutsatsen i det här sammanhanget är felaktig kan detta ses som exempel på hur olika de boende i Fittja tänker.

Många har emellertid hört av sig och kommit med idéer och förslag på vad de själva vill göra för att göra Fittja bättre. Någon vill öppna biljardhall för turkiska ungdomar. En annan vill ta hand om "struliga" turkiska pojkar. En tredje vill bygga båtmodeller i källaren. En fjärde vill sälja grönsaker och en femte vill öppna en Servusbutik på Forvägen. En pensionerad kurator vill läsa sagor för barnen i skolan och en arkitektstuderande vill rita om hela Fittja.

Någon vill starta en klubb. En ensam pensionär vill ordna gemensamma måltider med andra ensamma pensionärer.

Nog finns det idéer och resurser bland de boende för att här bara nämna några exempel.

Det är alla dessa latent resurser som kan göra Fittja bättre än andra bostadsområden i vissa avseenden. Det är dessa resurser man ska utgå ifrån och satsa på i förnyelsearbetet och som man försökt stimulera genom Fittja-projektet.

Om man i stället frågar de arbetande varför Fittja är bra finner man att dessa ofta ser resurserna i sitt dagliga arbete. Detta gör att de får ett annat perspektiv på problemen.

Visserligen anses Fittja i många avseenden avvika från idealbilden av hur ett samhälle bör vara beskaffat. Mycket av det som i detta sammanhang är negativt avvikande tror man bland de arbetande att man kan förändra till det bättre.

Invandrarna är "resurssvaga" ofta p g a att deras språk och utbildning inte duger i Sverige.

Ett bostadsområde som Fittja med många invandrade barnfamiljer, där engagemanget för barnens framtid är stort, har helt andra latent resurser än ett bostadsområde med till största delen utslagna svenska ensamhushåll.

Förvaltningspersonalen upplever dagligen många fysiska egenskaper som utgör både problem och resurser. Alla tomma varmgarage, som de boende inte vågar ställa bilen i, är bl a ett stort ekonomiskt problem. Man hoppas emellertid att dessa i en framtid ska utgöra en resurs i Fittja genom att erbjuda de boende trygga varmgarage till sina bilar. Detsamma gäller i viss mån källarföråden, som till stor del är outnyttjade.

På grund av de många anmälningarna om störningar nattetid har det ibland nästan verkat som om föreningarna betraktas som problem av förvaltaren.

Här följer några försök att beskriva charmen med Fittja.

Som en stark kontrast till den yttre torftigheten i miljön, nedsmutsningen, skräpet, klottret och förstörelsen finns ett rikt inre liv. Det finns en otrolig värme i många av de olika verksamheter som pågår, antingen de sker inom en speciell grupp eller de samlar många över nationalitetsgränserna.

Det är t ex söndagsskola för muslimska småflickor i moskén, möten i den chilenska eller turkiska föreningen, de kinesiska barnens lördagsskola, då de tränar kinesiska skrivtecken, gudstjänsterna med den kvinnliga prästen i Fittja kyrksal, de gemensamma luncherna på Verdandi, kvinnorna från hela världen som syr och pratar i systugan och trängseln hos grönsakshandlaren när kunder från hela världen samlas på ett par kvadratmeter över korgar med fina frukter och grönsaker.

När Fittjaskolorna samlas på Fittja äng på FN-dagen och sjunger och släpper upp ballonger känner man starkt att i Fittja rymms hela världen.

Föreningslivet är mycket aktivt främst beroende på alla invandrarföreningarna, vilka som regel betraktas som en stor resurs. I deras föreningslokaler är det alltid folk. De utnyttjas jämt. Där sitter man och pratar, spelar kort, röker och dricker kaffe alla tider på dygnet. Föreningslivet är emellertid ofta männens liv och flickorna och kvinnorna syns aldrig.

Det intensiva sociala umgänget inom släkter och storfamiljer medverkar till att "förmänskliga" den storskaliga och sterila höghusmiljön i Fittja. De har tagit denna omänskliga miljö i besittning på ett fint sätt. Man ropar till varandra från fönster och balkonger mellan höghusen. Man springer i tofflor över gårdarna och hälsar på varandra. Man kan möta någon med en kastrull med varm ångande mat i hissen på väg till en gemensam måltid.

Tvätten fladdrar på balkongerna, småbarnen cyklar och springer och leker på loftgångarna. Fönster och dörrar står öppna mot loftgångarna. Det kryllar av barn i färgglada kläder på de sterila asfaltgårdarna. Man spelar landbandy, cyklar, spelar tennis, basketboll och hoppar rep. Glada barnröster klingar mellan höghusen och många språk talas.

6.3 Problem eller resurs?

Problem och resurser hänger ofta ihop och utgör olika sätt att se på samma sak. Detta beskrivs med en tabell som innehåller tre spalter för egenskap, problem och resurs, dvs två sätt att se på en och samma egenskap.

<u>Egenskap</u>	<u>Problem</u>	<u>Resurs</u>
Andelen barn under 15 år utgör 1/3 av befolkningen.	Stort slitage på hela bostadsområdet.	Många barn leker på gårdarna. Barnen är framtiden.
Andelen invandrare är högst i hela regionen.	Kulturell splitt-ring.	Kulturell mångfald.
Invandrarna kommer från över 40 olika länder och många känner inte varandra.	Främlingskapet mellan olika nationaliteter är utbredd.	Det finns stor förståelse inför främlingar. Toleransnivån är hög mot avvikande och mobbning förekommer knappast.
Familjerna bor ofta ihop flera generationer och släktingar i storfamiljer.	Storfamiljerna stänger ute andra än dem som tillhör gruppen.	Sociala nätverken är starka inom storfamiljerna.

<u>Egenskap</u>	<u>Problem</u>	<u>Resurs</u>
Familjerna har ofta många barn.	Föräldrarna hinner inte ta hand om sina barn som springer ute utan tillsyn.	Syskon får lära sig att ta ansvar tidigt. Barnen är framtiden.
De flesta lägenheter-na är på 3 r o k.	Trångboddheten är stor.	Många klarar av här att bo på en liten yta.
Det talas en mängd olika språk i Fittja.	Språkproblemen är stora.	Där finns stora språkresurser.
Många är hemma om dagarna.	Stort antal social-bidragstagare, arbetslösa, sjuk-skrivna. förtids-pensionerade, flyk-tingar, skiftarbet-ande och hemarbet-ande.	Det är aldrig dött i Fittja. Där är liv-ligt och rörligt och många olika människor möts.
Svensk språkträning på dagis har givit resultat.	Barnens språkutveck-ling störs pga att det talas ingen el-ler dålig svenska i den närmaste omgiv-ningen.	De flesta barnen blir tvåspråkiga tidigt.
Bostadsbristen är stor.	Bostadslösa "ute-liggare" söker sig till Fittja.	Omflyttningen är låg och stabiliteten ökar bland befolkningen.
Tro möter tro i Fittja.	Konflikter mellan olika trosbekännel-ser.	Stor generositet i gudstjänstlivet.
Föreningslivet är mycket aktivt.	Det finns alltför få kontaktkommit-téer.	Det finns femton ak-tiva invandrarföre-ningar.
Stulna kundvagnar ligger slängda över-allt.	Det ser skräpigt och slarvigt ut med alla kringslängda kundvagnar.	Kundvagnar används för allehanda transporter inom Fittja eftersom många saknar bil och det är långt till tvättstuga och grov-soprum. Barnen an-vänder dem som mål i landbandy och som åk-redskap.
Många är analfabeter.	Det är särskilt kvin-nor som har svårt att få arbete.	Bland barnen går drygt 70 % vidare i gymna-siet. Medelbetyget i åk 9 är 3,0.

<u>Egenskap</u>	<u>Problem</u>	<u>Resurs</u>
Förhållandevis många med missbruksproblem eller psykiskt sjuka har anvisats de 550 1 r o k-lägenheterna.	Många störande grannar där missbruksproblem förekommer.	Hos en stor del av befolkningen är missbruksproblemen mycket små eftersom de helt tar avstånd från dessa ting.
Många boende är ovana vid svensk bostadsstandard.	Spisarna bränns sönder.	Invandrarna har gästfria kök med storkök eller långkok och bakar själva.
Lägenheterna utnyttjas ofta intensivt.	Somliga lägenheter verkar inte ha städats på tio år.	Många har otroligt fint i sina lägenheter.
Brist på verksamhet för barn och ungdomar.	För få vuxna ledare.	Många vuxna har hört av sig i Fittjaprojektet för att de vill starta verksamheter för ungdomar i Fittja.
Många tomma garage och källarförråd.	Ger inga hyresintäkter. Skadegörelse och brottslighet förekommer.	När det blivit ordning och reda i Fittja kan de boende erbjudas varmgarage med direktförbindelse med hissar och trapphus.

Denna tabell över problem och resurser borde kunna hjälpa boende och arbetande i mörka stunder. När problemen hopar sig måste man försöka se och satsa på resurserna i stället. Tabellen bör därför betraktas som en del av en förnyelse inifrån.

6.4 Problem i Fittja

Norsborgsenkäten är tillämplig även på Fittja. Det har regionplanekontoret kommit fram till efter att ha genomfört enkäter i ett flertal miljonprogramområden med problem.

Enligt enkäten är de flesta missnöjda med skötsel och förvaltning av hus, gemensamma utrymmen och utemiljö. De är också missnöjda med möjligheterna att vistas ute utan rädsla för våld. De säger sig ofta uppleva rädsla, obehag och främlingskap och anser att det ofta förekommer stöldar och skadegörelse. Den estetiska utformningen och det geografiska läget utgör inte alls lika stora problem för de boende som ovan nämnda faktorer.

De samstämmiga enkätresultaten visar att ca 1/3 av de boende är missnöjda med sitt bostadsområde medan ungefär lika många är nöjda. Resten har ingen bestämd uppfattning.

Utöver vad som är sagt tidigare nämns här endast vad parterna i Fittjaprojektet spontant och ofta betecknar som problem.

På bostadsmöten och i samtal med de boende säger de flesta att problemet är bristen på ordning och reda. Man lägger dock olika innebörd i detta begrepp.

Nästan alla tycker att det är skräpigt och ostädat i Fittja och man kan som tillfällig besökare lätt få uppfattningen att Fittja enbart är ett "städproblem". Otäck lukt i hissar, trapphus och entréer, som kommer från smuts, sopor, urin och avföring, anser många boende vara ett problem.

Ett alldeles särskilt stort problem, som alltid diskuteras, är soporna. Både hushållssopor och grovsopor slängs överallt ute och inne, trots att det finns både sopnedkast och grovsoprum. En del sopor slängs också dåligt inslagna i sopnedkasten och förorsakar lukt.

Klotter och förstörelse är också problem, som många boende upplever starkt negativa.

Otillåten bilkörning på gårdar och gångvägar är ett annat stort problem för många boende.

Många vuxna reagerar negativt på att mycket små barn driver omkring utan tillsyn av sina föräldrar. Det händer att femåringar "passar" tvååringar.

Ytterligare ett problem som många boende och arbetande upplever är Fittjas dåliga rykte. Ryktena om problemen har blivit ett problem i sig. Enligt många är det ett oförtjänt dåligt rykte som är svårt att "tvätta bort".

De arbetande upplever också problem med alla de skilda språk som talas vilket försvårar kommunikationerna och lätt leder till missförstånd och irritation och t o m hotelser.

De bristfälliga kunskaperna bland många invandrare om svensk lägenhetsstandard innebär förvaltningsproblem. Det förekommer t ex att hyresgäster inte förstår sig på fläktarna och att frysen står på snabbinfrysning för jämnan.

T o m företeelser som utdelning av nya telefonkataloger och slarvig reklamutdelning innebär förvaltningsproblem i och med att barnen släpar runt och leker med pappret som läggs i trapphusentréerna med nedskräpning och bränder som följd.

Svårigheterna att få en rationell sophantering verkar för oöverkomliga. Bortforslingen av sopor som de boende borde lägga i sopnedkast och grovsoprum tar mycket tid för Botkyrkabyggens personal. De nya kvartersvårdarna ägnar ca 25 % av sin tid åt att dagligen frakta bort dessa sopor. Inte underligt att förvaltningen önskar att "fler svenska skötsamma hushåll" ska bo i Fittja.

Hyresgästföreningen har stora problem med att få fungerande kontaktkommittéer i Fittja. Det är ont om sk resurspersoner, dvs ledartyper som kan bli ordförande

i en kontaktkommitté och som kan samla flera boende runt sin gård till gemensamma aktioner och aktiviteter. Man har också svårt att nå ut till många invandrare med sitt traditionella arbetssätt.

Inom skolan och barnomsorgen har man problem med föräldrarnas attityder. Det förekommer en mängd vanföreställningar bland invandrarföräldrarna om hur vi ser på våld, vandalisering, sex, sprit och knark. Många invandrarföräldrar får inte klart för sig hur vi ser på barn och ungdomar och vilka friheter och rättigheter vi anser att de har. Detta gör dem osäkra och leder till missförstånd. De står ibland helt frågande eftersom de inte har någon erfarenhet av svenska normer och värderingar.

Inom kommunen upplever man också problem med att få tag i vuxna ledare som vill ta hand om barn och ungdomar i olika former av fritidsaktiviteter som kommunen stödjer. Fittjaprojektet har emellertid stimulerat en hel del vuxna till att ta initiativ, vilket får en att tro att detta är ett mindre problem än man hittills trott.

Utöver bristen på ordning och reda är det barnens språkutveckling som oroar många föräldrar. Den försenas när det gäller svenska språket p g a att det talas dålig svenska eller ingen svenska alls i den närmaste omgivningen.

Språkutvecklingen är emellertid ett problem som man är benägen att tona ner i skolor och daghem. I och med att omflyttningen minskat, och man sedan några år konsekvent går in för att träna svenska, har man nått goda resultat. De flesta barnen, som nu börjar i första klass, kan föra en konversation på vardagssvenska. Detta är en klar förbättring. Trots det oroar sig många föräldrar för att deras barn ska bli en "andra klassens medborgare" på grund av brister i språkutvecklingen.

6.4.1 Destruktionsproblem

Många problem - kanske de allra värsta - förorsakas av att somliga hyresgäster förstör resurser för andra hyresgäster. Detta är ett destruktivt beteende och problemen sammanfattas därför som destruktionsproblem.

I Fittjaprojektet är det endast destruktionsproblemen som betraktas som egentliga problem. Gemensamt för dessa är att de är mycket svåra att varaktigt åtgärda. Även om man kostar på ommålningar, städningar och klottersanereringar ser det ofta likadant ut efter kort tid.

Destruktionsproblemen hänger delvis samman med främlingskap och attityder men också med att "destruktiva personer", som också måste bo någonstans, tycks ha en tendens att koncentreras till stadsdelar som Fittja. Där är förutsättningarna för social kontroll, både informell och formell, sämre än i många andra typer av områden. En del förstörelse är medveten, annan omedveten.

Destruktionsproblem som de boende i Fittja upplever dagligen är Fittjas dåliga rykte, inbrott och stölderna i lägenheter, bilar och lokaler (2,3 per dag, varav 1,25 bilbrott per dag), våldsbrott (0,5 per dag), klotter, nedsmutsning och skräp, förstörelse och åverkan, grovsopor och hushållssopor utomhus, på loftgångar, i trapphus och entréer, att hissarna ofta är ur funktion, olovlig bilkörning och parkering på gårdar, gångvägar och gräsmattor.

Bristen på ordning och reda upplevs av de boende och arbetande också som ett kombinerat brist- och destruktionsproblem. Även om vandalisering och nedsmutsning till stor del är ett destruktionsproblem måste det finnas personal som lagar och städar i tillräcklig omfattning.

Garage och källarförråd är osäkra och otrygga p g a att de är för stora, med långa gångar, många dörrar och lite belysning. Detta möjliggör skadegörelse på bilar, vandalisering och våldsbrott. Det är också p g a utformningen ett kombinerat brist- och destruktionsproblem.

Den dåliga lukten i trapphus och lägenheter är också ett kombinerat brist- och destruktionsproblem. Dels luktar det illa i hissarna och trapphus p g a att nedsmutsningen är onormalt stor i förhållande till städinsatserna. En del lukt kommer från sopnedkasten p g a att soporna är dåligt inslagna och sopluckorna ofta står öppna p g a att de är näst intill omöjliga att stänga. Dels luktar det ibland illa inne i lägenheter-na p g a att ventilationen är dålig och matos tränger in.

Alla olika nationaliteter borde ha rätt att laga den mat de själva vill utan att det ska leda till destruktionsproblem och störningar för grannarna.

Det faktum att hissarna ofta är ur funktion är också ett kombinerat brist- och destruktionsproblem. De utnyttjas mycket och utsätts för hårt slitage. Två hissar per höghus med 52 lägenheter, många boende, många barn och särskilt många i lägenheterna på 6 r o k högst upp, innebär hårt slitage. Hissarna utsätts dessutom för vandalisering, förstörelse och ovarsamhet. Ovanpå det läggs att hisskorgarna ofta utnyttjas som toalett vilket ger funktionsproblem och rostskador.

I de fall hissarna stannar p g a att hissdörrarna "sugs upp" när sopsugen är igång och sopluckorna i trapphuset står öppna är det också ett destruktionsproblem. Folk borde stänga sopluckorna, om det går. Att hissens funktion har ett samband med detta kan emellertid vara svårt att förstå.

Hissarna och sopsugen är bara några exempel på att tekniken i miljonprogrammets bostadsområden är mycket avancerad och komplicerad även för boende som är vana att bo med svensk standard. Den är så mycket obegripligare för alla dem som är vana vid en mycket primitiv boendestandard.

Många boende tycks dessutom ha liten förståelse och insikt när det gäller fullständig trafikseparering och bilfria gårdar, utifrån vilka idéer hela Fittja är planerat.

Det kan kännas som om inga personalresurser i världen kan klara av nedsmutsningen och slitaget som förorsakas av att barn springer ut och in, några kastar skräp omkring sig, fimpar i trapphusen, kladdar, spiller och kissar i hissar och gemensamma utrymmen, kör på gångvägar och gräsmattor osv.

Det finns flera exempel i Fittjaprojektet som beskriver hur man försöker samverka föratt motverka dessa svåra destruktionsproblem.

6.4.2 Problem med främlingskap och attityder i boendet

Problem med främlingskap och attityder i boendet hänger nära samman med destruktionsproblemen.

Mot bakgrund av den splittrade och mångkulturella befolkningen som bor i Fittja har det varit svårt att få en klar och entydig bild av vad som är en hög levnadsnivå och vad som uppfattas som problem av de boende.

I Fittja finns det många föreställningar om hur ett samhälle ska vara beskaffat för att de boende ska ha en hög levnadsnivå. Värderingar och uppfattningar är så skiftande att det är svårt att på ett mera enhetligt sätt försöka definiera sociala och fysiska problem utifrån de boendes perspektiv. Därtill kommer språkproblemen och alla de missförstånd och oklarheter de leder till.

Främlingskapet och den tidigare höga omflyttningen har lett till att det varit särskilt svårt att få igång diskussioner kring attitydfrågor. Det saknas fortfarande efter 15 år ett gemensamt synsätt på boendet och gemensamma levnadsnormer för Fittja.

Ett boende i flerbostadshus kräver att hyresgästerna underordnar sig vissa gemensamma regler för att alla ska kunna trivas.

Fittjaborna måste i samförstånd med dem som arbetar där finna och utveckla sina egna gemensamma värderingar och inte som nu splittras i en mängd olika synsätt på boendet.

En folklivsforskare har gjort fältarbete på tre daghem i Fittja 1983-84. Han beskriver en slags "samlevnadsfrid" som råder där. Den är ett ganska effektivt sätt att handskas med problematiska kulturskillnader i barnomsorgen, säger han. Man kanske kan dra lärdomar från barnomsorgen i Fittja för att uppnå "samlevnadsfrid" i boendet också (Ehn, 1986).

Om alla olika livsstilar blommar ut alltför mycket kan de till vissa delar bli störande för sin omgivning. Störningarna förstärks av att man bor nära varandra i flerbostadshus, där ljudisolering och ventilation inte är tillräckligt bra för att klara kraven.

En liten intervju som gjordes med en turkisk kvinna i systugan får utgöra ett exempel på utgångspunkten för diskussionen om gemensamma normer och attityder. På frågan om skillnader i boendestandard mellan Sverige och Turkiet och upplevda problem svarade hon:

"I Turkiet har man inte varmvatten i kranen. Centralvärme är man inte van vid utan man eldar med allt möjligt. Soporna slänger man i stan i någon slags container i stället för sopnedkast. Det finns inga hissar i de flesta husen, bara trappor. Man har enklare toaletter än i Sverige. Det finns inte kylskåp och spis i lägenheterna. Det får man sörja för själv. Torkskåp finns överhuvudtaget inte. I Turkiet tvättar de flesta för hand."

Enligt denna kvinna klarar inte alla av den höga standarden i Sverige. Det är dock lättare att komma från en låg till en hög standard, ansåg hon.

Hon sade också, att turkarna är vana vid en högre ljudnivå än i Sverige. Hon tyckte svenska mellanväggar var tunnare än i Turkiet. Där är de av sten.

Den svenska luften känns renare. Det luktar mindre i Sverige än i Turkiet, tyckte hon också.

Vid frågan om andra problem nämnde hon att det är särskilt svårt med språket. Hon talade själv ganska dålig svenska.

Språkproblemen dominerar överhuvudtaget över problemen i bostadsmiljön, ansåg hon.

Hon tyckte också, att det finns många fyllon i Sverige. Det förekommer inte i Turkiet. I Turkiet går ensamma kvinnor aldrig ut på kvällen. Det får man vänja sig vid i Sverige.

Hon tyckte att man bara kan ha gemenskap med turkiska grannar - inte med några andra. Hon trodde också att den turkiska gruppen i Fittja inte upplever så stora problem som andra grupper gör.

Hon hade också märkt att renlighetsnivån i Fittja är lägre än i t ex Hallunda, Huddinge och Tumba. Hon kunde inte förklara varför och verkade inte ha funderat så mycket på det.

Skälet till att Fittja klassats som ett område med "sociala problem" är bl a att det avviker från den svenska idealbilden av hur ett samhälle bör vara beskaffat. Fittja liknar inget "normalt" område. Det är ju delvis det som är charmen.

Kommun, förvaltare och hyresgästförening vill emellertid inte släppa tanken att Fittja ska "inordnas i ledet" och bli ett någorlunda "normalt" bostadsområde. Detta blockerar många från att se och ta till vara de boendes resurser, samtidigt som man säger sig särbehandla Fittja utifrån dess förutsättningar. Här gäller det att hitta en "lagom" vision av det framtida Fittja.

6.5 Brister i Fittja

I Fittjaprojektet har man tydligt velat skilja bristerna från destruktionsproblemen.

I projektbeskrivningen finns ett flertal brister uppräknade. Bristerna är av olika natur. Somliga är att hänföra till brister i samhällets resurser och infrastruktur. Andra är mera lokala brister som kommunen, Botkyrkabyggen och de boende själva kan åtgärda. Flera av dem sade sig Botkyrka kommun och Botkyrkabyggen vara beredda att försöka åtgärda inom ramen för Fittjaprojektet. De sammanfördes i fem s k "paket", mobiliseringspaketet, kvarboendepaketet, föreningspaketet, underhållspaketet och gatulivspaketet.

6.5.1 Samhällsbrister

Åtskilliga brister som upplevs lokalt i Fittja beror på brister i samhällets resurser och infrastruktur. Det är framför allt omfattning, kvalitet och tillgänglighet till arbetsplatser samt offentlig och kommersiell service.

Det är onödigt att klara ut vem som är ansvarig för att åtgärda dessa brister. Ligger ansvaret högre upp i samhället är det givetvis viktigt att börja med en lokal opinion som ställer krav. Därefter måste emellertid ansvariga politiker ta "en fight" för att få igenom kraven!

I Fittja förorsakar följande samhälleliga brister problem för de boende och arbetande:

- Otillräcklig planering och styrning för att motverka inomregionala obalanser när det gäller arbetsplatser och befolkningssammansättning. Ansvarig: Regering och landsting.
- Dåligt lokaliserad landstingskommunal service, trots att landstinget har en egen tomt i Fittja Centrum. Ansvarig: Landstinget.
- Brist på apoteksservice. Ansvarig: Apoteksbolaget.
- Dåligt lokaliserad kommunal service. Ansvarig: Kommunen.
- Brist på statliga polisbevakningsresurser. Ansvarig: Huddinge polisdistrikt.

Brist på kommersiell service, bl a bank och bra stor livsmedelsbutik: Ansvarig: Fittja Centrumhus AB:

Hela Södertörn har under snart två decennier haft ett underskott på arbetsplatser i förhållande till den mängd bostäder som byggdes där under miljonprogrammet.

Detta innebär att många boende har mycket långa, tröttsamma och tidsödande arbetsresor för att nå sina arbetsplatser. Tre-fyra timmar dagligen är inget ovanligt för Fittjaborna.

Den inomregionala obalansen i Stockholmsregionen slår hårt mot Södertörnskommunerna, dit Botkyrka räknas. Det gäller både bristen på arbetsplatser och den låga skattekraften hos befolkningen.

I några avseenden är servicen sämre i Fittja än den skulle behöva vara. Landstinget och kommunen har valt att förlägga två viktiga serviceinrättningar långt utanför Fittja. Närmare bestämt i ett industrihus på andra sidan motorvägen med stora svårigheter att ta sig dit. I det s k Botvidshuset ligger vårdcentralen, barnavårdscentralen och sociala servicecentralen.

Personalen på särskilt barnavårdscentralen och sociala servicecentralen anser att de inte gör ett så bra jobb som de skulle kunna göra om de hade sina lokaler i Fittja Centrum i stället.

Många mammor avstår från att besöka BVC p g a att det är så svårt att ta sig dit. Det är ofta mammor med många barn och som är i störst behov av kontakt med BVC.

Sociala servicecentralens personal skulle vilja ha närmare daglig kontakt med den sociala miljön i Fittja, vilket försvåras av deras lokalisering till Botvidshuset.

Den anledning som Apoteksbolaget uppgivit till att det inte går att få ett apotek till Fittja Centrum är att apotek numera samlokaliseras med vårdcentraler. Alltså ingen vårdcentral och inget apotek hänger ihop.

En annan brist i samhällets resurser är att det är svårt att rekrytera kvarterspoliser i allmänhet och till Fittja i synnerhet. Man påstår sig ha försökt rekrytera kvarterspolis till Fittja i snart 10 år utan framgång.

Fittjaprojektet grep in i detta och medverkade till en ovanlig och attraktivare annonsering, vilket inte heller gav något resultat. Anledningen är kvarterspolisens dåliga status och låga löneläge inom poliskåren.

Eftersom det tycks vara omöjligt att rekrytera kvarterspoliser till Huddinge polisdistrikt har polisen för avsikt att i stället tillsätta polisbevakningsgrupper som besöker bostadsområdena regelbundet. De nya tjänster som finns för detta ändamål har det inte heller gått att rekrytera personal till än.

Brister på kommersiell service rör i första hand bank och konkurrerande stor livsmedelsbutik.

I samband med ombyggnaden av Fittja Centrum utlovades en bankomat. Den har ännu inte kommit. Någon bank har man inte heller kunnat hitta, som är intresserad av att etablera sig där.

ICA i Fittja Centrum anses vara mycket känslig för konkurrens i t ex konsumentnämnden. Alla etableringar av ytterligare livsmedelsbutiker, torghandel m m diskuteras alltid mot bakgrund av att "ICA måste klara sig". Trots många klagomål på ICA anses ett centrum som det i Fittja "stå och falla" med en stor livsmedelsbutik. Många är hänvisade att handla där p g a att de saknar bil.

6.5.2 Lokala brister

Det finns en hel rad lokala brister, som de boende och arbetande dagligen möter och som kan påverkas och åtgärdas lokalt av de inblandade parterna. Det är personalbrister, lokalbrister, brister p g a storskalighet i byggande och teknik samt en del övriga brister.

Flera av dessa brister fanns med i de fem åtgärdspaketet för Fittjaprojektet.

6.5.2.1 Personalbrister

De personalbrister, som Fittjaprojektet kommit i kontakt med är brist på:

- städpersonal hos Botkyrkabyggen. Utav sex budgeterade städtjänster för inomhusstädning visade kartläggningen att det i genomsnitt är fyra städare som är i tjänst. Resten kallas in på entreprenad. Detta städjobb är extremt tungt. Man har försökt underlätta det genom att utbilda personalen att använda "svepmetoden", som inte alltid biter. Tre nya städtjänster är nyligen budgeterade, men ingen har sökt dem. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- personal för BO-råd i servicestugan (råd till nyinflyttade och boende med tolkhjälp). Kommunen har inte haft svårigheter att rekrytera personal till servicestugan. Botkyrkabyggen har inte kommit igång med BO-råd och fixarhjälp som man tänkt. Kommunen har avsatt resurser för tolkhjälp. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- personal på Fritidsgården. Den har minskat sina öppettider i takt med nedskärningar i budgeten. Ansvarig: Kommunen

6.5.2.2 Lokalbrister

De lokalbrister som Fittjaprojektet kommit i kontakt med är brist på:

- föreningslokaler. Ca sju aktiva föreningar saknar lokaler. Flera föreningar har mycket dåliga lokaler och flera föreningslokaler ligger så att verksamheten stör de boende. Ansvarig: Kommunen och Botkyrkabyggen.
- gemensamma lokaler för hobbyverksamhet (väva, snickra, måla, meka med bilar etc.). Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- lokaler för öppna förskolan. Den som finns har ofta skylten "fullsatt" på dörren eftersom man kan ta in högst 30 personer åt gången. Ansvarig: Kommunen.
- lokaler för ungdomar att träffas över nationsgränserna (de är inte nöjda med fritidsgården). Ansvarig: Kommunen.
- vällokaliserade lokaler för Botkyrkabyggens distriktskontor. Distriktskontoret är nyligen ombyggt men fortfarande dåligt lokaliserat. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- lokaler att hyra för småhantverk, butiker och olika icke-störande verksamheter. Ansvarig: Botkyrkabyggen.

Dessutom är man ofta missnöjd med lokalbokningen p g a att det är dyrt och svårt för somliga föreningar att boka ändamålsenliga lokaler. Ansvarig: Kommunen

Övriga lokalbrister beror på att Fittja byggdes alltför snabbt och storskaligt.

Det är brist på:

- inburade garageplatser. Det har på senare tid uppstått kö till dessa platser samtidigt som det finns hundratals oinburade. Utomhusplatserna är välbelagda. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- användbara källarförråd. Många släpar upp cyklar m m i hissarna och använder balkongerna som förråd. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- grovsoprum - mycket långt till grovsoprummen för somliga. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- småtvättstugor - mycket långt till stortvättstugan för somliga. I Fittjaprojektet har man emellertid funnit att de flesta vill ha kvar stortvättstugan för att den är bemannad. Många har också skaffat egna tvättmaskiner i badrummen. Ansvarig: Botkyrkabyggen.

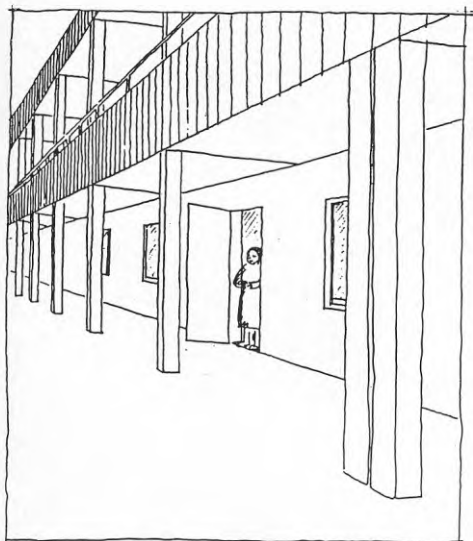
En kommentar till tvättstugefrågan är att i andra miljonprogramområden finns exempel på att man byggt småtvättstugor där man tidigare hade en stortvättstuga men också att man byggt en ny stortvättstuga där man tidigare hade småtvättstugor som inte fungerade.

Vissa lägenheter i punkthusens bottenvåningar och de lägenheter som har entréer genom källarplanet har stora brister ur boendekvalitetssynpunkt. Ansvarig: Botkyrkabyggen.

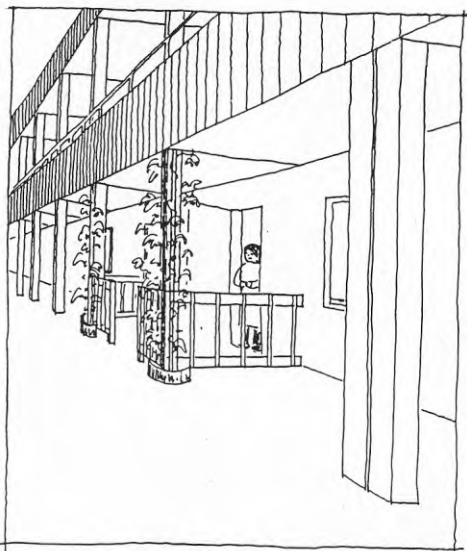
6.5.2.3 Övriga brister

Det finns flera övriga brister som beror på att Fittja byggdes med oprövad och/eller dålig teknik och dålig kvalitet i detaljer och ytskikt och brist på omtanke. Av dessa brister har Fittjaprojektet kommit i kontakt med:

- hissar som ofta är ur funktion. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- vattenläckage i garagen. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- stora trista asfalterade gårdsytor med regnvattensamlingar ovanpå garage. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- sliten utemiljö. Beror också på att den används flitigt. Ansvarig: Kommunen och Botkyrkabyggen.
- eftersatt lägenhetsunderhåll. Det beror bl a på oklarheter i skarven vid ägarbytet 1986. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- dålig värmeisolering. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- dålig ventilation. En särskilt stor brist när grannens doft kan vara t ex lukt från långkok av inälvor eller surströmming eller något annat man inte är van vid. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- dålig ljudisolering. Ansvarig. Botkyrkabyggen.
- mögel i badrum. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- otäta och ruttna fönster. Ansvarig: Botkyrkabyggen.

FITTJA
FORVÄGEN 15
SOM DET SER UT IDAG
87.01.27 Jette Høbbe

FITTJA
FORVÄGEN 15
SOM DET SKULLE KUNNA SE UT
86.01.27 Jette Høbbe

Fig. 18

Med enkla medel skulle föreningslokalerna kunna annonsera sig utåt på ett trevligare sätt.

Brist på omtanke visar sig också i att många köksfönster vätter rakt mot sopnedkastet på loftgången och att en stor pelare är det första man ska ta sig förbi i höghusentréerna. Ansvarig: Botkyrkabyggen. (Kommentar: River man pelaren faller hela höghuset.).

Det finns också en del andra övriga brister som Fittja-projektet kommit i kontakt med:

- omfattande biltrafik på gång- och parkvägar. Beror på nonchalans men också på att felaktiga lokaliseringar drar in biltrafik i den "bilfria" delen av området. Ansvarig: Kommunen och Botkyrkabyggen.
- dålig skyltning och vägvisning genomgående. Det gäller husentréer, gator och institutioner. Svårt att hitta! Ansvarig: Kommunen och Botkyrkabyggen.
- dålig annonsering utåt med trevliga skyltar m m av de verksamheter som pågår i bostadshusens entré- och källarplan. Ansvarig: Botkyrkabyggen.

- dålig utebelysning. De stora asfaltgårdarna är kolsvarta på kvällarna. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- ingen gratisparkering för besökande vid bostadshusen. Avgift alla dagar kl 10-24. O-gästvänligt jämfört med andra bostadsområden där man får stå gratis efter kl 18 och ibland hela dagen. Ansvarig: Botkyrkabyggen.
- inga djur som barnen kan leka med och sköta om, såsom hästar, får och kaniner. Det saknas i och för sig i många bostadsområden. Ansvarig: Kommunen.
- torftigt gatuliv jämfört med det intensiva inomhuslivet. Det torftiga gatulivet gäller i och för sig många förorter. Ansvarig: Botkyrkabyggen och kommunen samt Hyresgästföreningen.

Med anledning av denna sistnämnda brist finns det anledning att ta upp ett av "paketen" i projektbeskrivningen.

I det s k "gatulivspaketet" beskrivs flera lokala brister som skulle åtgärdas med hjälp av detta. De miljömässiga bristerna beskrivs med att det längs gångstråken på de tre vägarna gapade tomma fönster, slutna vägar, höga murar eller stängda dörrar med bastanta hänglås. Detta förhållande kvarstår så när som på att bakom de tomma fönstren nu bor hyresgäster med ständigt nerdragna gardiner som ofta inget hellre önskar än att få flytta.

Gatulivspaketet skulle råda bot på bristen på gemensamhetslokaler, lokala tvättstugor, attraktiva entréer, föreningslokaler, lokaler för småbutiker, verkstäder och andra verksamheter genom att bygga om de oattraktiva lägenheterna i punkthusens bottenvåningar för dessa ändamål.

Fittja skulle få fler lokala arbetsplatser, vilket var en målsättning i projektet.

Många boende skulle kunna erbjudas lokaler för de mest skilda typer av verksamheter som nu ofta pågår i lägenheterna med bl a störningar som följt. I lägenheterna pågår läkarmottagning, massageinstitut, skomakeri, koparslageri, modellbåtsbygge, sy- och vävarbete, försäljning av diverse prylar för att bara nämna några exempel. De skulle ge liv åt miljön och utgöra ett positivt inslag i gaturummet.

Att använda lägenheter i markplanet till arbetsplatser står i strid med stadsplanebestämmelserna. Arbetsplatser i bottenvåningen kan också ge trafikstörningar om verksamheten kräver mycket transporter.

Fig. 19
Gatulivspaketet skulle råda bot på en rad brister.

När man bygger om lägenheter till arbetsplatser eller ändrar deras användning kan man mista de statliga bostadslånen. Tanken var att pröva dispensmöjligheter i Fittjaprojektet.

Gatulivspaketet skulle också, genom att få in fler aktiviteter i bottenvåningarna med entréer och fönster utåt, motverka otrygghet och brottslighet på gångstråken. Enligt brottsforskare finns det ett sådant samband. Man skulle också bygga om entréerna, ta bort skrymslen och göra dem överblickbara i samma syfte.

I samband med en ombyggnad skulle entréerna göras attraktivare och tillsammans med tvättstugan och gemensamhetslokalen utgöra en träffpunkt för de boende i huset. När det gäller fler små tvättstugor har det ju visat sig att de boende tills vidare vill behålla stortvättstugan.

Även om det inte blivit mycket av gatulivspaketet i Fittjaprojektet har några intressanta erfarenheter gjorts i förnyelseprocessen. Se avsnitt 7.5.2.2.

7. FÅ IGÅNG FÖRNYELSEPROCESSEN

7.1 Vad innebär förnyelseprocessen i Fittjaprojektet?

Idén med inifrånförnyelsen är att få igång en förnyelseprocess bland boende och arbetande genom att frigöra de mänskliga resurserna. De mänskliga resurserna ska i kombination med en del fysiska åtgärder utgöra förnyelseprocessen.

I projektbeskrivningen talades det om att Fittja skulle förbättras genom "mobilisering och successiv problemlösning". Därigenom skulle Fittja "tas ur den nedåtgående spiralen".

Hur har denna idé utvecklats i Fittjaprojektet? Och vilka generella slutsatser kan man dra?

För det första har förnyelseprocessen visat sig bestå av flera parallella processer som innebär

- samverkan mellan parterna
- förstärkning av boende och arbetande
- motverkande av destruktionsproblem och främlingskap
- åtgärdande av brister

För det andra har det visat sig att dessa parallella processer löper efter helt olika tidsplaner, med olika tidsperspektiv. De hänger givetvis ihop och går ibland i varandra. Tillsammans utgör de en pågående förnyelseprocess som tagit ett helhetsgrepp på förnyelsen i Fittja.

Beskrivningen av det som kommit igång genom Fittjaprojektet kan givetvis inte omfatta allt. Mycket har hänt inom de ordinarie verksamheterna, som inte kan beskrivas här.

Denna beskrivning kommer att inriktas mot det, som på olika sätt blivit föremål för samverkan mellan parterna i den lokala arbetsgruppen i Fittjaprojektet.

Det som hänt i Fittjaprojektet har strukturerats samtidigt som en generell modell för förnyelseprocessen utvecklats. Till denna knyts en rad exempel.

7.2 Samverkan mellan parterna

Samverkan mellan parterna är en viktig del i Fittjaprojektet. Man räknar med att vinna stora ekonomiska och resultatmässiga fördelar genom att parterna samarbetar och samordnar sina insatser.

Förnyelseprocessen kom igång genom att de ingående parterna bildade en lokal arbetsgrupp, LAF, som ställde upp på och arbetade utifrån idén med Fittjaprojektet.

I LAF har de tre viktigaste parterna, Kommunen, Botkyrkabyggen och Hyresgästföreningen samt forskaren ingått. LAF har bestått av sammanlagt sex personer, som haft egna lokaler i en lägenhet i Fittja, där det stått "Fittjaprojektet" på dörren. Lägenheten ligger ovanpå Botkyrkabyggens distriktskontor.

LAF har gjort följande arbete:

- Fortlöpande samlat in erfarenheter, diskuterat och samordnat lösningsförslag.
- Hållit samman, haft överblick över, bevakat och drivit projektets olika processer och delprojekt framåt i förnyelseprocessen mot de uppsatta målen.
- Agerat för och samordnat både sociala och fysiska insatser utan att ha haft någon egen budget. De ingående parterna har fått driva frågorna till beslut i sina respektive organisationer.
- Kontinuerligt hållit kontakt med och fört samman parter i gemensamma diskussioner inom Fittjaprojektet. Även parter som inte ingått i LAF.
- Bildat och administrerat arbetsgrupper av hyresgäster och berörda förvaltningar.
- Arbetat i nära kontakt med och delvis i personunion med planeringsgruppen och Botkyrkabyggens distriktskontor.
- Tagit fram kunskaper om förhållanden, problem, brister och resurser i Fittja.
- Tagit fram förslag på resmål för studieresor och litteratur av intresse.
- Gjort tidsplaner och delrapporter och bevakat att projektets idé inte vattnats ur.
- Utarbetat ansökan om förnyelsebidrag till Bostadsstyrelsen som beviljades i oktober 1987. I denna ansökan har flera parter samordnats.
- Utarbetat ansökan om bidrag från boendeservice-delegationen, som beviljades i oktober 1987. I denna ansökan har samordning skett med arbetsförmedlingen.

LAF har således inte varit några "fältarbetare" utan tagit emot idéer, förslag och synpunkter och hjälpt till att förverkliga det som förnyelseprocessen initierat.

LAF har inte samverkat med bostadsförmedlingen. Man hör ofta att bostadsförmedlingens roll bör ändras i ena eller andra riktningen för att komma till rätta med

problemen i invandrartäta bostadsområden. Sådana förslag har bl a framförts i en rapport från invandrarverket (Invandrartäta bostadsområden i utveckling, 1986). Bostadsförmedlingens roll har emellertid varit mycket liten i Fittjaprojektet.

Botkyrkabyggen har sedan 1988 en intern byteskö till vilken alla hyresgäster kan anmäla sig. Om det är konkurrens om en bostad avgör boendetiden. I övrigt finns det ingen undre gräns för boendetid hos Botkyrkabyggen.

Resultatet av detta blir bl a att fler som vill byta bostad inom Fittja får möjlighet till det.

Det finns också enligt lag möjlighet till sk egna byten. Dessa stimuleras i servicestugan genom att folk sätter upp lappar. Ytterligare stimulans får dessa byten vid "bostadsauktioner" där.

Någon egen bostadsförmedling har Botkyrkabyggen inte ansökt om att få. I praktiken räknar man med att en sådan kommer till stånd när man ska hitta evakueringslägenheter i samband med ombyggnaden av Norsborg.

Kommentar:

Fittja har vunnit ekonomiska och resultatmässiga fördelar genom att parternas insatser samordnats i LAF.

7.2.1 Vilka har samverkat?

Förutsättningarna innan LAF bildades var följande:

Botkyrkabyggen hade redan ett distrittskontor i Fittja med distriktschef, förvaltare m fl på sammanlagt 23 anställda som arbetade lokalt i Fittja.

Kommunen hade redan en planeringsgrupp i Fittja, i vilken alla de "mjuka" förvaltningarna ingick. Den bestod av lokalt arbetande i Fittja.

Hyresgästföreningen hade en ombudsman i Fittja, som satt i hyresgästföreningen Botkyrka-Salems lokaler i Tumba, och som hade ansvar för fler områden än Fittja, som dock var det största.

Byggforskningen hade beviljat kommunen och Botkyrkabyggen anslag för en heltidsanställd forskare i Fittja.

Kommunen, Botkyrkabyggen och hyresgästföreningen valde att så långt det var möjligt placera personer i LAF, som redan var involverade i arbete i Fittja eller hade kännedom om området.

Fittjaprojektet har härigenom fått en bra lokal förankring. Det blev naturligt att haka på och förstärka pågående processer.

Kommunen hade redan i projektbeskrivningen sett Fittja-projektet som en del av det sedan 1985 pågående utvecklingsprojektet i hela Botkyrka. I kommunen valde man att sätta in två personer med lång erfarenhet av arbete i Fittja. Den ena var social distriktschef och ordförande i planeringsgruppen. Han frigjordes från sin tjänst och gick in i Fittjaprojektet som kommunens projektledare på halvtid och ansvarig för utbyggnaden av servicestugorna i Fittja och Norsborg på halvtid. Han har samordnat alla frågor som rör kommunen.

Kommunens andra representant var konsulent på Kulturfritid och sedan flera år sekreterare i Planeringsgruppen i Fittja. Hon frigjordes på heltid för Fittjaprojektet och Planeringsgruppen. Vid årsskiftet 87-88 ersattes hon av en vikarie p g a barnledighet. Konsulenten har arbetat med föreningsliv och fritidsfrågor.

Botkyrkabyggen hade inledningsvis brist på personal. Distriktschefen i Fittja, som hade följt med från förre ägaren Familjebostäder, slutade och tog med sig allt sitt lokala kunnande. En ny tillsattes, som hade för mycket att göra för att kunna delta i LAF.

En på huvudkontoret nyinrättad "förvaltningsombudsman" med uppgift att genomföra boinflytandeavtal i hela Botkyrkabyggens bostadsbestånd knöts till Fittjaprojektet på deltid. Han hade tidigare erfarenheter från Fittja som hyresgästföreningsombudsman där.

Botkyrkabyggen valde först att anlita en konsult som projektledare för sin del i projektet.

Redan sommaren 1986, dvs innan Fittjaprojektet började, gav Botkyrkabyggen i uppdrag åt denne konsult att analysera forskningsprogrammet och föreslå en i tiden utlagd prioritering av arbetsinsatserna i projektet samt att även penetrera frågor av samordningsart mellan i första hand bolaget och kommunen. Detta ledde senare fram till två rapporter.

Den första, "Exemplet Fittja - Morgondagens boende", lades fram i oktober 1986. "Denna rapport innehöll samma idéer och tankar som forskningsprogrammet och gav inte något utöver projektbeskrivningen" enligt Botkyrkabyggen.

Den andra, "Nya Fittja", blev klar i januari 1987. Den diskuterades i kommunen och Botkyrkabyggen våren 1987. Man noterade att "de synpunkter och idéer som framkom var så genomgripande, att det för närvarande ansågs saknas möjligheter att genomföra dem." I och med det var konsulten inte längre aktuell som Botkyrkabyggens projektledare.

När det första halvåret gått av projekttiden utsåg Botkyrkabyggen i stället förvaltningsombudsmannen till sin projektledare. En nyanställd förvaltare på distriktskontoret sattes också in i LAF genom att delta på mötena.

När staten mot slutet av projekttiden beviljat söka förnyelsebidrag ersattes förvaltaren på distriktskontoret med en nytillsatt biträdande förvaltningschef och tillika projektledare, som hade i uppgift att genomföra förnyelseåtgärder med statliga bidrag i Fittja och grannområdet Alby samt att organisatoriskt förstärka personalen på distriktskontoret i Fittja.

Hyresgästföreningen valde att först låta ombudsmannen i Fittja samt ordföranden i hyresgästföreningen Botkyrka-Salem delta i LAF. Efter en tid ansåg man att det räckte med att ombudsmannen deltog. Hon hade för flera år sedan själv bott i Fittja och kände en del hyresgäster.

När ett år gått av projekttiden valde hyresgästföreningen att låta ombudsmannen enbart ta hand om enskilda ärenden i Fittja och tillsatte en projektanställd ombudsman i LAF med uppgift att få igång nya kontaktkommittéer i Fittja.

Forskaren har varit projektledare för forskningsdelen i Fittjaprojektet. Forskaren har ingått i LAF som både aktör och observatör på heltid och suttit i Fittjaprojektets lokalkontor tillsammans med kommunens representanter. Forskarens roll i Fittjaprojektet behandlas mera i avsnitt 8.7.

Kommentar:

Botkyrkabyggens och hyresgästföreningens många "turer" har inneburit en del störningar i Fittjaprojektet. Genom konsultmedverkan infördes t ex idéer som var främmande för Fittja.

Samverkan i LAF har trots detta fungerat bra på det personliga planet tack vare en stor öppenhet, respekt och förståelse mellan parterna.

7.3 Förstärkning av befintliga resurser

Förstärkning av befintliga resurser, i första hand de boendes och arbetandes, är en viktig del av förnyelseprocessen. Förstärkningar är inte alltid synliga vilket gör att de ibland är svårare att beskriva. I Fittjaprojektet har det förekommit synliga förstärkningar, som att servicestugan öppnats och att kvartersvärdar tillsatts.

Många förstärkningar hoppas man kunna nå indirekt genom att informera, upprätthålla traditioner och motivera boende till aktiviteter.

Det finns många exempel på synliga och mindre synliga förstärkningar som inträffat i Fittjaprojektet. Somliga har skett genom samverkan i LAF, somliga har skett inom ordinarie verksamheter och somliga är ett resultat av mobiliseringen. Här kan endast nämnas ett fåtal viktigare exempel.

7.3.1 Planeringsgruppen stärks

Planeringsgruppen utgör sedan länge en stor resurs i Fittja. Den har genom Fittjaprojektet förstärkts genom personunionen med LAF.

De förvaltningar, som ingår, är socialdistriktet, biblioteket, barnomsorgen, polisen, vårdcentralen, invandrarbyrån, fritidsgården, kyrkan, skolan, servicestugan, Botkyrkabyggens distriktskontor och hyresgästföreningen.

I Planeringsgruppen kläcks många idéer och förslag till hur Fittja ska bli bättre. Dessa är alltid väl förankrade i verkliga behov.

Planeringsgruppen utgör inte någon beslutande församling. De ekonomiska besluten ligger på respektive nämnd och förvaltning. Svårigheter uppstår när idéerna ska bearbetas och drivas vidare till beslut.

Alla planeringsgrupper i Botkyrka leds av en programgrupp, som består av politiker. Dessa politiker driver som regel inga frågor vidare. Det får tjänstemännen i Planeringsgruppen göra.

Tack vare förstärkningen har Planeringsgruppen tagit tag i flera gamla sega frågor och bildat nya arbetsgrupper.

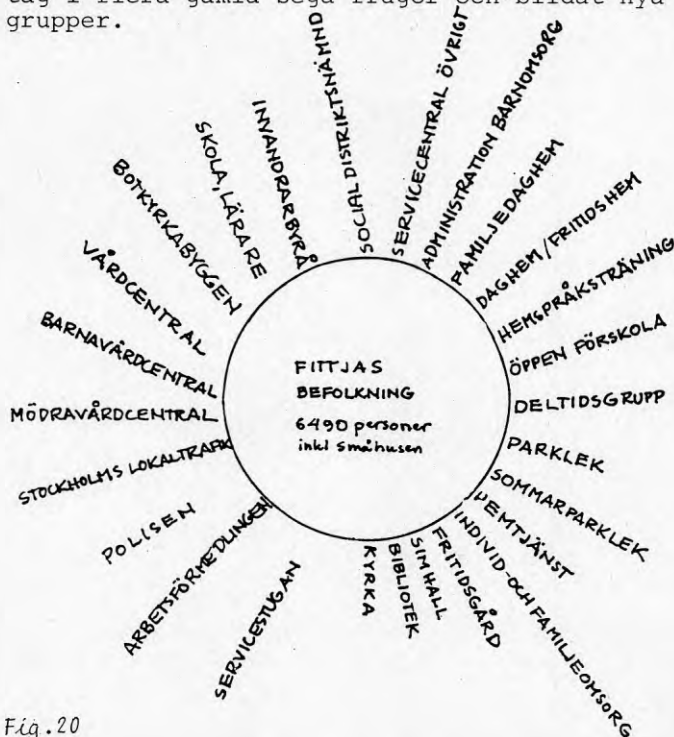

Fig. 20

I Planeringsgruppen pågår en diskussion om hur man ska uppnå samverkan kring gemensamma mål för servicen till de 6490 Fittjaborna mellan de ca 300 anställda i olika personalgrupper.

Exempel på vad förstärkningen av Planeringsgruppen hittills resulterat i är

- bättre kunskapsunderlag genom kartläggningar och enkäter (se avsnitt 5),
- bättre kontakt med föreningslivet tack vare själva kartläggningsarbetet,
- uppräckning av fritidsgården genom att fler aktiviteter sker i samarbete med invandrarföreningarna,
- gemensam skötselplan för utemiljön mellan gatukontoret och Botkyrkabyggen.

Utöver detta har en rad förbättringar skett när det gäller fritidsverksamheten tack vare att konsumenten haft tid att snabbt ställa upp och hjälpa till att lösa problem med lokaler till verksamheter i nära samarbete med de boende.

I Planeringsgruppen pågår sedan en tid en diskussion kring ett gemensamt personalutvecklingsprogram som omfattar alla ca 300 anställda i Fittja. Man försöker uppnå samverkan mellan olika personalgrupper kring gemensamma mål för servicen till Fittjaborna. Man har hittills enats kring det gemensamma mottot: "I Fittja växer framtiden".

Kommentar:

Planeringsgruppen kommer senare i höst att diskutera denna slutrapport på en konferens för att se hur arbetet kan gå vidare på ett ännu bättre sätt. Man kanske borde fundera över om man ska inrikta sig mot ett par frågor i taget i stället för att hålla på med allt möjligt samtidigt.

7.3.2 Nya plattformar etableras

För att hålla igång en förnyelseprocess under lång tid i ett område som Fittja krävs att man etablerar ett antal stabila "plattformar" för denna process.

Med plattform menas här en mobiliseringsresurs som inte står och faller med enstaka eldsjälar eller resurser som bland de boende eller med något tillfälligt projekt. Plattformarna ska mobilisera och lösa problem i förnyelseprocessen.

En plattform ska fortlöpande lösa individuella problem och samla ihop många liknande individproblem till generella problem.

Utifrån en plattform i denna mening har man direktkontakt med de boende - man möter de boende dagligen i direkta samtal. Samtal och direktkontakter ska kunna ske utan att huvudanledningen är klagomål eller problem från de boendes sida även om det oftast hittills är så.

Fig. 21
Kvartersvärdarna utgör en stor potential för framtiden när det gäller kontakten med de boende.

Det viktiga är att det finns öron som lyssnar på de boende och att man pratar med varandra och får en personlig kontakt.

Plattformarna ska också omfatta alla boende. De får inte vara tillgängliga endast för en viss grupp, klubb eller liknande.

Genom Fittjaprojektet har hittills tre plattformar förverkligats.

Botkyrkabyggen har inrättat kvartersvärdar, kommunen har öppnat servicestuga och hyresgästföreningen har fått igång nya kontaktkommittéer genom bl a arbetsboken.

Alla plattformar fungerar inte än som fullödiga plattformar. Utsikterna är dock goda för att de på sikt ska göra det.

7.3.2.1 Kvartersvärdar

Kvartersvärdssystemet innebär en decentralisering på distriktet. Kvartersvärdarna utgör förvaltningens nya personal, som dagligen kommer i direktkontakt med de boende.

Fittja har omorganiserats i elva kvartersvärdsområden med sammanlagt elva kvartersvärdar. Dessa sköter renhållning utomhus samt småreparationer ute och inne. Flera kvartersvärdar bor själva i Fittja.

I kvartersvärdarnas preliminära arbetsinstruktion finns ett trettiotal punkter som beskriver deras arbetsuppgifter. Tio punkter hänför sig till den onormala nedskräpningen. De handlar om sopor, vandalisering och klotter. Till detta går också 25 % av kvartersvärdarnas arbetstid.

De sociala kontakterna, som man säger sig hoppas mycket på när det gäller kvartersvärdarna, sammanfattas helt kort i en enda punkt: "de ska lära känna hyresgästerna inom sitt område och - om möjligt - hjälpa till vid exempelvis flyttning av en tung möbel".

Denna arbetsinstruktion är alldeles för mager när det gäller de sociala kontakterna.

Kvartersvärdarna utgör en stor potential för framtiden när det gäller de individuella boendekontakterna. Det har konstaterats genom att på nära håll följa deras dagliga arbete. Så länge den sociala delen av deras arbete inte blir föremål för planering och utbildning hänger det på deras naturliga talang för socialt umgänge och hur jäktade de är av det tekniska arbetet. Eftersom kvartersvärdarna ofta själva är invandrare hänger det också på språket.

Kvartersvärdarna befinner sig nu i inlärningsstadiet när det gäller inre småreparationer. Man menar på Bot-

kyrkabyggen att en teknisk skicklighet och säkerhet är en förutsättning för att kunna gå vidare och utveckla arbetet med de sociala kontakterna.

Hittills har kvartersvärdarna inneburit att det är mycket renare och finare i utemiljön än tidigare. De boende har också med glädje noterat att anmälda fel åtgärdas snabbare sedan kvartersvärdarna infördes.

Kommentar:

Har en kvartersvärd en rimlig mängd småreparationer som inte fyller ut hela arbetstiden samt en någorlunda fallenhet för personliga kontakter kan denne utbildas till att uträtta mycket vid sina besök i lägenheterna - under förutsättning att någon är hemma förstås. De nyckeltuber, som ska installeras i alla lägenhetsdörrar som en del i förnyelseåtgärderna, antyder ju att man ska klara inre reparationer även om de boende inte är hemma. Det blir ju inte mycket kontakt om kvartersvärdarna arbetar när de boende är borta på dagtid.

Kvartersvärdarna bör under alla omständigheter ges tid och möjlighet att personligen förmedla information i syfte att motverka störrelse, otrygghet och främlingskap. De har ju möjlighet att bli kända, eftersom de verkar inom ett mindre område. De har också möjlighet att känna igen de boende och följa upp att informationen fungerat.

På sikt bör de också kunna samla ihop erfarenheter av likartade tekniska och sociala problem för att diskutera och finna generella lösningar.

Det är utifrån dessa utgångspunkter kvartersvärdarna bör ses som en plattform för mobilisering och successiv problemlösning i förnyelseprocessen.

7.3.2.2 Servicestugan

Servicestugan i Fittja är den första i sitt slag i landet. Den öppnades i april 1987 som ett första synligt resultat av kommunens arbete i Fittjaprojektet. I rymliga och fina lokaler i det ombyggda Fittja Centrum är den öppen när folk är hemma.

Regeringen har beviljat ett bidrag på 680 000 kronor till servicestugorna i Fittja och Norsborg.

I servicestugan i Fittja finns personal från kommunen, Botkyrkabyggen och arbetsförmedlingen.

Servicestugan säger sig ge gratis närservice på det personliga planet beträffande barnomsorg, bostadsförmedling, byte av jobb, konsumentrådgivning, aktiviteter och felanmälan. Föreningarna får också viss service som t ex hjälp med kopiering.

Från första dagen fick man frågor rörande ett bredare spektrum än man först trodde. Tre fjärdedelar av dem

som kommer är invandrare som klarar svenskan hyggligt. Där finns dock tolkhjälp. Bostadsbyten och bostadsförmedlingsärenden har hittills varit de vanligaste ärendena efter tapetval, felanmälan och underhållsfrågor.

Servicestugan förstärker de boende. Hos befolkningen i Fittja finns ett stort behov av hjälp med "allt mellan himmel och jord". Servicestugan samordnar och aktualiserar frågor och ärenden på berörd förvaltning i de fall man inte kan hjälpa direkt.

De boende får hjälp med en mängd olika personliga problem. Över 100 Fittjabor har t ex under 1987 förkortat sina dagliga arbetsresor tack vare arbetsförmedlingens insatser i servicestugan. Ett av delmålen i Fittja-projektet är på väg att uppfyllas.

Utifrån servicestugan registreras snabbt problem som har ett mer generellt intresse.

För att möta detta har man t ex ordnat temautställningar om

- bostadsförmedling och bostadsbyte, vilken avslutades med en bostadsbytardag, där lägenheter auktionerades ut för direkt byte,
- förebyggande av inbrott tillsammans med polisen,
- konsumentvecka med upplysning om kreditkort och budgetar.

I mobiliseringsarbetet kan man säga att servicestugan deltar genom att hjälpa till utan att ta över. Den stärker också de boendes självkänsla genom att ge personlig service.

Några exempel på det är

- att ta emot anmälningar till studiecirklar,
- att hjälpa några pensionärer som vill äta gemensamma måltider till en lokal.

Kommentar:

Servicestugan utgör redan en etablerad plattform för mobilisering och successiv problemlösning. Den kommer att behövas under lång tid i förstärkningsarbetet i förnyelseprocessen. Den kommer också att behöva vara flexibel för att kontinuerligt anpassas till utvecklingen i Fittja.

Eftersom både kvartersvärdarna och servicestugan är olika former av decentralisering måste här påpekas att decentralisering inte är någon generell lösning i Fittja. Det finns t o m exempel på att decentralisering skapat problem. När kvartersvärdarna först decentraliserades till egna lokaler på varje väg kände de sig ensamma och otrygga. Det främlingskap som råder motiverar än så länge en viss centralisering till lite större enheter där personalen kan stödja varandra och göra ett bättre jobb. Det gäller även dagispersonal och fritidspersonal.

Fig. 22

Fittja servicestuga är den första i sitt slag i landet. I det ombyggda Fittja Centrum finns den nya servicestugan.

7.3.2.3 Kontaktkommittéer

Att etablera plattformar i form av aktiva och stabila kontaktkommittéer har visat sig vara lättare sagt än gjort.

Botkyrkabyggen har ett stort intresse av att få igång kontaktkommittéer i hela Fittja. De utgör hyresgästernas förhandlingspart gentemot Botkyrkabyggen. LAF har i syfte att stärka de boende aktivt medverkat till att etablera arbetsboksmetoden i Fittja (Mårtensson, B och Orrskog, L, 1986).

Metoden innebär i korthet, att några hyresgäster sätter sig ner och gör Arbetsbok 1, som innehåller de frågor som hyresgästerna i allmänhet anser att de har ett gemensamt intresse av att diskutera och lösa i sitt bostadsområde. I Arbetsbok 1 ställs direkta frågor, som kräver konkreta svar. Där ges också möjligheter att själv utveckla tankar i ord och bild.

Arbetsbok 1 ska personligen delas ut till alla hushåll och personligen samlas ihop igen när de är ifyllda av de boende.

Efter det momentet krävs en analys och strukturering av svaren som sammanställs i en Arbetsbok 2, som på samma sätt delas ut och samlas in bland de boende. Där ser de boende hur deras uppfattningar förhåller sig till andras åsikter i olika frågor. Man kan utifrån denna sammanställning sammanföra personer med liknande intressen att arbeta för förbättringar i området. Arbetsgrupper kan bildas utifrån gemensamma intressen.

Dessa arbetsgrupper utarbetar Arbetsbok 3 med konkreta förslag och krav till politikerna vilka utan överdrift kan sägas vara väl förankrade bland de boende. Denna process tar lång tid, men har visat sig vara effektiv och framgångsrik i andra bostadsområden. Idén kommer ursprungligen från Norge.

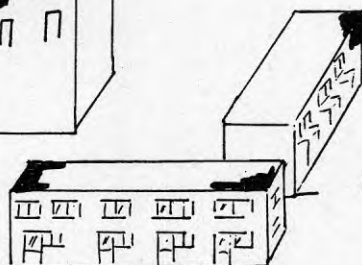
I juni 1988 låg den första arbetsboken i Fittja färdigtryckt. Den utgör ett stort framsteg i mobiliseringsarbetet och har fått titeln "Ett bostadsområde med framtid". Den har utarbetats av kontaktkommittéledamöter i de sex kontaktkommittéerna på Vårdshusvägen.

Det finns emellertid ytterligare 14 kontaktkommittéområden med 12 kontaktkommittéer, som inte är tillräckligt aktiva och stabila för att klara av att göra en arbetsbok. De hoppas få utnyttja Vårdshusvägens, kanske i kombination med några egna små enkäter.

Om arbetsboken för med sig att Fittja får fler aktiva i sina kontaktkommittéer, som arbetar effektivt, leder detta omedelbart till att man bättre kan utnyttja de redan tecknade avtalen om boinflytande och i förlängningen även avtalet om ekonomiskt boinflytande.

Om så sker kommer kontaktkommittéerna att stärka sin position som plattformar i förnyelseprocessen ytterligare.

Ett bostadsområde
med **FRAMTID**

FITTJA

ARBETSBOK

*Värdshusvägens kontaktkommittéer
för
Fittjaprojektet*

Fig. 23

Den första arbetsboken i Fittja är ett stort steg framåt i förnyelseprocessen.

Det är inte bara arbetsboken som ska bidra till att etablera plattformar i form av kontaktkommittéer.

Hyresgästföreningen har förstärkt sina personella resurser i Fittja för att få igång kontaktkommittéer. I september 1987 presenterade den projektanställda ombudsmannen en offensiv tidsplan för detta arbete.

Här följer en beskrivning på hur man gick till väga då man försökte bilda en ny kontaktkommitté.

I ett kontaktkommittéområde på 109 lägenheter hade hyresgästföreningen lagt lappar med kallelse till bostadsmöte på svenska en vecka i förväg. Samma kväll som bostadsmötet skulle äga rum samlades sex ombudsmän och förtroendevalda för att knacka dörr under en och en halv timme i de 109 lägenheterna. Man delade upp sig i tre lag om två i varje. Bland dessa 109 hushåll hade man 26 medlemmar i hyresgästföreningen, dvs 23 % var medlemmar.

När man knackade på var många hemma mitt i middags-tiden. De mest skiftande matdofter och kryddofter ringlade ut i kylan på loftgången. När de såg kallelsen kände en del igen den. Många hade inte märkt att de fått den i brevlådan för en vecka sedan. De flesta utlänningarna verkade inte ett dugg rädda att öppna dörren. Många verkade tillfreds med att möta både en man och en kvinna. Om de inte förstod vad som sades ropade de på någon som kom och översatte.

Själva dörrknackningen tycktes upplevas positivt av alla dem som öppnade genom att de fick en personlig kontakt och kände att någon brydde sig om dem och deras boende. En och annan tittade förstås bara ut genom kikhålet utan att öppna.

Dörrknackningen innebar en stark upplevelse av en blandad befolkning. Fyra dörrar i rad kunde öppnas av en stor glad och hjärtlig negress, en liten späd ängslig asiatisk kvinna, en mörk man klädd i stort vitt skynke som endast förstod franska och en elegant klädd turk.

Hyresgästföreningen kom med exakt samma lapp och samma budskap till dessa olika människor. Man kan inte påstå att hyresgästföreningen i detta fall anpassat sina arbetsmetoder till det mångkulturella Fittja!

Till bostadsmötet kom fjorton personer. Det ansågs vara en bra uppslutning. Dessa fjorton kände inte alls varandra. Några hade bott sju år i samma höghus utan att ha sett varandra förr. Vilket bekräftar att de som bor i höga hus känner mindre gemenskap än andra med sina grannar. De känner också igen en mindre del av sina grannar än de som bor i låghus (Modig, 1985).

Efter att de boende presenterat sig för varandra och hyresgästföreningens ombudsman berättat att man kallat till bostadsmöte för att bilda en kontaktkommitté förklarades ordet fritt.

Då kom en rad synpunkter, som t ex att popplarna dammar så att man inte kan ha fönstren öppna på sommaren; olovlig bilkörning och Botkyrkabyggens sophämtningstraktor, som kör tidigt på morgnarna och väcker skiftarbetarna var man irriterad på; bilmekarna som reparerar, bullrar, festar och ger sig på bilar i garagen på helgerna tyckte man illa om. Man undrade också när Fittja skulle få kabel-TV.

Efter diskussion kring dessa frågor ställde ombudsmannen frågan vilka som ville bilda kontaktkommitté. En, som redan tidigare var medlem, svarade ja. Övriga som kunde tänka sig att vara med blev förvånade när de hörde, att de måste betala 40 kr/mån för detta. De ville bilda kontaktkommitté utan att vara medlemmar, vilket inte går fick de veta. Någon tyckte att de redan betalar s k fritidspengar till hyresgästföreningen på hyran.

Det var svårigheter att motivera tillräckligt många hyresgäster att ställa upp och dessutom betala för det. De jobbade både heltid och extra redan. Någon kunde tänka sig att ställa upp om vederbörande fick betalt.

Efter en diskussion, där bl a idén med Fittjaprojektet togs upp, att det är de boende som utgör den största resursen i förnyelsearbetet, anmälde sig ytterligare fyra till att ingå i kontaktkommittén.

Efter detta bildande av en kontaktkommitté återstod för ombudsmannen att träffa kontaktkommittén igen för att följa upp och informera om hur den ska arbeta. De får en pärm, som innehåller bl a organisationsuppbyggnad, lagar och avtal, regler för lokaler m m, (Kontaktkommittéhandledning, 1986). Därefter ska de nya kontaktkommittéledamöterna utbildas.

Det kan hända att det ändå inte finns en aktiv kontaktkommitté efter en tid. Då får ombudsmannen ta samma procedur igen från början. Hyresgästföreningens strategi är att ta proceduren om och om igen tills man fått ihop en aktiv och stabil kontaktkommitté.

Utöver denna offensiv har hyresgästföreningen försökt följa upp med utbildning av alla nya kontaktkommittéledamöter. Efterfrågan är större än tillgången på utbildning.

Det resultat man hittills uppnått är att när Fittjaprojektet startade i september 1986 fanns det en kontaktkommitté i Fittja. Fittja delades då in i tjugo kontaktkommittéområden utifrån de "naturliga" gårdsbildningar, som inte alltid var så tydliga. Ett år senare fanns det nio och efter offensiven arton.

Kommentar:

Det är ett mycket viktigt arbete i förnyelseprocessen att etablera nya plattformar i form av fler stabila kontaktkommittéer. Detta mobiliseringsarbete är långt ifrån konfliktfritt. Det har utförts tack vare stora insatser från de personer som arbetat för hyresgästföreningens räkning i Fittjaprojektet.

De nya kontaktkommittéerna är delvis självmobiliserade delvis "uppiifrånmobiliserade". Många, särskilt bland invandrarna, har gått med i en kontaktkommitté trots att de egentligen inte ville och saknar motivation. Resultatet blir att dessa personer säger att de är med utan att de syns på några möten.

Det är svårt att motivera invandrarna till aktivitet i kontaktkommittéer. Dels har de ofta låga krav på boendemiljön i förhållande till den svenska levnadsnivån, dels har de mycket "annat i huvudet än närmiljön" när de kommit till ett främmande land.

Fördelen med att bilda kontaktkommittéer ligger i att hyresgästföreningen delar in de boende efter var de bor. Man söker gemenskap i själva boendet. Nackdelen med detta ligger i att många, de flesta invandrare, har mycket liten motivation att engagera sig i hyresgästföreningen.

Invandrarnas egna föreningar delar in dem efter nationalitet, religion och intressen och visar hittills ett litet intresse för att engagera sig i gemensamma frågor som rör själva boendet. De kommer inte mycket längre än till ett engagemang i sina egna föreningslokaler i området.

Mobiliseringen bland hyresgästerna måste omedelbart besvaras från kommunens och Botkyrkabyggens sida. Annars riskerar man att "luften går ur" de resurspersoner som engagerat sig. Många kontaktkommittéer "hänger på en skör tråd" och de måste hela tiden motiveras och stimuleras.

Hyresgästföreningen borde ta nya grepp för att motivera en befolkning som den i Fittja att bli aktiva i kontaktkommittéer. Det är alltför många läsningar till det gamla traditionella sättet att arbeta. Framför allt borde man söka ett närmare samarbete med det synnerligen aktiva föreningsliv som finns men också med boendesynpunkter som kommer genom daghem, skolor och på annat sätt.

Man måste också försöka se lite mera fördomsfritt på alla de egenskaper, som faktiskt utgör latent resurser som kan förstärkas i förnyelseprocessen.

En utveckling av hyresgästföreningens roll är en idé till ett särskilt forskningsprojekt.

7.3.3 Mera kunskaper om Fittja tas fram

Den kunskap om Fittja, som tagits fram i Fittjaprojektet, finns redan beskriven i avsnitten 5 och 6. Den handlar om människor, förhållanden, problem, resurser och brister.

Mycket av den kunskap som tagits fram i Fittjaprojektet har använts i förnyelseprocessen av kommunen och Botkyrkabyggen. Till exempel kunskapen om fritiden, föreningslivet och städningen.

Här kan som ytterligare exempel nämnas vilken kunskap elevernas uppsatser i Botvidsgymnasiet gav. Ämnet var "Hur ska man uppnå gemenskap i sitt bostadsområde?"

Många ansåg att det är viktigt med mötesplatser för de boende. Förslagsvis tvättstuga, kvarterslokal, hobbyrum, gemensamt postutrymme i entrén, småaffärer och bänkar på gården.

Alla talade om vikten av att alla hjälps åt att hålla snyggt omkring sig. Förslagen innehöll gemensamma trapphusaktiviteter som trapphusstädning, gårdsstädning, målning och dekorerings av trapphusen samt grafittimålningar på gården ("låt betongen blomma"). Belöningen för dessa insatser föreslogs vara en gårdsfest.

Många tog också upp gemensamma intressen och traditioner som ett sätt att föra människor samman. Någon ville helt enkelt ta reda på vilka intressen de boende i ett trapphus har för att de med samma intressen lättare skulle hitta varandra.

Flera uppsatser tog upp främlingskapet, som finns mellan olika nationaliteter, och föreslog att man måste lära känna varandra så att man kan umgås. Man måste sprida kunskap om varandra för att man ska förstå och acceptera. Man antydde också, att i Sverige är det den svenska kulturen som ska gälla i huvudsak. Man ville ha temakvällar, där olika nationaliteter (även de svenska) får visa upp sig, berätta och informera.

Bland förslagen hur allt ska förverkligas fanns allt från att lita till några eldsjälar till att tvinga folk att komma ut ur lägenheterna. Flera var inne på att man själv måste ta första steget och börja hälsa på sin granne.

Deras förslag kan sammanfattas i tre viktiga nyckelord för att uppnå gemenskap: Information, Tradition och Motivation. Detta har använts i den fortsatta strukturerings av projektet.

Kommentar:

Kunskap som är dokumenterad och tillgänglig för alla parter visar sig utgöra en klar förstärkning i förnyelseprocessen.

7.3.4 Information delas ut

Behovet av att gå ut med information på flera språk diskuteras ofta.

Vid två tillfällen under Fittjaprojektet har informationen översatts. När servicestugan öppnade gick information i brevlådorna ut på sju språk. När studieförbunden gick ut gemensamt i tidningen Fittja Nytt beskrevs studiecirkeln på sju språk.

MITÄ OPINTOPIIRI ON?

Opintopiiri on ryhmä ihmisiä, jotka kokoontuvat säännöllisesti opiskellakseen jotakin ainetta ja viihtyäkseen yhdessä. Kullakin osanottajalla on peruskirja/oppimateriaali, jota luetaan ja käytetään keskustelun pohjana.

Opintopiirissä voit esim. opiskella kieliä, oppia tuntemaan muita maita, laittaa ruokaa, soittaa, laulaa, ommella ja kutoa.

Jos haluat tietää enemmän opintopiireistä ja siitä miten pääset mukaan, ota yhteys johonkin opintoliittoon.

Opintoliittojen edustajat ovat myös tavattavissa Fittja Servicestuganissa maanantaista 1. helmikuuta 1988 perjantaihin 5. helmikuuta 1988.

Tällä sivulla on esimerkkejä Fittjassa toimivista opintopiireistä, joihin voit ilmoittautua.

ما هي الحلقة الدراسية ؟

ان الحلقة الدراسية هي مجموعة من الاشخاص الذين يلتقون بصورة منتظمة ويقومون سوياً بدراسة مادة معينة ويقضون وقتاً ممتعاً . يوجد لدى كل مشارك في الحلقة الدراسية كتاب اساسي/مواد دراسية يتعلم منها ويتناقش حولها .

فمثلاً يمكنك في الحلقة الدراسية تعلم لغة معينة ، الحصول على معلومات عن بلد ما ، تحضير الطعام ، الغناء ، الخياطة والحياكة .

اذا اردت معرفة المزيد عن الحلقات الدراسية وكيف تستطيع الاشتراك بها يمكنك الاتصال باحد الاتحادات الدراسية بهذا الصدد .

كما يمكنك مقابلة ممثلين عن الاتحادات الدراسية في كوخ الخدمات في «فيتجا» Fittja Servicestuga وذلك ابتداء من يوم الاثنين الموافق ١ فبراير (شباط) ١٩٨٨ وحتى يوم الجمعة الموافق ٥ فبراير (شباط) ١٩٨٨ .

ستجد على هذه الصفحة اسماء بعض الاتحادات الدراسية في فيتجا التي تستطيع تسجيل نفسك لديها .

¿QUE ES UN "STUDIECIRKEL"?

Un "studiecirkel" (círculo de estudios) es un grupo de personas que se reúnen con regularidad para estudiar una materia en común y pasarlo bien juntos. Cada uno de los participantes tiene un libro básico u otro material de estudios, que estudia y discute con los demás.

En un "studiecirkel" puede usted, por ejemplo, aprender un idioma, estudiar cosas sobre otro país, hacer comida, tocar música, cantar, coser y hacer punto.

Si desea saber más acerca de los "studiecirkel" y cómo puede participar en uno de ellos, puede ponerse en contacto con alguna asociación de estudios.

Usted puede también hablar con las Asociaciones de Estudios en el Club "Fittja Service" a partir del lunes 1 de febrero de 1988 hasta el viernes 5 de febrero de 1988.

En esta página podrá encontrar propuestas de diferentes "studiecirkel" en Fittja, a los que puede inscribirse.

Studiecirkel چیست ؟

Studiecirkel به گروهی اطلاق می شود که برای مطالعه و فراگیری موضوع خاصی مرتباً در جلسات آموزشی شرکت می نمایند . هر شرکت کننده کتاب یا جزوه آموزشی دارد که آن را مطالعه کرده و در اطراف آن بحث و گفتگو می نماید .

در يك Studiecirkel می توانید بعنوان مثال زبان جدیدی بیاموزید درباره کشورهای دیگر بخوانید ، آشپزی کنید ، موسیقی بنوازید ، او را بخوانید و خیاطی یا بافتنی کنید .

برای کسب اطلاع بیشتر در مورد Studiecirkel می توانید با یکی از آموزشگاهها تماس حاصل نمائید .

نماینده این آموزشگاهها از روز دوشنبه اول فوریه ١٩٨٨ تا جمعه پنجم فوریه ١٩٨٨ در کلیه خدماتی Servicestuga در Fittja حضور دارند .

در این صفحه رشته های مختلفی را که می توانید در يك Studiecirkel در Fittja بخوانید می بینید . در صورت تمایل می توانید در یکی از این رشته ها ثبت نام کنید .

ÖGRENIM BİRİMİ/KURS NEDİR?

Öğrenim birimi ortak bir konuyu öğrenmek ve birarada hoş vakit geçirmek üzere düzenli olarak toplanan kişilerden oluşan bir gruptur. Katılan her kişinin okuduğu ve tartışmaların etrafında olduğu bir temel kitabı veya eğitim aracı vardır.

Öğrenim birimlerinde örneğin yabancı bir dil öğrenebilir, herhangi bir ülke konusunda okuyabilir, yemek yapmayı, bir müzik aleti çalmayı, şarkı söylemeyi, dikiş dikmeyi ve örgü örmeyi öğrenebilirsiniz.

Öğretim birimleri hakkında bilgi edinmek veya herhangi bir studiecirkel'e katılmak istediğinde eğitim merkezlerine başvurabilirsiniz.

Ayrıca 1 Şubat 1988 Pazartesi - 5 Şubat 1988 Cuma günleri arasında Eğitim Merkezleri temsilcileri ile Fittja Service Bürosunda görüşebilirsiniz.

Bu sahifede başvuru, kayıt olabileceğin Fittja'da açılacak olan değişik studiecirkel önerileri bulabilirsiniz.

什麼 是 STUDIECIRKEL ?

studiecirkel 是一個定期會面、學習一個共同課題並相處得很好的一組人。每個成員都有一本基本書籍/學習材料，進行學習和討論有關內容。

在一個 studiecirkel 裡，您可以學習一種語言，研究一個國家，烹飪，演奏，唱歌，縫紉，編結等等。

如果您想了解更多關於 studiecirkel 更多的情况和參加的方法，請與成人教育協會 (studieförbundet) 聯繫。

您可在 Fittja Servicestuga 與成人教育協會面談，時間是 1988 年 2 月 1 日星期一至 1988 年 2 月 5 日星期五。

在這頁上，您可以找到在 Fittja 的您可以報名的各種 studiecirkel 的介紹。

Fig. 24

Så här kan den svenska idén att studera i cirkel beskrivas på sex olika språk i Fittja.

Hemtrevnad är viktigt för alla.

Vi har trettio års erfarenhet av fastighetsförvaltning i alla dess former. Vi vet var problemen kan uppstå när det gäller trivselfrågor i ett bostadsområde. Här har vi samlat en del av våra erfarenheter. Följer du och dina grannar dessa råd, kan vi garantera att ni kommer att trivas.

Hänsyn skapar grannsamja

Många ska samsas om gemensamma utrymmen som tvättstuga, mangelrum, torkrum, vindar, källare och andra utrymmen. För de flesta är det en självklarhet att lämna t ex tvättstugan i det skick man själv vill finna den.

Undvik att blockera entréer eller andra passager med cyklar, barnvagnar eller bråte. Det hindrar dina grannar att komma fram och försvårar för städpersonal, ambulanspersonal och brandmän att utföra sitt arbete.

All överkan på maskiner och inventarier är vi alla med om att betala för via hyran. Ingen vill ha högre hyra.

Bilfria gårdar

Du som kör bil, motorcykel eller moped måste respektera förbudsskyltarna som finns vid infarten till gårdarna. Barn saknar den vuxnes förmåga att uppfatta trafiksituationer. Därför är trafikreglerna i våra bostadsområden utformade så att barnen skyddas så långt det är möjligt. En annan orsak till förbudet är att t ex ambulans ska kunna köra ända fram.

Ditt tak är en annans golv

Vad du gör i din lägenhet är naturligtvis din ensak. Men kom ihåg att

om du vill ha goda grannar, måste du också ta hänsyn till dem. Gör du inte det, så riskerar du själv förr eller senare att upptäcka att ditt tak är en annans golv. Vi vill påminna om att hyreslagen är sträng på den här punkten. Den som har tecknat lägenhetskонтрактet har även ansvar för övriga som vistas i lägenheten. Och du ska veta att vi på Botkyrka-byggen ställer upp för den som blir störd, störningsjouren är öppen dygnet runt.

Träskor

Träskor klampar och stör. Byt till tofflor eller mjuka skor när du är hemma. Dina grannar vill säkert inte veta när du går till sopnedkastet eller går runt sängen och bäddar! Barn som springer i trappor med träskor är mycket bullrande och kan störa grannar som har skiftarbete och som behöver sova när andra arbetar.

Pianospel, högt påskruvad stereo

Alla kan inte spela som en konsertpianist och även om du kan det så är det påfrestande för grannarna att höra när du övar. Visa hänsyn genom att inte spela på "fel" tider. Vill du lyssna på grannens alltför högt uppskruvade radio, tv eller stereo? Han vill nog inte lyssna på din heller.

OBS! Omfattande yrkesmässig musikutövning får inte ske i lägenheten. I mån av tillgång hyr vi ut lokaler för detta. Knacka på hos dina grannar och ta reda på vilken ljudnivå som är acceptabel. Genom att visa hänsyn, får du goda grannar!

Skräpigt i hissen

Vår personal är till för dig och dina grannars trivsel. Underlätta vårt dagliga arbete genom att paketera dina sopor ordentligt, inte ställa cyklar, barnvagnar m.m. i trapphus och entréer. Vårt arbete följer ett rullande schema. Det innebär bl a att vi inte hinner städa alla trappor varje dag. Men alla sysslor utförs tillräckligt ofta för att klara av normal nersmutsning.

OBS! Lär dina barn att inte "tappa" papper och skräp när de är ute och leker. Plocka gärna upp kolapapperet som du hittar i hissen. Visst är det trevligt om vi alla hjälper till att hålla snyggt i trappor och entréer.

Cyklar, mopeder och barnvagnar

Ibland händer det att våra hyresgäster placerar sina cyklar, barnvagnar eller pulkor utanför den egna lägenhetsdörren. Det är knappast trevligt för grannarna. Och det strider även mot brandskyddsbestämmelserna — trappan är utrymningsväg vid brand och ska alltid hållas fri t ex för ambulanspersonal och synskadade. De fackliga avtalen för vår städpersonal godkänner inte heller detta. Parkera därför på rätt plats!

Sopor

Förpacka dina hushållssopor väl, innan de läggs i sopnedkastet. Rinnande, våta avfall kastar du först i vasken, i sopnedkastet blir det annars väldigt sura sopor. Håll ur mjölkpaketet ordentligt! Skydda renhållningsarbetarna för glasskärvar och vassa eller kletiga föremål genom att slå in det i en mjölkförpackning eller en burk som håller avfallet på plats och förhindrar lukt. Slut gärna till med tejp!

Fig. 25

Exempel ur distriktskontorets påkostade broschyr till alla hushåll i Fittja.

Meningarna går starkt isär huruvida information ska översättas eller ej. Det är en kostnadsfråga.

Översättningar till alla språk med egna bokstäver kan bara göras på invandrarverket. Beställaren får betala för varje ord som översätts. Resultatet är att det mesta endast går ut på svenska i Fittja.

Information som förstärker bör handla om målsättningar, värderingar, attityder och regler. Sådan information har delats ut vid flera tillfällen i Fittjaprojektet.

Botkyrkabyggens första nummer av tidningen Fittja Nytt presenterade Fittjaprojektet. Det resulterade i att många boende hörde av sig med idéer och förslag. Ytterligare ett nummer av Fittja Nytt har delats ut. Där fick de boende själva framträda mera. Där beskrevs de hittills uppnådda resultaten av projektet. Ett helt uppslag lockade till studiecirklar i Fittja.

Botkyrkabyggens utdelade information om gemensamma regler, hänsynstagande, skötsel, ordning, reda och trevnad m m har varit helt otillräcklig att döma av resultatet.

Man har vid två tillfällen informerat om sophantering.

Det tycks behövas mycket mera information för att stärka de boende.

Varför har t ex inte BO-rådsverksamheten kommit igång i servicestugan som det var tänkt? I BO-råden skulle hyresgästerna genom personlig kontakt, ev med tolkhjälp, få information om regler, skötsel m m i boendet. BO-rådsverksamheten tycks man emellertid ha givit upp för närvarande på Botkyrkabyggen. I kommunen hade man avsatt pengar för tolkmedverkan.

Man säger sig hoppas kunna informera hyresgästerna via det nya kabel-TV-nätet som installeras under 1988 i stället. I samband med att nya soprum byggs planeras också en ordentlig information om sophanteringen.

Ett förslag från distriktskontorets traktorburne "sopbortkörare" är att spela upp en videofilm i stortvättstugan om hur man ska slänga sopor och undvika att skräpa ner. Ett bra förslag.

Kommentar:

Kabel-Tv:n bör på sikt utnyttjas för att nå ut på flera språk med tydlig och lättbegriplig information.

Man måste hålla i minnet att stora kvinnogrupper i Fittja är viktiga målgrupper. Dessa kvinnor nås inte av traditionell information. De visar sig aldrig i föreningslivet eller i några kontaktkommittéer. De är t o m ibland analfabeter. De har emellertid mycket stort inflytande över familjens vardagsliv. De bestämmer ofta allt inom hemmets fyra väggar. Dessa kvinnor är viktiga att informera med tydliga och enkla regler som rör boendet i flerbostadshus. Detta har "sopbortköraren" förstått.

Uppspelning av videofilm kan förutom i stortvättstugan ske i öppna förskolan, systugan och på distriktskontoret.

Det är väsentligt att hitta nya vägar att nå ut med viktig information. Parterna måste fundera mera på hur man når olika målgrupper i Fittja med hänsyn till de kulturella skillnaderna. Detta är i och för sig ett eget utvecklingsprojekt.

7.3.5 Traditioner hålls igång

Traditioner är ett bra och trevligt sätt att förstärka gemenskap och självkänsla.

Det krävs både eldsjälar och resurser för att hålla igång traditioner. Ibland måste också flera parter samverka kring fester och evenemang, vilket underlättats genom LAF.

De flesta svenska högtiderna firas sedan flera år traditionellt i Fittja:

- Valborgsmässobål på Fittja äng
- Midsommarfirande på Fittja äng
- Luciafirande i Fittja gård
- Julmarknad och julgransplundring i Fittja gård

Dessutom pågår Fittja KUL sedan flera år en kväll i veckan under sommaren. Sista sommaren i centrala parken.

Stora ansträngningar har gjorts i Fittjaprojektet för att få med invandrarföreningarna i Fittja KUL. Ibland har det lyckats.

En populär tradition med svenska förtecken är Fittjamästerskap i skidåkning.

Julmarknad

Lördagen 5 dec
kl 13⁰⁰-17⁰⁰ på
Yttergården
Vårdshusvägen 40-42

Försäljning av:

Julpyrshuden och
Träslöjdsarbeten
gjorda av barn och
vuxna på gården
Kaffe, strövar, bullar, katar
Värma drycker
Korvgretilning

Lotteri levande musik

Välkomna önskar
Yttergårdens kontaktkommitté

Midsommar

FREDAG
19 JUNI

FITTJA
ÅNG

12.00-13.00 LÖVAD VÄGN

13.00-15.00 VI RESER
DANS OCH LEIK
TÄVLINGAR FÖR BARNEN

19.30-23.00 NUXENDANS

SKJUTSAR BARNEN

MIDSOMMARSTÄNGEN
KRENG STÄNGEN
PRISER.

KÄFFE SAFT BULLAR GLASS
VARM KORV LOTTERIER

JOHNTE'S ORKESTER
VÅRDHUSVÄGENS KONTAKTKOMMITÉER

Välkomna

Fig. 26
Traditioner hålls i-
gång i Fittja.

FITTJAMÄSTERSKAPEN PÅ LÄNGDSKIDOR

LÖRDAGEN DEN 19 MARS KLOCKAN 12.00 - 15.00

VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA!

VI TRÄFFAS VID SCENEN PÅ FITTJA ÅNG

ANMÄLAN SKER VID STARTEN FÖR HELA FAMILJEN

ANMÄLNINGSavgift 5 KR FÖR DET FÅR DU!

KAFFE
BULLAR
KORV

TÄVLINGEN ÄR
INDELAD I
HERR-
DAM-
BARNKLASS

FINA PRISER!

SKULLE DET INTE FINNAS TILLRÄCKLIGT MED SNÖ GÅR VI EN TIPSRUNDA

VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA! VÄLKOMNA!

ARRANGÖR: YTTERGÅRDENS KONTAKTKOMMITTE

FITTJAFESTIVALEN 1988

Cej-88

Fig. 27

Fittjafestivalen 1988

En typisk invandrardominerad och populär tradition är Fittjafestivalen, som pågår i dagarna tre i juni månad sedan tio år. Den är ett resultat av kampanjen "Botkyrka Min Kommun", som pågick mellan 1979 och 1983. (Seyler, 1987).

Även städkampanjerna har utvecklats och blivit en tradition i Fittja. Se vidare avsnitt 7.4.

Kommentar:

Fittjafestivalen skulle kunna utvecklas mera och bidra till att stärka de boende ytterligare genom att kvalitē, organisation och utbud förbättras.

7.3.6 Motivationen ökas

Motivationen är en stor och viktig del av förstärkningsarbetet. Man vill motivera boende och arbetande att göra sådant som förstärker dem själva och bostadsområdet som helhet. Man kallar, lockar och erbjuder - "men ingen kommer". Det beror givetvis på att det på något sätt är fel på utbudet, eller att man inte når ut i sina försök till uppifrånmobilisering.

Genom Fittjaprojektet har man prövat att öka motivationen på flera sätt. Man har:

- arrangerat studieresor med boende och arbetande,
- samordnat sju studieförbund i ett gemensamt studiecirkelprogram på sju språk i tidningen Fittja Nytt.
- försökt utveckla en mattvävarcirkel och på sikt ett mattkooperativ utifrån verksamheten i systugan i syfte att hjälpa kvinnorna till arbete och bryta isoleringen gentemot det svenska samhället bland kvinnorna i den turkiska gruppen.

Här ges ett exempel på oväntade motgångar som måste övervinnas i ett förstärkningsarbete i Fittja.

Systugan i Fittja verkar på fjärde året! "Det är inte bara en systuga - det är en fristad för kvinnor av alla nationaliteter och en unik verksamhet eftersom männen tillåter sina kvinnor att gå dit." Citat ur systugans verksamhetsberättelse 1986.

I mattcirkelmobiliseringen har LAF varit starkt engagerad. Första kallelsen till de trettio intresserade turkiska kvinnorna sammanföll med bönetiden under fastemånaden Ramadan, varför de flesta inte kom. Dessutom var mattcirkeln inte godkänd av männen, vilket är nödvändigt.

En viktig erfarenhet av detta är att det inte fungerar att skicka kallelser. Man måste få tag i "spindlarna i nätet" i invandrarnas egna sociala nätverk. I det här fallet imamen för moskén, som ska informera männen.

Strax innan denna rapport går i tryck kommer ett bevis på att förnyelseprocessen går vidare. Mattcirkeln kommer igång hösten 1988 under kvalificerad ledning.

Denna uppifrånmobilisering måste emellertid mötas av en motsvarande underifrånmobilisering. Det måste bli ett aktivt gensvar från kvinnorna.

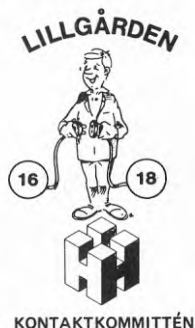
Mobiliseringen har givetvis också inneburit en underifrånmobilisering genom att aktiva boende försöker att motivera andra boende till att bli aktiva på olika sätt. Vårdshusvägens kontaktkommittéer har t ex ordnat kontaktkommittémiddag med dans och trivselkväll med nya kvartersvärdar och städare, till vilka många slutit upp. Detta hade inte varit möjligt för några år sedan, säger man.

Fig. 29
Det finns tecken på att det skett en underifrånmobilisering i Fittjaprojektet.

Mellangårdens kontaktkommitté har tillverkat egna fina fyna skyltar i trä som visar vad deras revir omfattar.

Fig. 30
Lillgårdens kontaktkommitté har tagit fram ett eget brevpapper.

Den aktivaste kontaktkommittén på Forvägen gick t o m ut i pressen och sade ifrån att "Vi trivs i Fittja" med anledning av en tidigare skräckartikel om "Fittjas undre värld". Det lär vara första gången som Fittjaborna haft så mycket självförtroende att de sagt ifrån offentligt.

Kommentar:

I Fittjaprojektet har det visat sig att förstärkningen av befintliga resurser måste ses i ett mycket långt perspektiv beroende på att de boende i utgångsläget har en extremt stor kulturell och språklig splittring och många skilda normer och värderingar.

Det är viktigt att öka motivationen, eftersom det är en synlig del av förstärkningsarbetet. De boende och arbetande märker att något händer.

Man borde satsa ännu mer från alla parter på denna viktiga del av förnyelseprocessen.

7.4 Motverkande av problem

Kunskaperna om hur destruktionsproblem ska motverkas är alltför bristfälliga trots att en hel del forskning har bedrivits kring detta. Någon "dundermedicin" har ännu inte hittats. Här visas med några exempel vad som rekommenderas.

Enligt en "vandaliseringsforskare" beror den ökade skadegörelsen mera på djupgående förändringar i samhället än på den enskilda individens ökade illvilja. Han anser att vandalism bäst hanteras på en låg beslutsnivå, dvs bland fritidsledare och fältassistenter snarare än i kommunfullmäktige (Roos, 1986).

Denna kunskap har man tagit till sig i Fittja, där Planeringsgruppen utgör lokal projektgrupp för att stoppa ungdomsvåld och vandalisering.

I USA och Storbritannien har forskare i samarbete med samhällsplanerare tagit fasta på att "om risken för upptäckt vore större skulle skadegörelsen minska". Det leder till att de boende ska öka sitt ansvar för området runt sina hem. Där ska inte finnas något "ingemansland" som varken är privat eller offentligt.

Några kontaktkommittéer har tagit fasta på detta och gjort sitt kontaktkommittéområde till ett försvarbart revir, där de boende själva tar ansvar. Se vidare avsnitt 7.4.1.

En holländsk forskare, som studerat samband mellan brottslighet och fysisk miljö, har kommit fram till att man ska samla all trafik på ett stråk mellan husen, att mycket aktiviteter ska förekomma i bottenvåningarna, att belysningen ska vara bra och att entréer ska vara överblickbara utan skrymslen.

Mycket av det som redan är nämnt i syfte att förstärka kan ses som ett led i det mycket långsiktiga arbetet med att motverka såväl destruktionsproblem som främlingsskap. Processerna går i varandra.

I Fittjaprojektet har man prövat några sätt att motverka destruktionsproblemen:

- Man fortsätter sänka toleransnivån genom utnyttjande av Botkyrkabyggens störningsjour.
- Man skapar gemensamma normer och värderingar genom att låta barnen i daghem och skolor delta i återkommande städkampanjer. Dessa har utvecklats ytterligare genom en samordning i LAF.
- Man förebygger vandalisering genom information i skolorna.
- Man tillgriper "hårdare tag" genom att debitera dem som slänger sopor på fel ställe en bortforslingskostnad på 500 kronor. Botkyrkabyggen har ofta svårigheter med bevisbördan.
- Man försöker vräka störande hyresgäster. Dessa lär utgöra mellan 1 och 10 % av samtliga hushåll.

Denna sista punkt kan genom ett exempel visa hur man gått till väga i ett av flera fall under Fittjaprojektet. Ärendet går under benämningen förlängningstvist av typen "liv och bråk".

En person flyttar från en väg till en annan i Fittja. I samband med flytten vidtas inte de åtgärder som skulle göras enligt besiktningsprotokollet i den gamla lägenheten. Detta påpekas för hyresgästen av förvaltare.

Efter två månaders boende i nya lägenheten skickar distriktskontoret ett varningsbrev till hyresgästen och talar om att grannarna klagat på att hunden skäller högljutt och misstänks vara inlåst på toaletten. Detta måste upphöra. Efter ytterligare två månader skickar distriktskontoret ett brev till hyresgästen och talar om att personalen inte är nöjd med dennes sätt att hantera sina sopor. Om inte rättelse vidtas snarast kan hyresförhållandet vara i fara, skriver man också.

En månad senare kommer det ett brev från brandförsvaret till Botkyrkabyggen, att hyresgästen förvarar brandfarlig vara på sin uteplats, vilket är förbjudet enligt lag.

Tre månader senare skickar distriktskontoret ett brev till hyresgästen och talar om att grannar framfört klagomål betr. störningar i form av diskning långt in på natten, klampande med träskor m m. Till brevet bifogas en informationsskrift om regler för boende i flerbostadshus.

En månad senare får distriktskontoret en protestlista från 21 boende runt hela gården. De säger, att hyresgästens uppträdande är mycket störande och aggressivt.

Flera hyresgäster har blivit hotade med "märkning". Hyresgästens hundar är aggressiva, springer lösa och skrämmer barn och vuxna. I hyresgästernas protestbrev ber man Botkyrkabyggen framföra en skarp anmodan om bättring till den störande grannen. Om denne inte bättrar sig anser de att vederbörande bör avhyasas.

Fyra dagar senare meddelar förvaltaren på distriktets hyresavdelning att hyresgästen bör sägas upp p g a att vederbörande inte är lämplig för området.

En vecka senare skickas en uppsägning i rek brev till hyresgästen. Vederbörande sägs upp med tre månaders uppsägningstid. Inom en vecka har hyresgästen kvitterat ut uppsägningen.

Samtidigt skickar Botkyrkabyggen ett brev till hyresnämnden om att bolaget hänskjuter tvisten om förlängning av hyresavtalet till hyresnämnden. Strax därefter gör distriktskontoret en anteckning om störande beteende hos hyresgästen.

Två månader senare kallas störningsjouren till hyresgästens lägenhet av en granne som sade att någon bankar och skriker och hundar skäller mitt i natten. När störningsjouren kom dit efter en kvart var det tyst och lugnt i lägenheten.

En månad efter det att Botkyrkabyggen skickat brevet till hyresnämnden kallar hyresnämnden parterna till ett sammanträde inför nämnden en månad senare. På sammanträdesdagen i hyresnämnden säger hyresgästen själv upp sitt hyresavtal och ärendet avskrivs.

Om inte denna hyresgäst själv sagt upp sitt hyresavtal kunde exemplet ha slutat med att parterna i hyresnämnden kommit till en uppgörelse att hyresavtalet förlängts på en månad i sänder med en månads uppsägningstid under ett år på försök. En sådan uppgörelse uppfattar Botkyrkabyggen som ett bra resultat om det finns barn i hushållet och/eller det finns utsikter till ett bättre beteende.

Exemplet kunde också ha slutat med att hyresgästen blivit vräkt. Detta händer inte så ofta. Om Botkyrkabyggen anser att det är ett så allvarligt fall måste det finnas noggranna sammanställningar över störningar som bevis i hyresnämnden. I sådana fall har Botkyrkabyggen alltid med sig störningsjouren som vittne.

Om exemplet i stället hade handlat om en hyresgäst som inte betalade hyran har denne förverkat hyresrätten. Då vänder sig Botkyrkabyggen till tingsrätten, som fäller en avhysningsdom med omedelbar verkan. Om hyresgästen därefter inom en viss tid visar upp kvitton på att hyran är betald kan denne återfå hyresrätten.

Kommentar:

I samtliga "liv och bråk" fall tar det lång tid innan något händer. Det rör sig ofta om år trots att Botkyrkabyggen reagerar snabbt och säger upp hyresgästen så snart det kommer en definitiv signal från distriktskontoret.

Under den långdragna processen skrivs många lappar, listor och brev. De boende måste fortsätta ringa störningsjouren varje gång de är störda trots att hyresgästen är uppsagd. Annars saknar Botkyrkabyggen skriftligt bevismaterial i hyresnämnden. Den kan då tro att vederbörande bättrat sig och bör få bo kvar.

På Botkyrkabyggen är man missnöjd med samarbetet med socialdistriktet och polisen. Man skulle vilja ha mer bevismaterial därifrån, vilket är omöjligt av sekretesskäl. Socialdistriktets roll har i samtliga fall varit ganska liten om det inte finns barn med i bilden. Man säger sig inte ha något att erbjuda dessa människor och kan inget göra om de inte själva frågar efter hjälp. Hyresgästföreningen ligger alltid lågt i den här typen av ärenden.

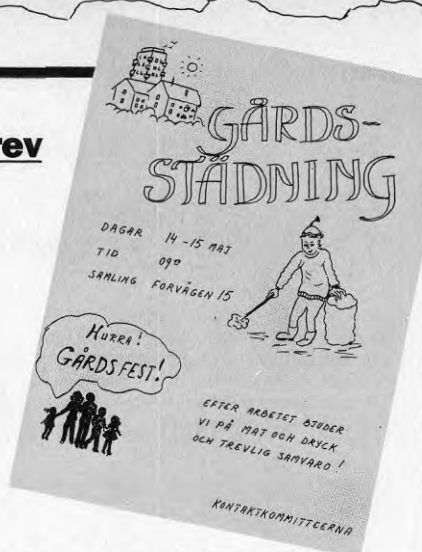
7.4.1 De boende motverkar själva problemen

Hittills har de boende själva visat att de kan göra ett bra jobb när det gäller att motverka destruktionsproblemen och samtidigt motverka främlingskap.

- Mellangårdens kontaktkommitté har sedan våren 1988 "källaröppet" en kväll i veckan. Då låser man upp källarförråden för hyresgästerna. Detta har varit lyckat ur två aspekter. Dels kan de boende använda sitt källarförråd. Dels har "källaröppet" blivit en anledning att träffas. Man har t o m börjat prata och dricka kaffe tillsammans.
- Några kontaktkommittéer kallade på eget initiativ polisen till ett diskussionsmöte. Där kom man överens om att man ska börja bry sig om vad folk gör och inte bara gå förbi. Man ska gå ut i området och intressera sig för vad som händer - gärna fråga - men absolut inte ingripa. "Att störa är att bry sig om" som polisen uttryckte det.
- Fyrklöverns kontaktkommitté har under flera år arbetat hårt för att sänka toleransnivån. Man har envist och ihärdigt hållit efter varandra för att uppnå ordning och reda. Man har också konsekvent låtit invandrare knacka dörr hos andra invandrare. Mot den bakgrunden är det intressant att jämföra "tempen" på hög- husen på Forvägen (se avsnitt 5.3). Fyrklövern på Forvägen 35 har länge varit den enda aktiva kontaktkommittén på Forvägen.

Det kom ett brev

Affischen som lockade till städtag i Fittja. Kontaktkommittén Fyrklövern arrangerade den lyckade städdagen.

Gemenskap i Fittja.

Kontaktkommittéerna på Forvägen i Fittja städade sina gårdar en helg i maj. Närmare 300 hyresgäster ställde upp i dagarna två och när helgen var över syntes inte en enda papperstuss i området, men däremot många nöjda hyresgäster som inte bara var nöjda med dagsverkerna utan också med alla nya kontakter som de knutit under helgen. Vi fick ett brev från de optimistiska ledamöterna i kontaktkommittéerna.

Det var flera som inte trodde på något resultat när vi planerade för städhelgen. Men uppslutningen blev nästan chockartad; drygt 270 personer jobbade och slet bland buskar och snår i två dagar. Vuxna och barn oavsett nationalitet arbetade sida vid sida.

Hyresgästerna delades upp i grupper gårdsvis för att i första hand städa sin egen gård. Sedan spred vi grupperna ut över grönområdena för att fullborda hela städningen.

Kontaktkommittéerna hade lagt ner mycket arbete på att dela ut flygblad, sätta upp affischer, arrangera bostadsmöten, knacka dörr etc.

Vi hade också engagerat en musikant som med en megafon gick från gård till gård och kallade ut hyresgästerna ur sina lägenheter. Det kom så många så att redskapen ibland inte räckte till.

Ett flertal av Botkyrkabyggens kvar-

tersvärdar på Forvägen tyckte att idén med storstädning var utmärkt och ställde entusiastiskt upp båda dagarna. Trots att det var helg.

Vi i kontaktkommittéerna är oerhört glada över att Botkyrkabyggens personal ville ställa upp för oss på Forvägen.

Under arbetets gång var vår hyresgäststuga öppen där det serverades kaffe med bröd och saft till barnen.

På lördagseftermiddagen bjöd vi på gårdsfest och eftersom vädret var strålende dukade vi upp ett långbord på gården. Alla lät sig väl smaka av god mat, musik och härlig gemenskap av sällan skadat slag i Botkyrka.

Det var en fröjd att se hur hyresgäster som inte förut känt varandra pratade glatt och umgicks. Redan där har vi nått en bit på väg med att skapa en större förståelse för ett gemensamt boende.

Vi hoppas och tror att vi som hyresgäster efter denna succé med städning och gårdsfest tar ett större ansvar för vår gemensamma trivsel.

Tack vare Wärby bryggerier, Botkyrkabyggen och Konsum Chark som sponsrade oss med dryck och mat lyckades vi få detta projekt att gå ihop ekonomiskt.

Vi vill i det här sammanhanget passa på att i första hand tacka alla hyresgäster och de sponsrande företagen för att de så villigt och spontant ställde upp. Vår ambition är att till hösten utföra ytterligare en städdag med vidhängande gårdsfest i samma anda.

Kontaktkommittéerna på Forvägen

Fig. 31

Fyrklöverns kontaktkommitté har under flera år varit den enda kontaktkommittén på Forvägen. Ur tidningen Ditt Botkyrkabyggen.

- Helt nya kontaktkommittéer har också försökt skapa gemensamma normer. En dag satt det plötsligt en handskriven lapp i det trapphus som dagligen använts för att gå till Fittja-projektets lägenhetskantor. Där uppmanades de boende att inte slänga sopor och skräp i trapphuset. Då skulle det bli trevligare för alla. Lappen var tyvärr snart nerriven och låg bland soporna. I ett sånt här fall måste kontaktkommittén uppmuntras att inte ge upp. Forskningserfarenheter från insatser i problemområden bekräftar att efter en kortare tids insatser finns problemkaraktären kvar samtidigt som boendet fungerar för stora grupper. Det anses också viktigt att gå vidare med nya insatser för att förbättra och minska problemen (Andersson och Olsson, 1986).

7.4.2 Destruktionsproblem motverkas genom fysiska åtgärder

De boende har sedan länge begärt att olika åtgärder ska vidtas för att motverka förstörelse och otrygghet. Dessa fysiska åtgärder är viktiga för att de boende inte ska resignera.

Tack vare de statliga förnyelsebidragen kommer följande fysiska åtgärder att genomföras i hela Fittja med början hösten 1988:

- Installation av gallergrindar på höghusens vindar och i entréplan för att hindra "uteliggare" från att sova där.
- Sopluckorna görs stängningsbara för att hindra sopor och soplukt i trapphusen samt hindra hissdörrarna från att sugas upp när sopsugen är igång.
- Automatisk stängning av garageportarna så att de stänger ute ovidkommande personer.
- Förbättring av nyckelsystemet i garagen för att hindra obehöriga.
- Inburning av ytterligare 300 bilplatser i garagen för att få större säkerhet för bilarna och bättre överblick i garagen.
- Förbättrad garagebelysning för större trygghet.
- Utbyte av vissa lägenhetsdörrar till säkerhetsdörrar i lägenheter som haft mycket inbrott.
- Tillskapa elva nya grovsoprum till de befintliga åtta för att få en bättre sophantering.

Ett exempel får visa hur det gått att motverka den o-lagliga trafiken.

Sedan 1985 ligger brevkrav från de boende att göra något åt det destruktiva beteendet i samband med olovlig bilkörning på gång- och parkvägar på gatukontorets bord. LAF tillsatte en trafikgrupp med folk från kontaktkommittéer, gatukontor och Botkyrkabyggen. Den lade fram förslag på åtgärder i juni 1987. Förslagen handlade mycket om totalavstängning för bilar samt gupp och fart hinder på gång- och parkvägar.

Under försommaren 1988 har det kommit upp några bommar på kommunal gatumark på Krögarvägen. Dessa gillas inte av Botkyrkabyggen. Här slutar exemplet och man får hoppas att det finns en lösning att hitta ett system som är både öppet och stängt på samma gång och som är förankrat hos samtliga parter.

Gatukontoret arbetar emellertid onödigt långsamt. Den orienteringstavla över Fittja vid T-banestationen, som utlovades "inom kort" våren 1987, har ännu inte kommit upp.

Kommentar:

Man bör pröva mera av hårdare tag eller åtminstone informera om att man har gått in för hårdare tag - det kanske räcker i många fall. Detta har upprepade gånger föreslagits av hyresgästerna själva. Med hårdare tag menas då att det ska kosta pengar att bära sig illa åt. En ordentlig utvidgning av 500-kronorsdebiteringen till att även gälla felparkerade bilar m m.

Det är dålig kvalitet och lite omsorg nedlagt på utformning av mycket i den fysiska miljön. Det gäller markbeläggning, kantstenar, trappor, ytterdörrar, räcken etc. Denna dåliga kvalitet håller ju inte ens för ett normalt slitage - ännu mindre för ett destruktivt beteende. Detta har också påpekats i en protestskrivelse från en kontaktkommitté våren 1988.

När det gäller att motverka olovlig biltrafik finns det lyckade exempel på att det kan göras på ett positivt sätt med materialval i markbehandlingen. Breda asfalterade gångvägar och stora asfalterade gårdsytor inbjuder givetvis till olovlig biltrafik. Den är svår att stoppa med fula bommar och betongklumpar.

Det är ingen som ännu fått fram någon "dundermedicin" för att motverka destruktionsproblemen.

Det mest sammanfattande förslaget som uttalats i Fittjaprojektet är att strikt tillämpa lagarna om allemansrätten och hyreslagen.

7.5 Åtgärdande av brister

Idén med mobilisering och successiv problemlösning lägger inte hela ansvaret för förnyelseprocessen på de boende och arbetande även om det ibland kan låta så. De brister som finns ska åtgärdas varaktigt. Det är också innebörden av idén med Fittjaprojektet.

Ofta talar man om "att åtgärda" när det i själva verket handlar om "att motverka". Det är viktigt att skilja mellan dessa två begrepp. Brister ska åtgärdas var-

aktigt. Problem ska motverkas. Att motverka problem kan t ex vara att sätta upp gallergrindar och bommar, vilket sällan är en fysisk förbättring ur estetisk synpunkt. En sådan insats ger inte heller med säkerhet ett varaktigt resultat.

Listan över brister som behöver åtgärdas är ofta lång i bostadsområden med "sociala problem". Det är den i Fittja också. Gemensamt för alla dessa brister är att de går att åtgärda varaktigt. De tillhör den synliga "hårda" delen av förnyelseprocessen, eftersom det ofta handlar om reparationer, ombyggnader, tillbyggnader eller nybyggnader. Bristerna består dels av samhällsbrister dels av lokala brister.

7.5.1 Skapa opinion mot samhällsbrister

Planeringsgruppen och de politiska lokalavdelningarna i Fittja har under flera år försökt vinna gehör för att åtgärda en del s k samhällsbrister, dvs sådana brister som måste åtgärdas på högre nivåer i samhällshierarkin. Vissa av bristerna är rent kommersiella, andra offentliga.

I och med Fittjaprojektet togs några nya friska tag i dessa gamla sega frågor genom att

- skriva brev angående flyttning av vårdcentralen till Fittja Centrum. Det resulterade i att landstinget beslutade leta efter lokaler, som dock inte får vara dyrare än nuvarande,
- samverka kring en attraktivare annonsering efter kvarterspolis till Fittja. Inte heller det resulterade i någon sökande. Det resulterade i stället i att polisen har beslutat till-sätta s k "övervakningsgrupper" som ska patrullera i områdena - dock utan personanknytning,
- initiera en förutredning om flyttning av sociala servicecentralen till Fittja Centrum,
- tillskriva Apoteksbolaget i syfte att få en apoteksfilial i Fittja Centrum. Svaret var att enda möjligheten var en samlokalisering med en eventuell vårdcentral där.

Det har således inte räckt att förstärka den svaga lokala opinionen med ett Fittjaprojekt för att vinna gehör i dessa frågor än.

Till bilden hör att alla förslag som rör den offentliga verksamheten i Fittja Centrum tycks hamna i en och samma "propp". Det gäller osäkerheten om var Huddinge polisdistrikt slutligen ska ha sina lokaler. För närvarande är det lokaliserat både till Fittja Centrum och till Botvidshuset på andra sidan motorvägen, där även vårdcentralen och sociala servicecentralen ligger.

KVARTERSPOLISER EFTERLYSES AV KOMMUNEN

Vi söker två kvarterspoliser att samarbeta med.

Vi det är större delen av kommunens och Botkyrkabyggens personal i Fittja.

För en bra boendemiljö är det viktigt att polis och andra resurser i ett område kan samordnas, och att ett samarbete sker mellan de olika parterna. För utveckling av detta har startats det sk. FITTJAPROJEKTET.

Vi har nu arbetat ett år och ser att en av de viktigaste länkarna för att göra Fittja bättre saknas, nämligen en kvarterspolis stationerad i området.

Till att börja med vill vi deklarera att vi inte ser en kvarterspolis som den som ska ta hand om och lösa alla problem. Vi vill ta vårt ansvar i detta arbete. Givetvis är polisarbete alltid polisarbete och det lär knappast vara någon skillnad när det gäller Fittja i dessa hänseenden.

I Fittja finns många bra saker som kan göras ännu bättre. Därför har vi myntat mottot "I FITTJA VAXER FRAMTIDEN".

Vad kan vi då samarbeta kring konkret?

Botkyrkabyggen har ca 30 personer som arbetar i Fittja. De har mycket god lokal- och personkännedom. De rör sig ständigt i området och är mycket intresserade av ett kontinuerligt samarbete med polisen.

Vi har öppnat en servicestuga i Fittja centrum. Se sidan 5. Hit kommer invånarna med alla sorts frågor och all sorts information.

Sociala servicecentralen har folk som arbetar med hela det sociala fältet, med äldreomsorg och barnomsorg. Här har vi mycket kontakt med det som växer i Fittja nämligen barn och ungdom. Vi försöker göra folk av ungarna på alla plan, ge normer och samlevnadsregler. En kvarterspolis kan här bidra med all sin kunskap kring rättssamhället och ge polisen ett ansikte.

FITTJAPROJEKTET

Fig. 32

Fittjaprojektet har samverkat kring en attraktivare annonsering efter kvarterspolis till Fittja. Ur Huddingepolisens interna tidning.

Staten har sedan länge haft planer på att flytta Huddinge polisdistrikt till Huddinge Centrum. Beslutet om att bygga har dragit ut på tiden. Det ligger på regeringens bord. Detta skapar osäkerhet och är till stor nackdel för Fittja. Botkyrka kommun vill gärna ha kvar polisdistriktet i Fittja. Det innebär ju ett stort antal arbetsplatser.

Det hade nog varit svårt att låta tiden gå så länge i ett bostadsområde med en starkare lokal opinion. Där hade man inte tolererat att hamna "i kläm" i en sådan segsliten dragkamp.

Upprustningen av Fittja Centrum 1986 har hittills givit ett varaktigt resultat. Där råder trivsel, ordning och reda. Centrum är emellertid, trots att det är litet, ständigt bevakat av ABAB-vakt. De flesta lokalerna är uthyrda. Ägaren av Fittja Centrum är beredd att bygga till för att hyra ut lokaler till vårdcentral, servicecentral, polis och apotek. Det finns färdigritade förslag till det. Under tiden har denne annonserat efter en sportaffär och misslyckats med att få dit bank och även bankomat. Man har också behållit den enda stora livsmedelsaffären, som många är missnöjda med.

En förbättring i kommunikationerna har inträffat. Den betyder mycket för Fittjaborna. Landstinget har fr o m hösten 1987 tätare förbindelser och "skip-stop" på T-banan. Två nya busslinjer trafikerar Fittja, varav en går till kommuncentrum i Tumba.

Bristen på arbetsplatser är ett samhällsproblem i hela Botkyrka. Under de senaste åren har ett hundratal nya arbetsplatser tillskapats i Fittja industriområde på andra sidan E4. Flera av dem passar för de boende i Fittja.

Kommentar:

Den dåliga responsen på högre nivåer i hierarkin kan ses som ett bevis på att den splittrade befolkningen i Fittja är utomordentligt svag när det gäller att skapa lokal opinion. Ett åtgärdande av dessa samhällsbrister skulle givetvis ge ett varaktigt resultat i Fittja.

Om man på högre nivåer i hierarkin kunde se en positiv utveckling av Fittja som ett viktigt led i samhällsutvecklingen i stort och våga satsa vore det bra.

7.5.2 Åtgärda lokala brister

Fittjaprojektet har inte varit engagerat i åtgärdandet av alla de lokala brister som Botkyrkabyggen och kommunen fortlöpande ombesörjer.

När det gäller Botkyrkabyggen finns de omnämnda i samband med den byggnadstekniska utredningen i avsnitt 5.2.4 och i de övriga lokala bristerna i avsnitt 6.5.2.

I kommunen pågår mycket fortlöpande arbete inom olika förvaltningar som Fittjaprojektet inte varit inblandat i.

De lokala brister som Fittjaprojektet framför allt engagerats i finns med i förnyelseansökan till Bostadsstyrelsen.

Här ges ytterligare exempel på några lokala brister som åtgärdats:

- Personalbristerna har åtgärdats genom omorganisation och resursförstärkning på Botkyrkabyggens distriktskontor. Städpersonalen för inomhusstädning har utökats med 50 %.
- Lokalbristerna har åtgärdats genom ombyggnad av Botkyrkabyggens distriktskontor. Hyresgästerna har fått en trevlig vänthörna och personalen i felanmälan har fått en ordentlig disk med skottsäkert glas efter alla mordhot och knivhot.
- Utomhusbelysningen har förbättrats genom lampor i trappor och på gårdar. Det är dock fortfarande ganska mörkt på sina håll.

7.5.2.1 Brister åtgärdas med förnyelsebidrag

Förnyelseåtgärderna beräknas kosta 19 Mkr. Staten bidrar med 9,5 Mkr, kommunen med 4,75 Mkr och Botkyrkabyggen med 4,75 Mkr.

Följande lokalbrister kommer att åtgärdas genom förnyelsebidragen:

- Ytterligare 300 garageplatser buras in.
- Tvättstugeentrén i storttvättstugan förbättras och ett rum för samvaro mellan kvinnorna (som faktiskt tvättar mest) anordnas.
- Tre nya gemensamhetslokaler, en på varje väg, ordnas i ombyggda källarlokaler. De ska disponeras av kontaktkommittéerna, som blivit allt fler under Fittjaprojektet.
- Elva nya grovsoprum byggs i lämpliga lägen för att korta gångavstånden.

Bristen på föreningslokaler är en fråga som varit föremål för samordning inom LAF. Bristen föreslogs först lösas i ett "Föreningarnas hus" på 1000 m2 garageyta på Vårdshusvägen.

Ett arkitektförslag på ombyggnad av 2000 m2 garageyta togs fram mot bakgrund av föreningarnas lokalbehov. I förslaget hade föreningarna egna kontor och förråd och övriga ytor gemensamma med bl a kafé och samlingssal.

Det av fastighetskontoret framtagna arkitektförslaget hade föregåtts av en tävling utlyst av Botkyrkabyggen, där hyresgästerna lämnade förslag på användning av alla tomma garage.

Två saker har hänt med detta förslag. För det första har det visat sig, att kostnaden för ombyggnad av garaget är för hög, mer än dubbelt mot vad man ansökt om i förnyelsebidragen. För det andra anser flera invandrarföreningar, att "tiden inte är mogen" för gemensamma lokaler. "Kanske - om föreningarna har separata ingångar". Då faller ju mycket av tanken att öka de sociala kontakterna mellan de olika nationalitetsgrupperna genom ett "Föreningarnas hus".

Arbetet fortsätter med att söka en annan lösning på föreningarnas lokalbehov.

Följande övriga brister kommer att åtgärdas genom förnyelsebidragen:

- Roddbåtsbrygga anläggs i Albysjön till sommaren 1989. Den disponeras av den under Fittja-projektet nybildade Fittja båtklubb, som saknar brygga.
- Centrala parken i Fittja rustas upp på grundval av barnens egna förslag. Upphandling sker hösten 1988. Under tiden har en misspyrdande hundrastgård i en dunge i parken tagits bort.

Botkyrkabyggen har tillsatt en särskild projektledare för sin del av förnyelseåtgärderna. Samråd har skett under våren med kontaktkommittéerna. Åtgärderna börjar genomföras hösten 1988. Man börjar med de åtgärder som är generella för hela Fittja, nämligen gallergrindar, sopluckor, garageportar, garagenycklar, garageplatser, garagebelysning, säkerhetsdörrar i lägenheter, nyckeltuber, grovsoprum och arbetsboken, som redan är klar för Vårdshusvägen. Dessa åtgärder är kostnadsberäknade till 5,1 Mkr. Flera av dessa är som tidigare nämnts att hänföra till motverkande av destruktionsproblemen.

Det är också budgeterat förnyelsepengar att disponeras av kontaktkommittéerna själva för förbättringar i utemiljöer och gemensamma utrymmen på de tre vägarna.

Övriga brister, som förnyelsebidragen också ska täcka, är den dåliga skyltningen och vägvisningen i hela Fittja. Dessa frågor bearbetas nu i en särskild arbetsgrupp med hyresgäster, kommun och Botkyrkabyggen.

7.5.2.2 "Gatulivspaketet" är lagt på is

Gatulivspaketet var tänkt att utgöra en slags "dundermedicin" för att klara en hel mängd brister och problem som redan beskrivits. Många har varit inne på samma tankar (Mattsson, 1981).

Fig. 33
Så här skulle det kunna se ut i Fittja om gatulivsprojektet
förverkligades.

Det var inriktat mot ombyggnad av ett femtiotal lägenheter i punkthusens bottenvåningar av vilka flera redan utnyttjas för annat än boende.

Fittjaprojektet har kunnat bekräfta att dessa lägenheter är dåliga bostäder. Dessutom har det i projektet framkommit, att de boende i höghusen har lite kontakt med varandra. Eftersom 70 % av lägenheterna i Fittja ligger i höghus finns det ytterligare argument för att de boende i dessa lägenheter skulle behöva bättre kontakt genom tillskapande av de gemensamhetslokaler som föreslås i gatulivspaketet.

Fittjaprojektet har givit en del erfarenheter som bör nämnas som en viktig justering av idén med gatulivspaketet.

Det har funnits anledning att fundera över varför Krögarvägen är sämst i alla sociala avseenden och har flest antal våldsbrott där gärningsmannen är obekant. Krögarvägen är lik Forvägen i sin uppbyggnad. Den har färre lägenheter och ligger bättre i förhållande till Albysjön. Det kan givetvis finnas en mängd förklaringar till varför den är sämre ur social- och trygghetssynpunkt.

Några fysiska skillnader som kan ha betydelse är följande:

- Krögarvägen har mest lokaler för olika verksamheter dit "främlingar" som inte bor i Fittja har ärenden. Det innebär, att det är svårare att upprätthålla en social kontroll p g a att många som inte hör till bostadsområdet dagligen rör sig där.
- Krögarvägen saknar ett gemensamt gångstråk, vilket de andra vägarna har. Genom att lokalerna för de olika verksamheterna planerats in i efterhand har det bildats tre likvärdiga gångstråk på alla sidor om husen på Krögarvägen. Detta bidrar till att det är svårare att upprätthålla en social kontroll p g a att man mera sällan möts ute.
- Gårdsbildningarna är otydligare på Krögarvägen, vilket försvårar uppdelningen i egna revir för kontaktkommittéerna att bevaka.
- Brottsligheten sägs öka när anonymiteten ökar och den sociala kontrollen minskar.

Av dessa jämförelser kan följande rekommendationer ges när det gäller verksamheter i punkthusens bottenvåningar:

- Det är olämpligt med verksamheter som drar till sig många främlingar. Anonymitet och främlingskap är något som med alla medel måste motverkas i ett område som Fittja.

- Lämpliga verksamheter är sådana som riktar sig mot de boende på just den gården (hobbylokaler, gemensamhetslokaler, kontaktkommittélokaler och liknande), som stärker gemenskapen eller sådana med utpräglad lokal anknytning som inte drar till sig många utomstående.
- Verksamheter som man vill ska dra till sig folk utifrån bör inte ingå i gatulivspaketet utan lokaliseras till Fittja Centrum.

Dessa erfarenheter nämns med tanke på den fortsatta förnyelseprocessen i Fittja och eftersom LAF har funderat över vilka verksamheter, som inte kan samlokaliseras med bostäder p g a störningar. LAF har tills vidare utan åtskillnad låtit förteckna alla som är intresserade av billiga lokaler i Fittja.

Det är försäljare av färska grönsaker, golvbeläggningar, kläder och smycken, ridsportutrustning, utländska specialiteter, damkläder, hälsokost samt en seven-eleven-butik. Andra intressenter är en revisionsbyrå, en städfirma, en frisör och en begravningsbyrå. Dessutom vill en hyresgäst bygga båtmodeller i en källarlokal och en annan vill ha lokal för biljardspel. Utöver dessa intressenter som fångats upp ganska tillfälligt säger sig kommunens näringslivschef ha dagliga förfrågningar om billiga lokaler som han inte kan tillgodose.

200 kr/mån för en källarlokal på 30 m² kunde båtmodellbyggaren tänka sig att betala. Botkyrkabyggen ville emellertid ha 400 kr/mån med tanke på att lokalen först måste byggas om för 10 000 kr.

Eftersom det är många parter som har inflytande över möjligheterna att åstadkomma ett gatuliv i Fittja nämns här några konkreta fall från Fittjaprojektet.

En grek i Fittja ansökte i februari 1986 om byggnadslov för att ändra användning av en bostadslägenhet i bottenvåningen på ett höghus på Vårdshusvägen. Han ville ha lager och sälja tygvaror och presentvaror. Han ville bygga om och göra en dörr direkt utifrån där det nu var ett fönster.

I februari gjordes en byggnadslovsgranskning där man sade sig vara tveksam rent allmänt till butikslokaler m m i bostadsområden p g a att man har svårt att klara transporter, parkering m m. Man ansåg det också viktigt att inte försämrå förutsättningarna för butiker i Fittja Centrum.

Man avslutade emellertid med att man kunde medge ett begränsat byggnadslov mot bakgrund av målsättningarna i Fittjaprojektet.

Konsumentnämnden yttrade sig i mars och sade att "Området där Vårdshusvägen 6 i Fittja ligger, är endast avsett för bostadsändamål. Nämnden anser inte att det finns anledning att bevilja dispens från stadsplane-

bestämmelserna för den verksamhet som avses, dvs försäljning av tyger och presentvaror".

Stadsbyggnadskontoret skrev fram ärendet på en extralista i byggnadsnämnden den 5 maj 1986. Där konstaterade man att verksamheter av det slag som föreslås i första hand bör lokaliseras till Centrum med tanke på bl a transporter och parkering. Man kunde emellertid tänka sig att bevilja ett tidsbegränsat byggnadslov gällande längst till 88-05-01 p g a att den föreslagna lokalen genom sin placering var mindre lämpad som bostadslägenhet.

Till bilden hör också att det i mars inkom en lång lista från invånare i Fittja, som önskade ha sökandens textilbutik i området.

Den 12 maj 1986 avgav hyresgästföreningen i Botkyrka-Salem sitt intyg efter att i sin styrelse behandlat ansökan den 10 mars 1986. Man hade beslutat avslå ansökan med följande motiv:

- Bostadsbristen börjar bli besvärande i hela Botkyrka.
- De nya ägarna av Fittja Centrum planerar en ombyggnad, som kommer att ge möjlighet att hyra små lämpliga lokaler för den typen av verksamhet.
- Bostadsområdets uthyrning är av den karaktären att biltrafik ej skall förekomma där. Vi är rädda för att om det blir affärer, kommer bilar att köras in och parkera på gården.
- För närvarande pågår ett forskningsprojekt i Fittja, under ledning av Cecilia Jensfelt, där bl a frågorna om lägenheterna i bottenplanet på höghusen i Fittja är föremål för särskild uppmärksamhet. Projektet skall vara avslutat inom två år.

Dagen efter, den 13 maj, beslutade byggnadsnämnden att återremittera ärendet till stadsbyggnadskontoret.

Ärendet kom ånyo upp i byggnadsnämnden och i ett nytt tjänstutlåtande från byggnadsnämnden i juni föreslogs att nämnden inte skulle bevilja byggnadslov.

Sökanden gavs tillfälle att yttra sig över detta tjänstutlåtande före 4 juli.

Denne förnyade då sin byggnadslovsansökan med exakt samma innebörd. Han skrev också till hyresgästföreningen och bad den tillstyrka ansökan mot bakgrund av följande skäl.

- Han skulle betala hela den hyra som blev aktuell, så att övriga hyresgäster inte skulle bli ekonomiskt lidande.

- Han betvivlade inte att det var bostadsbrist, men visste av egna erfarenheter att lägenheterna på nedre botten inte var särskilt attraktiva på grund av inbrottsrisken. Dessutom var denna lägenhet dragig och kall, vilket gjorde den olämplig som bostad.
- Hans möjligheter att få en annan lokal i Fittja var mycket små beroende på att övriga tänkbara lokaler hade ett alltför högt kostnads-läge.
- Den verksamhet han tänkte bedriva riktade sig mot personer boende i Fittja, varför det knappast blev aktuellt med någon biltrafik till lokalen. Dessutom skulle inköpen göras av invandrarkvinnor som saknar körkort.
- Det var angeläget för honom att kunna fortsätta sin verksamhet utan uppehåll, annars riskerade han att komma i ekonomiska problem och tvingas gå i konkurs.

Han nämnde också att han hade en stor familj att försörja och väddade återigen till hyresgästföreningen att ta hänsyn till hans skäl och tillstyrka bygglovs-ansökan.

I ett brev daterat samma dag i juni skrev föreståndaren för invandrarbyrån i Fittja också till hyresgästföreningen och bad den beakta sökandens önskan om att få använda en lägenhet som lager- och försäljningslokal med motiveringen att butiken fyller ett behov hos invandrarkvinnorna i området som enkelt och behändigt kan göra sina inköp, inte minst med tanke på verksamheten i systugan.

I detta brev hänvisades också till Fittjaprojektet och Cecilia Jensfelts projektbeskrivning, men på ett annat sätt, nämligen vikten av att affärer och verksamhet sprängs in i bostadsområdet.

Invandrarbyrån ansåg att sökandens planer överensstämde med målsättningarna i forskningsprojektet och menade att det var olyckligt att vänta i två år innan projektet sattes igång. I detta brev påpekades också, att sökanden hade fem barn och en hustru att försörja. Väntan skulle med stor sannolikhet innebära konkurs för honom, vilket inte skulle stämma överens med kommunens målsättningar i sitt eget pågående utvecklingsprojekt - att öka den sociala stabiliteten.

I september 1986 hade hyresgästföreningen i Botkyrka-Salem styrelsesammanträde och beslutade "att godkänna hyresgästintyg enligt nu gällande ritningsförslag under förutsättning att marknadsmässig hyra uttages".

Byggnadsnämnden beslutade i september att bevilja tidsbegränsat byggnadslov gällande längst till 1988-10-01.

Efter att ett tidsbegränsat byggnadslov upphört förlängs det vanligtvis om inga väsentliga fakta som talar emot en förlängning har framkommit. För närvarande är den vanligaste tidsperioden 3 år för en dylik förlängning.

På samma byggnadsnämnd som tygaffären var uppe beslutades ett annat ärende utan svårigheter, nämligen att bevilja Botkyrkabyggen byggnadslov för att bygga om 408 m² garage på Vårdshusvägen för att användas som förråd för lagring av skyddsrumsmateriel.

I ett annat byggnadslovsärende i december 1986 önskade sökanden, som redan har en livsmedelsbutik i en lägenhet i en bottenvåning i grannhuset till tygaffären, bygga om 632 m² garageyta till grossistlager för livsmedel. Denna ansökan beviljades också utan svårigheter.

I november 1986 ville en annan sökande, som bor i Fittja, utnyttja ett rum i en trerumslägenhet på bottenvåningen som kroppsvårdsklinik.

Hyresgästföreningens yttrande löd "Vår principiella inställning är den att bostadslägenheter ej skall användas för annat ändamål än som från början var avsikten, nämligen bostad, varför vi ej kan godkänna ändrat användningssätt enär icke ringa del av lägenheten används för kommersiellt bruk". Trots detta yttrande beviljade byggnadsnämnden i detta fall byggnadslov.

Ägaren till en av restaurangerna i Fittja Centrum, som bott i Fittja i femton år, har i april 1988 ansökt om byggnadslov för ombyggnad och ändrad användning av en lokal i souterrängplan till närbutik. Enligt uppgift ska hans dotter bedriva verksamheten.

I juli tar miljö- och hälsoskyddskontoret ett delegationsbeslut att tillstyrka byggnadslovet med några villkor på hygienutrymmena.

I augusti beslutar konsumentnämnden avstyrka ansökan med följande motivering: "I Fittja Centrum finns fem tre livsmedelsbutiker, varav en större ICA-butik och två mindre närbutiker, varav den ena endast säljer frukt och grönsaker. I nära anslutning till Fittja Centrum ligger Obs-varuhuset med en stor livsmedelsavdelning. Varuförsörjningsutredningen visar att täckningsgraden, dvs köptroheten i Fittja Centrum är låg till stor del beroende på att invånarna i Fittja ofta föredrar att handla dagligvaror på Obs. Enligt kommunens befolkningsprognos kommer kundunderlaget inte heller att öka i Fittja under de närmaste åren.

För att de livsmedelsbutiker som redan finns i Fittja Centrum skall kunna överleva bör inte någon ytterligare butik etableras i området."

Kommentar:

Bothyrkabyggens bristande intresse för att arbeta med gatulivspaketet beror på den stora bostadsbristen och risken för konkurrens med Fittja Centrum. En bidragande orsak kan också indirekt vara bristen på intresse för småvärtstugor bland de boende.

Hyresgästföreningen är som framgår av exemplen konsekvent emot all annan verksamhet än boende. Hyresgästföreningen är en tung remissinstans.

Kommunen säger sig kunna ta upp frågan om det fanns ett politiskt beslut på att få in olika verksamheter i punkthusens bottenvåningar. Uttrandena i konsumentnämnden tyder emellertid inte på det.

7.5.2.3 Öppna förskolan får ingen ny byggnad

Åtgärdande av bristen på lokaler till öppna förskolan har också varit föremål för insatser inom Fittjaprojektet.

Öppna förskolan är en viktig träffpunkt för många. Under 1987 besöktes den förutom av svenskar av syrianer/assyrier, finnar, turkar, polacker, kurder, greker, araber, jugoslaver, italienare, latinamerikaner, persier, letter, somalier, tigrianer, iranier, pakistanimier, ryssar, österrikare och bengalier.

Av detta förstärker man att öppna förskolan har stora möjligheter i ett invandrartätt område (Johansson, S och Östberg, F, 1985).

LAF samordnade flera förvaltningar kring ett förslag om ny öppen förskola och en ny åretruntparklek (eventuellt med djur) i parken. Den park som nu ska rustas upp.

Sociala distriktsnämnden äskade i budgeten för 1988 om utbyggnad av barnomsorgen i Fittja med bl a öppen förskola och parklek. Det blev avslag p g a att man sade sig "f n inte investera i nya byggnader över huvud taget i kommunen".

LAF har också lagt ner en del arbete på att hitta exempel på lämpliga former för att ha djur i parken. 4 H-gårdarna ansågs vara mindre bra p g a att de kräver medlemskap. Något som visat sig svårt att åstadkomma bland Fittjabarnen. Öppna verksamheter passar än så länge bäst för dem.

För närvarande är också hyresgästföreningen motståndare till djur i parken. Det är förankrat i vissa kommitéer i Fittja som inte tror att det fungerar.

Kommunen har inte avsatt pengar för några djur i samband med parkupprustningen trots att barnen vill ha djur i parken. Det är dock möjligt att komplettera med djur i ett senare skede.

Kommentar:

Även om Fittjaborna själva råder mera över åtgärdandet av lokala brister är det inte alltid så enkelt att åtgärda dem. Exemplet visar att det inte alltid går att svara upp mot de drömmar som kommer i samband med en inifrånmobilisering.

7.6 Förnyelseprocessen fortsätter

Fittjaprojektet innebär för närvarande att man har fått igång förnyelseprocessen. Fittja befinner sig i början av den uppåtgående spiralen.

Fittjaprojektet är nu avslutat som ett forskningsprojekt. Förnyelseprocessen måste gå vidare med de ansvariga parterna som aktörer.

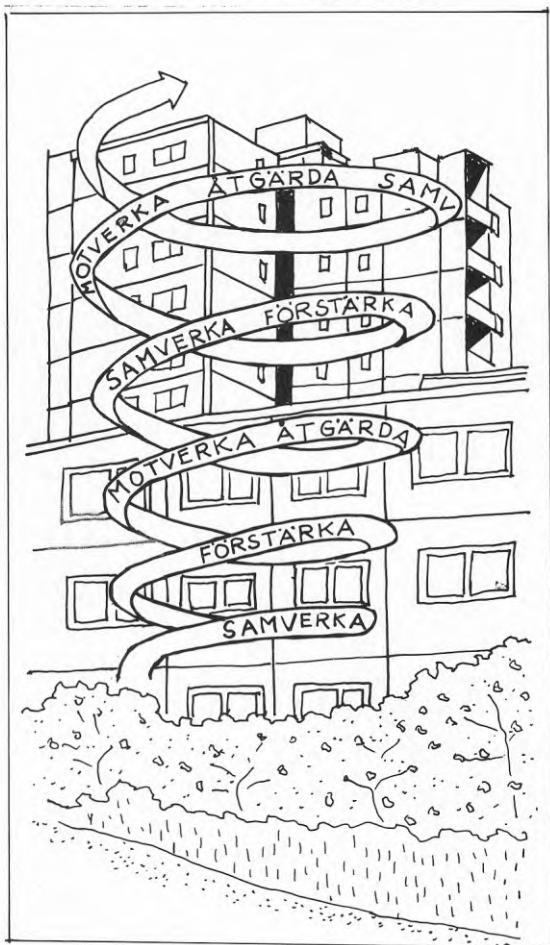

Fig.34

Fittja befinner sig i början av den uppåtgående spiralen i och med Fittjaprojektet. Förnyelseprocessen måste gå vidare med de ansvariga parterna som aktörer.

Det mesta om Fittjaprojektet finns med i den här rapporten. En bortglömd fråga som överhuvud taget inte diskuterats i LAF, men som fanns med i det s k "kvarboendepaketet", var att på sikt införa borätter i Fittja. Två år var uppenbarligen en alltför kort sikt, varför denna fråga får hänskjutas till den fortsatta förnyelseprocessen. I tidsplanen lades utvecklande av borätter in först 1990.

Kunskapsinsamlandet måste fortsätta parallellt med förnyelseprocessen i övrigt. Dokumenterad och tillgänglig kunskap utgör en viktig förstärkning av förnyelseprocessen.

Parterna måste komma överens om lämpligt sätt.

Ny kunskap som läggs fram i och med denna slutrapport kan parterna omgående använda.

Vad gäller förnyelseprocessen i övrigt kan sammanfattningsvis konstateras, att samverkan i LAF inneburit stora fördelar. Planeringsgruppen har för avsikt att diskutera sitt fortsatta arbete och borde kanske fundera över om den kunde arbeta effektivare genom att koncentrera sig på lite färre frågor åt gången.

Förstärkningsarbetet utgör en mycket viktig del av förnyelseprocessen.

De etablerade plattformarna bör kunna fungera som förstärkning i mobiliserings- och problemlösningsarbetet under förutsättning att de organiseras målmedvetet för det.

Information, tradition och motivation utgör också mycket viktiga delar av förnyelseprocessen. Där finns det mycket för parterna att satsa på ytterligare.

Hela förstärkningsarbetet tar lång tid och bör planeras och samordnas.

Det finns ännu ingen "dundermedicin" för att effektivt motverka destruktionsproblemen. Man får fortsätta att pröva kombinationer av information, hårdare tag, bättre kvalitet, mera samarbete, sänkt toleransnivå och gemensamma normer.

Om framtiden ger utrymme för att bygga om några lägenheter i punkthusens bottenvåningar borde gatulivspaketet åter bli aktuellt i förnyelseprocessen.

Samhällsbristerna tycks vara svåra att åtgärda utan att det finns en stark lokal opinion. Den kan låta vänta på sig. Frågan är om inte en politisk prioritering av resurser utan denna lokala opinion vore ett klokt beslut.

De lokala bristerna är många. Parterna måste prioritera i samråd i den långa listan. Varje åtgärdad brist innebär en varaktig förbättring i Fittja.

En bättre överensstämmelse mellan de boendes drömmar och förverkligandet av dem måste eftersträvas i den fortsatta förnyelseprocessen.

7.6.1 Parternas fortsatta arbete i Fittjaprojektet

Den fortsatta samverkan mellan kommunen, Botkyrkabyggen och hyresgästföreningen har de själva formulerat på följande sätt:

- LAF sammankallas i de skeden av projektet där samverkan behöver struktureras och konfirmeras.
- Planeringsgruppens roll i processen behöver förstärkas genom utveckling av gemensamma mål för arbetet i Fittja.
- Den formella delen av samverkan fortsätter som hittills.

Dessa punkter bör, mot bakgrund av vad som beskrivits i denna rapport beträffande förstärkningsarbetet, kompletteras med att LAF vidareutvecklar hur de etablerade plattformarna kvartersvärdarna, servicestugan och kontaktkommittéerna (som utarbetar arbetsboken) involveras mera aktivt i förnyelseprocessen. Deras breda kontaktyta gentemot de boende samt deras möjligheter att generalisera och strukturera förhållanden, resurser, problem och brister måste utnyttjas effektivt i förnyelseprocessen. Det är viktigt att kontinuerligt hämta kunskaperna inifrån området för att infria drömmar.

När det gäller de kunskaper som forskningen bidragit med i Fittjaprojektet säger parterna att

- planeringsgruppen tar ställning till vilka delar av forskningsstatistiken som bör fortleva,
- tillgänglig offentlig statistik används aktivt i verksamhetsplaneringen,
- respektive förvaltning producerar den statistik, som är relevant för förvaltningarnas verksamhet och måluppfyllelse.

En kommentar till detta är att mycket av den kunskap som forskningen bidragit med inte bara rör statistik.

7.6.2 Slutrapportens roll i den fortsatta förnyelseprocessen

Denna forskningsrapport kommer förhoppningsvis att ses som en viktig del i den fortsatta förnyelseprocessen. Den är inte bara en dokumentation för utomstående om vad som hänt. Den är inte heller bara en generalisering av det som hänt i Fittjaprojektet och en utveckling av Fittjamodellen.

Rapporten samlar ihop och strukturerar det arbete, som nu pågår i Fittja. Den tydliggör vad alla håller på med - och inte håller på med. Den bör kunna vara till hjälp i det fortsatta arbetet i Fittja. Kanske den kan bli en nytändning och en kick framåt i det fortsatta arbetet.

Däremot finns det ingen anledning till fortsatt forskarmedverkan i Fittjaprojektet under de närmaste åren. Förnyelseprocessen bör fortsätta utan ständig medverkan av någon aktionsforskare. Processen är alltför långsam och utdragen för ett ständigt ackompanjemang med forskningsresurser.

Så småningom kan det bli aktuellt med en noggrannare utvärdering av Fittjaprojektet - men först om ca 5 år. Förnyelseprocessen enligt Fittjamodellen är en process som behöver tid på sig.

Det kanske blir ett utvärderingsprojekt som bland de boende uttrycks med förhoppningen att "om fem år är det dags för ett nytt projekt".

8. FITTJAMODELLEN

8.1 Vad innebär Fittjamodellen?

Utifrån erfarenheterna i Fittjaprojektet går det att utveckla en generell Fittjamodell, som bygger på idén med omedelbar mobilisering och successiv problemlösning. Den kan sammanfattas i ett 13-punktsprogram.

- De ingående parterna samverkar i projektform.
- Kunskap hämtas fortlöpande inne i området.
- Översiktlig kunskap om den sociala verkligheten i varje trapphus tas fram.
- Resurserna lyfts fram.
- Befintliga resurser förstärks.
- Lokalt arbetande förstärks.
- Nya plattformar etableras (kvartersvärdar, servicestuga, kontaktkommittéer).
- Information riktas mot olika målgrupper.
- Traditioner hålls igång.
- De boendes motivation ökas.
- Destruktionsproblem motverkas (av de boende själva och genom fysiska åtgärder).
- Brister åtgärdas (samhällsbrister och lokala brister).
- Förnyelseprocessen går vidare uppåt i spiralen.

8.2 Är Fittjamodellen bra?

Det visar sig att de målsättningar som sattes upp i Fittjaprojektet redan infriats på flera punkter - man är på rätt väg i Fittja. Det går att få igång en förnyelseprocess enligt Fittjamodellen. Trots detta inser alla att mycket återstår att göra. Fittjamodellen innebär ju också att nya konkretare mål formuleras av parterna och att processen går vidare.

Det är svårt att gissa hur lång tid det tar innan Fittja betraktas som attraktivt på bostadsmarknaden. Denna situation delar Fittja med många andra miljonprogramsområden.

Förnyelseprocessen måste tidsplaneras under fullt medvetande att den sker på både kort och lång sikt. Detta kan ibland ställa till bekymmer för parterna.

När det gäller tidsaspekten måste man göra en jämförelse med andra förnyelsemetoder.

Fittjamodellen tar troligtvis inte längre tid sammanlagt för att förnya ett område än t ex en genomgripande fysisk omdaning. En sådan kräver många års utredande, planerande och projekterande och därefter byggande. Sammanlagt rätt många år.

Andra s k expertmodeller som innebär färdiga förslag till lösningar av de sociala och fysiska problemen har som regel utvecklats under många år innan de kan prövas i större skala, vilket också tar några år. All sådan tid bör inräknas vid en jämförelse med Fittjamodellen.

Fittjamodellen spar mycket tid genom att parterna sätter igång direkt och hämtar kunskapen om områdets problem, brister och resurser direkt från dem som bor och arbetar där.

Fittjamodellen får emellertid inte leda till att parterna ser alltför kortsiktigt - den risken finns, vilket märks bl a på svårigheterna att lösa samhällsbristerna. Man måste vara beredd att ta beslut om långsiktigt bra lösningar.

Fittjaprojektet bekräftar att listan över brister att välja bland är lång. I detta långsiktiga arbete måste parterna vara beredda att också betala för kvalitet och omsorg i planering och åtgärdsförslag.

8.3 Inifrånmobilisering startar uppifrån

Erfarenheterna från Fittjaprojektet visar att det inte är motsägelsefullt att starta en inifrånmobilisering uppifrån. Projektet bekräftar att det är nödvändigt i områden som Fittja.

Människorna väntar ofta på att något skall hända. De har svårt att se sig själva som den största resursen i förnyelseprocessen. Förnyelsen inifrån har att starta utifrån krafter som systugan, öppna förskolan och invandrarföreningarna och liknande, där människor sällan funderat över på vilket sätt de själva kan utgöra en kraft för att göra bostadsområdet som helhet bättre.

En samordnad uppifrånmobilisering, där man samtidigt visar resultat på att någonting händer, är nödvändig. Parternas organiserade samverkan ger mera kraft. Fittjaprojektets två första år bekräftar detta.

Det finns flera exempel i Fittjaprojektet på att man lyckats med att svara upp mot de drömmar som kommer till uttryck i samband med en underifrånmobilisering. Roddbåtsbryggan, tvättstugan och garagen är exempel på det.

Det finns också exempel på att en ambitiös uppifrånmobilisering "skjuter lite bredvid målet". Första etappen av Föreningarnas hus är exempel på det.

Det finns också exempel på att inifrånmobiliseringen inte möts av konkreta åtgärder uppifrån. Gatulivspaketet och öppna förskolan är exempel på det.

Det finns förklaringar till detta som nämnts tidigare. Se avsnitt 7.5.2.

Någon uppifrån måste ta ett samlat tag i bostadsområdets problem, resurser och brister och samla in kunskap kring dessa. Detta orkar man inte göra vare sig i systugan, öppna förskolan eller i invandrarföreningarna. De kommer med spridda, men helt riktiga, synpunkter som blir kraftlösa just därför att de är spridda och ostrukturerade och inte alltid så väl argumenterade.

Arbetsboken är därför mycket intressant, eftersom den samlar ihop synpunkter utifrån en underifrånmobilisering och strukturerar dem samtidigt.

8.4 Svårigheter med Fittjamodellen

Visst finns det svårigheter med Fittjamodellen. Det tycks vara svårare att mobilisera s k resurspersoner och kontaktkommittéer än vi först trodde i LAF. Det kan bero på att Fittjaprojektet överlät hela det aktiva mobiliseringsarbetet på hyresgästföreningen, eftersom den ville ha det så. Erfarenheterna från Fittjaprojektet visar att hyresgästföreningen borde ta nya grepp för att motivera en befolkning som den i Fittja att bli aktiva i kontaktkommittéer. Fittjamodellen ska kunna fungera bättre i det avseendet med tanke på alla latent resurser som bevisligen finns.

Sammanfattningsvis kan man ändå säga att Fittjamodellen är bra, eftersom den t o m fungerat i ett så svårarbetat område som Fittja.

Några synpunkter på ändringar som skulle minska svårigheterna gäller främst själva kontaktytan gentemot de boende.

Givetvis önskar man ännu mera uppställning med ekonomiska resurser i förstärkningsarbetet och i åtgärdandet av lokala brister från förvaltare och kommun. De har inga bottenlösa kassakistor att ösa ur.

Botkyrkabyggen satsar nu på ett bra samråd kring förnyelseåtgärderna. Kommunen utvecklar sin service i förhållande till Fittjabornas behov.

Det ligger emellertid ett tungt ansvar på hyresgästföreningen, som har tilldelats en betydelsefull roll enligt lag att leva upp till.

Boinflytandeavtalen, ekonomiska boinflytandeavtalen och fritidsavtalen är strikt kopplade till att hyresgästerna måste vara medlemmar för att få vara aktiva i förnyelseprocessen.

Eftersom LAF konsekvent "slussat" vidare alla engagerade hyresgäster till hyresgästföreningen, samtidigt som hyresgästföreningen haft stora svårigheter att bilda nya kontaktkommittéer, måste det vara någon svaghet där.

Dubbelrollen att t ex "inte vilja tränga sig på kontaktkommittéerna" och samtidigt "styra kontaktkommittéernas möjligheter hårt genom fritidsmedlen" kan skapa en hel del konflikter.

Tidigare har nämnts att en mera personligt och individuellt inriktad och uppsökande verksamhet i kombination med ett mycket lättfattligt budskap om ett bättre gemensamt boende skulle kunna vara ett sätt att anpassa sitt arbetssätt till en mångkulturell befolkning.

Generellt sett måste hyresgästföreningen "smida medan järnet är varmt", dvs medan det inte är aktuellt att flytta från Fittja för de flesta.

8.5 Går Fittjamodellen att finansiera?

Den sista frågan gäller om Fittjamodellen går att finansiera. Svaret är att den har mycket dåliga statliga finansieringsvillkor.

Detta är anmärkningsvärt eftersom Fittjamodellen ligger helt i linje med de förslag som två stora invandrarutredningar lade fram redan 1984 (I rätt riktning - etniska relationer i Sverige och Invandrar- och minoritetspolitiken).

Förstärkningsarbetet i förnyelseprocessen borde mot den bakgrunden ha en mycket bättre finansiering i ett område som Fittja. Det enda statliga bidrag som funnits att tillgå är de 340.000 kronor som servicestugan fått som ett engångsbelopp på två år från boendeservice-delegationen.

Detta belopp skall jämföras med de kostnader som Botkyrkabyggen måste finansiera med hyresintäkter.

Förvaltningspersonalen i Fittja måste förstärkas till en kostnad av 1 Mkr per år.

Vandalisering, dvs glaskross, lagning av portar, hissar, lås etc samt brandskador kostade under 1987 2,6 Mkr i Fittja. Enbart brandskador och hissar kostade 1,6 Mkr.

Kontaktkommittéerna gör samma år miljöbesiktningar tillsammans med Botkyrkabyggen och kommer fram till att de prioriterade åtgärderna på gårdar och i gemensamma utrymmen kostar 120.000 kronor. Enligt distriktets budget kan dessa åtgärder realiseras tidigast 1991.

Detta visar att de ekonomiska resurserna för att följa upp mobiliseringen i en successiv problemlösning är alltför knappa.

Därtill kommer alla byggnadstekniska åtgärder som nämnts i avsnitten 5.2.4 och 6.5.2. Dessa kostar lågt räknat 43 Mkr fram till 1990.

Det finns således mycket begränsade möjligheter att få statliga bidrag till ett förnyelsearbete enligt Fittjamodellen. De flesta statliga låne- och stödformerna är inriktade på ombyggnadsåtgärder i bostadshus och lägenheter eller ges i anslutning till dessa (Bostadsstyrelsen, 1987).

Eftersom Botkyrkabyggen inte haft för avsikt att bygga om i Fittja och därför inte kunnat finansiera förnyelsen av Fittja med ombyggnadslån har det endast funnits möjlighet att söka bidrag till förnyelseåtgärder. Bidrag som ersatt de tidigare boendemiljöbidragen (som förre ägaren Familjebostäder fick till Fittja).

Det är sammanlagt 19 Mkr som ska användas till förnyelseåtgärder i Fittja.

Av dessa går i grova drag 6 Mkr åt till att motverka destruktionsproblem. 10 Mkr går till varaktiga förbättringar och 3 Mkr är tills vidare budgeterade för att kontaktkommittéerna ska kunna disponera dem till förbättringar. Det blir 150.000 per kontaktkommitté, om det är tjugo kontaktkommittéer i Fittja. Dessa pengar ska räcka till mycket.

Det borde, mot bakgrund av erfarenheterna i Fittjaprojektet, vara möjligt att på samma förmånliga villkor som man finansierar ombyggnad av hus, kunna finansiera uppbyggnad av sociala miljöer enligt Fittjamodellen.

8.6 Fortsatt forskning

Tidigare har redan nämnts några idéer till utvecklingsprojekt i direkt anknytning till Fittjaprojektet. En handlar om att utveckla hyresgästföreningens roll i mobiliseringsarbetet i ett invandrartätt bostadsområde.

En annan handlar om att utveckla mediaproduktionen (t ex kabel-TV:n) i syfte att effektivisera informationen och minska anonymiteten bland de boende i ett invandrartätt bostadsområde.

Ytterligare en idé till fortsatt forskning är att ytterligare utveckla Fittjamodellen genom att pröva den i ett annat miljonprogramområde med sociala och fysiska problem.

8.7 Reflektioner kring forskningens roll

Forskningens roll har inneburit delaktighet, observation och dokumentation. Dokumentationen har sammanfattats i denna slutrapport.

Det kanske kan vara av intresse att nämna några ord om forskningens roll mellan projektbeskrivningen och slutrapporten, dvs några ord om att vara aktionsforskare.

Detta med att vara aktionsforskare har inneburit ett mångskiftande och stimulerande arbete. Dels att vara "organiserat aktiv" i det fortlöpande förnyelsearbetet genom att tillföra kunskaper, diskutera lösningsförslag, hjälpa till med studieresor, enkäter, utställningar, ta emot studiebesök, svara i telefon, skriva delrapporter, göra tidsplaner, hålla föredrag, göra och ge intervjuer och skriva artiklar, samt att vara ideolog och katalysator och bevaka att projektet svarar upp mot den ursprungliga idén.

Dels att vara "oorganiserat aktiv" i det fortlöpande förnyelsearbetet. Detta är den svåraste delen av aktionsforskarrollen. Man vet inte alltid vad man håller på med och det förstår ingen annan heller. Man söker sig fram i verkligheten med hjälp av intuition. Man flänger runt och dyker upp överallt, där "något händer", kollar, tittar, fotograferar, frågar, lyssnar, lägger sig i och har synpunkter. Man samlar på sig papper, intryck och kunskap av allehanda slag utan att veta vad som blir användbart i slutdokumentationen. Man gör dagboksanteckningar relaterade till de olika parterna och vad de gör. Man rör sig i området utan att något speciellt händer för att kolla, prata, fotografera och reflektera. Projektet är dokumenterat med dia-bilder.

Den oorganiserade aktiviteten är lika viktig som den organiserade för att få inblick i hela förnyelseprocessen.

Efter en period av intensiv delaktighet och observation är det dags för dokumentation. Då gäller det att stan- na upp mitt i pågående process, dra sig tillbaka, sätta sig ner och titta i backspegeln för att försöka förklara vad det är som har hänt med "objektiva ögon".

Aktionsforskaren ska till sist förklara hur processen går vidare utan forskarmedverkan - se vart färden går.

Som aktionsforskare i Fittja har jag engagerat mig så mycket i allt som händer i området att jag för alltid lämnat kvar en bit av mig själv där.

LITTERATUR

Böcker

Andersson Brodin, L, 1984, Etnisk bostadssegregation. (Stockholms universitet, Sociologiska institutionen.) Stockholm.

Andersson, B och Olsson, S, 1986, Att förändra förorten. (Statens råd för byggnadsforskning.) Rapport 30, Stockholm.

Daun, Å, 1980, Boende och livsform. (Tiden/Folksam.)

Ehn, B, 1986, Det otydliga kulturmötet. (Liber.)

Enflo Jensfelt, C, 1976, Beslutsprocesser vid ombyggnad. (Statens råd för byggnadsforskning.) Rapport 36, Stockholm.

Enflo Jensfelt, C, 1978, Ombyggnad enligt sammanjämkningsprincipen. (Statens råd för byggnadsforskning.) Rapport 6, Stockholm.

Enflo Jensfelt, C, 1981, Stort och smått i samhällsplaneringen. (LT:s förlag.) Kristianstad.

Högberg, A-L, 1984, Förvaltning ur brukarperspektiv. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

Mattsson, B, 1981, Väck sovstaden - att komplettera ett bostadsområde med arbetsplatser. (Statens råd för byggnadsforskning.) Stockholm.

Modig, A, 1985, Grannrelationer i förort, (Statens råd för byggnadsforskning.) Rapport 147, Stockholm.

Mårtensson, B, och Orrskog, L, 1986, Arbetsboksmetoden. (Statens råd för byggnadsforskning.) Rapport 19, Stockholm.

Roos, H-E, 1986, Vandalism i storstad och glesbygd. (Statens råd för byggnadsforskning/Liber.) Stockholm.

Sachs, L, 1983, Onda ögat eller bakterier, (Liber.)

Schlyter, T, 1985, Miljöförbättringar i 1969 års bostadsområden, (Statens institut för byggnadsforskning.) Rapport 22.

Seyler, H, 1987, Att stånga sin panna blodig. (Tiden/Folksam Byggnadsforskningsrådet.) Kristianstad.

Sundström, E, 1985, Tiotusen år i Botkyrka. (Tryckeri AB Småland.) Jönköping.

Swedner, H, 1986, Socialt arbete - En tankeram. (Liber.) Stockholm.

Interna rapporter

Holmberg, E och Burns, N, 1985, Svenskspråksträning i förskolan. (Sociala distriktsnämnden, Fittja.), Botkyrka.

Johansson, S och Östberg, F, 1985, Som ringar på vatt-net. (Sociala distriktsnämnden, Fittja.), Botkyrka.

Petersson, Y och Gonzales, R, 1987, Hemstödsprojekt i Fittja. (Sociala distriktsnämnden, Fittja.), Delrapport, Botkyrka.

Anonyma dokument

Botkyrkabygd, 1983, (Botkyrka kulturnämnd.) (Tofters tryckeri AB) Östervåla.

Diskrimineringsutredningen, I rätt riktning - etniska relationer i Sverige, SOU 1984:55.

Hur man kan använda förnyelsebidraget och andra lån och bidrag i 1960- och 1970-talens flerbostadsområden, 1987, (Bostadsstyrelsen.) Stockholm.

Invandrare i Stockholms län, 1985, (Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret.) Rapporter, Stockholm.

Invandrar- och minoritetspolitiken, Slutbetänkande av invandrarpolitiska kommittén, SOU 1984:58.

Invandrartäta bostadsområden i utveckling, 1986, (Statens invandrarverk.) Stockholm.

Kontaktkommittéhandledning, 1986, (Hyresgästföreningen Botkyrka-Salem.) Tumba.

Miljonprogramområden i förändring, 1987, (Storstockholms planeringsnämnd.) Stockholm.

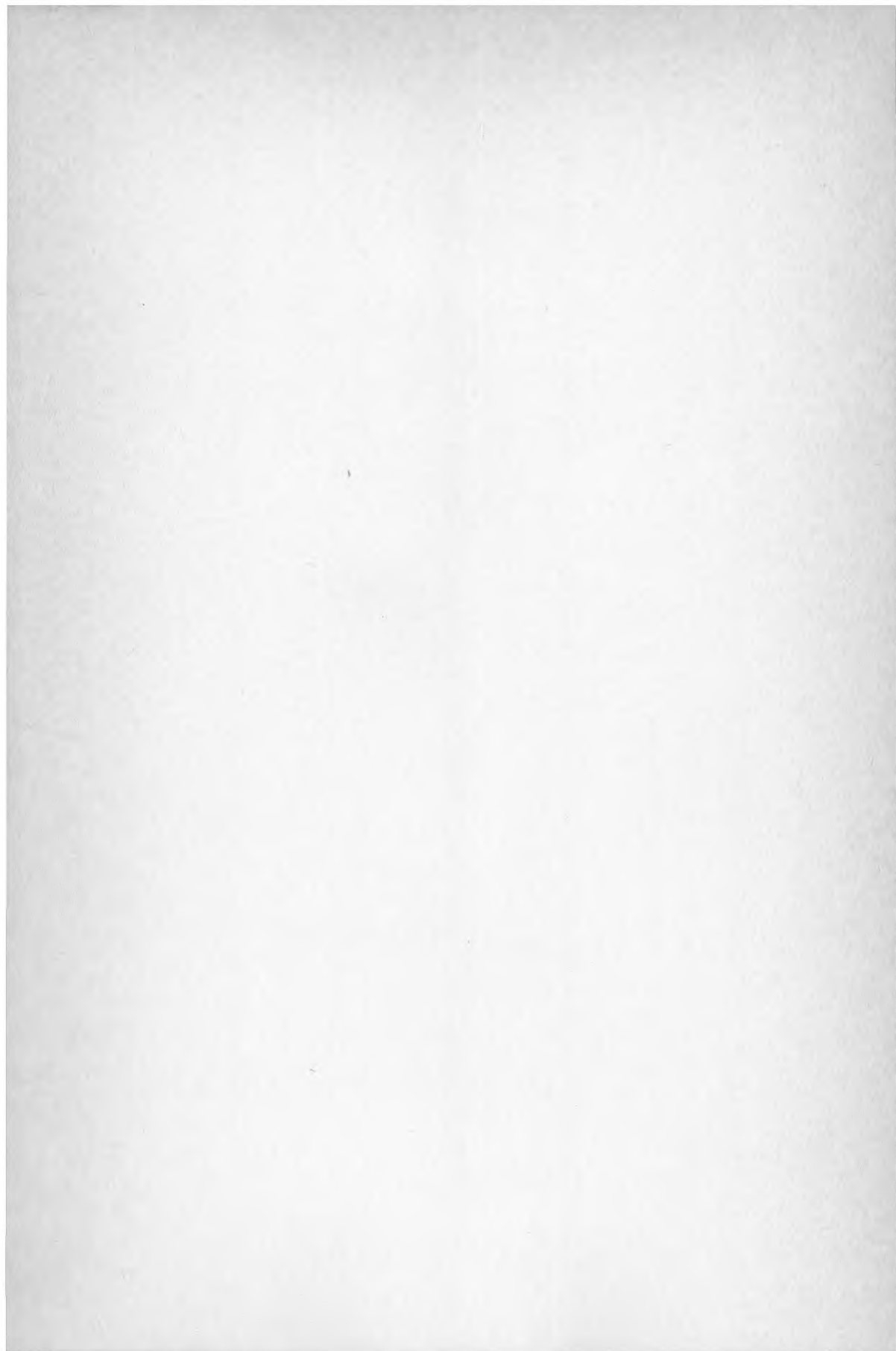
Norsborg idag och i morgon, 1987, (Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret.) Stockholm.

Områdesbeskrivningar, 1987, (Botkyrka kommun.) Tumba.

Områdesdata, 1987, (Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret.) Stockholm.

Planering för välfärd och jämliket, 1985, (Delegationen för social forskning.) Rapport från initiativgruppen för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens medverkan i samhällsplaneringen, Stockholm.

Skiss 85, 1985, (Stockholms läns landsting, Regionplanekontoret.) Stockholm.

**Denna rapport hänför sig till forskningsanslag 860381-0
från Statens råd för byggnadsforskning till AB Botkyrkabyggen
och Botkyrka kommun, Tumba.**

R103: 1988

ISBN 91-540-4972-5

Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm

Art.nr: 6708103

**Abonnemangsgrupp:
X. Samhällsplanering**

**Distribution:
Svensk Byggtjänst, Box 7853
103 99 Stockholm**

Cirka pris: 48 kr exkl moms